یەکرێزی ئاوات و ئامانجمان دێنێتە دی

ئەوەی لە دەرەوەی یەکرێزی بخوێنێت قەلەڕەشێکی ریسوای هەموو کوردستان دەبێت

مەحمود محەمەد*

تایبەت بە گوڵان نووسیویەتی

ئەوەی لەم قۆناغە هەستیارە بۆ کوردو کوردستانیەکان گرنگە یەکڕیزی و یەک گوتارییە، کاری پێکەوەیی سوود وەرگرتن لەم بارودۆخەیە، کە ئێستا واقیعێکی نوێی خوڵقاندووە، هەرچەند تا ئێستا مالیکی و تیمەکەی ئومێدی خۆیان لەسەر لێکترازانی یەکڕیزی نێو ماڵی کوردی هەڵچنیوەو بێ خەبەر لەوەی تەریکبوونی کەس یان لایەک لە کوردستان جێگای نەماوەو رای گشتی کوردستان لە چوارچێوەی نێو ماڵی کوردستانیدا جێی ناکاتەوە، ئەگەر لێرەو لەوێش چەند دەنگێکی نەشاز دەبیسترێن ئەوە هەوڵێکی بێهودانەیە کە یان توخمی ئایینزایی لە دەمارەکانی جوولەی پێ دەکرێت وەکو دەمارەکانی تەها جەزراوی، یان کەسانی هیچ نەکردەی خۆبەشتزان و خۆبەزلزان کە بە فریای تیمەکەی مالیکی ناکەون، یەکڕیزی نێو ماڵی کوردستانی بە وانە ئاڵۆز نابێت، بە هەوڵ و کۆششی هەموو لایەنەکانی بەشدار لە پرۆسەی سیاسی کوردستان و دەزگا هەڵبژێردراوەکانی هەرێمی کوردستان (سەرۆکی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێم) بە وردی و بەوپەڕی دڵسۆزییەوە و بە لەبەرچاوگرتنی هەموو رەهەندەکانی پێوەندار بەم بابەتەوە هەنگاو دەنێن و جەماوەری کوردستانیش پاڵپشتیانن و پێشمەرگە گیان لەسەردەستەکانی کوردستانیش لە سنوورەکانی کوردستان زەمینەخۆشکەری هێنانەدی ئاوات و ئامانجی لە مێژینەی گەلەکەیانن و ئەو کەسەش لە دەرەوەی پۆلی یەکڕیزیدا بخوێنێت قەلەڕەشێکی ریسوای هەموو کوردستان دەبێت.

بە هەوڵ و کۆششی هەموو لایەنەکانی بەشدار لە پرۆسەی سیاسی کوردستان و دەزگا هەڵبژێردراوەکانی هەرێمی کوردستان (سەرۆکی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێم) بە وردی و بەوپەڕی دڵسۆزییەوە و بە لەبەرچاوگرتنی هەموو رەهەندەکانی پێوەندار بەم بابەتەوە هەنگاو دەنێن و جەماوەری کوردستانیش پاڵپشتیانن و پێشمەرگە گیان لەسەر دەستەکانی کوردستانیش لە سنوورەکانی کوردستان زەمینەخۆشکەری هێنانەدی ئاوات و ئامانجی لە مێژینەی گەلەکەیانن و ئەو کەسەش لە دەرەوەی پۆلی یەکڕیزیدا بخوێنێت، قەلەڕەشێکی ریسوای هەموو کوردستان دەبێت.

بەشێکی زۆری وڵاتانی جیهان بە وردی و بایەخەوە چاودێری رووداوەکانی عێراق دەکەن و هەندێکیشیان نیگەرانن لەوەی روویداوەو روو دەدات، هەندێکیان لە روانگەی پەرەسەندنی توندڕۆ و تیرۆریستانەوە سەیری بارودۆخەکە دەکەن و بەشێکیشیان لە روانگەی بەرژەوەندییە تایبەتیەکانیان و، ئابووری و ئایینی و مەزهەبی تا دەگاتە دەمارگیری و نەتەوەیی..

بەڵام ئەم وڵاتە بۆچی گەیشتە ئەم ئاستەی کە هەموو جۆرە نیگەرانیەکی تێدا بەدی بکرێت بۆ نەتەوەو ئایین و مەزهەبەکانی جودا جودای ناوخۆو دەرەکیش. ئەگەر بە راشکاوێتی و دوور لە دەستەواژەکانی دیپلۆماسی و پشت پەردە لەسەری بدوێین، دەبێت بڵێین، میتۆدی تۆڵەسەندنەوە، یەکتر قبوڵنەکردن، باوەڕنەبوون بە مافەکانی مرۆڤ و تێنەگەیشتن لە دیموکراسیەت یان باوەڕپێنەبوونی، جێبەجێکردنی ئەجێندای وڵاتانی دیکە لەلایەن بژاردەیەکی سیاسی و بەشدار لە پرۆسەی سیاسی هۆکارن، ئەمانەیە کە وایکرد بونیادنانەوەی عێراق بە شێوازی سەردەمیانەو دوور لە تێگەیشتن و سیاسەت و میتۆدی رابردوو لاواز بێت لە رووی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی لە ناوخۆو دەرەوەشدا..

دەسەڵات بەدەستان و ئۆپۆزسیۆن ئامادە نەبوون لە پێناوی ئایندەی عێراق و گەلەکەیاندا سیاسەت بکەن، بەڵکو لە پێناوی زیاتری دەسەڵات و بچووککردنەوەی ئەوانی دیکەدا هەڵوێستیان وەرگرت و زیاتر جیاوازییەکانیان وروژاندو قەیران لە دوای قەیرانیان خوڵقاند، شیعە کە خۆی بە زۆرینە دەزانێت و دەسەڵاتی رەهای لە دەست بوو بەشێکی زۆری نارازی بوو، هەروەها عەرەبی

هەندێک لە سیاسییەکانی سوننەو شیعە وەها بیریان کردبێتەوە بە تێپەڕبوونی کات کورد لەسەر ئۆتۆنۆمی یان فیدراڵی رادێن و هزری دەوڵەتی سەربەخۆ بەلاوە دەنێن، ئەمان بە تەواوەتی بە باشی تێنەگەیشتون و لە حیسابە تیاندا بە هەڵەدا رۆیشتون

وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بە مالیکی دەڵێت: سەرۆک ئۆباما لە ژێر گوشارێکی توندی کۆنگرێسدایە، ئەندامانی کۆنگرێس زۆر بە روونی ئاگاداری رەفتارە تایەفەگەرییەکانن و دەزانن کە تایەفەیەک بەسەر تایەفەیەکی تردا زاڵ کراوەو فتوای هەڕەشەئامێز لە دژیان دراوەو خەڵکانی سڤیل کۆکراونەتەوە بۆ جەنگ

سوننە نەك هەر نارِازی بوون، بەڵكو هەستیان كرد لە پەراوێزكردنیش تێپەڕیون و هەوڵی لە ناوبردنیان دەدرێت، دەیانوت سوننەبوون خەریكە دەبێتە تاوان، كورد بەشدارییەكی چالاكانەی پێكهێنانەوەی دەوڵەتی عێراق بوو، ئارەزوومەندانە سیستمی فیدراڵی بە پەسەند زانی بۆ دەوڵەتی عێراق و زۆر كارایانە لە نووسینەوەی دەستوور و دروستكردنەوەی سوپاو دامەزراوەكانی حكومەت بەشداریی كرد، ئەمەش بەو ئومێدەی شیعەی چەندین ساڵ چەوسێنراوە لە چەوسێنراوەیەكی تری عێراق كە كوردە تێدەگات، عروبەی ئەمیان لەگەڵ ئەوی پێشوودا جیاوازەو تەجاوزی ئەو قۆناغەیان كردووەو لە چوارچێوەی دیالۆگی بەردەوام لەگەڵ لایەنەكانی بەشدار لە پرۆسەی سیاسی ئەو قەیران و گرژیانەیان تێپەڕاندووەو ئامادەن و دەسەڵات دابەش دەكەن و هەموو لایەك بە كوردیشەوە دەبنە بەشێكی سەرەكی لە بەڕێوەبردنی دەسەڵاتی عێراقی و سەركردایەتی ئەم وڵاتە فرە نەتەوەو ئایین و ئایینزایە بە هەموو لایەكەوە دەكرێت...

بەڵام ئەم سیاسەت و رەوتەی سەرۆكی ئەنجومەنی وەزیران و تیمەكەی، بە بیانووی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆریستانەوە بواری زیاتری بۆ تیرۆریستان كردووەو خۆیان لە كۆمەڵێك كێشەی وڵاتانی دەوروبەر ئاڵۆزكاندو نەك پێویست نەبوو، بەڵكو بیانووی دایە دەست هەرچی هەست بە پەراوێزخستن و دژایەتی كردن بكات (جگە لە كورد) بخزێنە ناو رێكخراوە توندڕۆكان یان بوونە پاڵپشت و زەمینە خۆشكەر بۆ گەشەكردن و گەورەبوونی ئەو رێكخراوانەو تا ئاستێكی زۆر باش هەر ئەو سیاسەتەی سەرۆك وەزیرانی زۆنی سەوزی بەغدا حزبی بەعسی چالاك و زیندوو كردەوەو سیاسەتی بانێكەو دوو هەوا بۆ پلەدارەكانی بەعسی فاكتەرێكی كاریگەر بوو لە قبوڵكردنەوەی بەعس لە ناو كۆمەڵگە بەوەی بەعسی شیعە پاكەو بەعسی سوننە بۆ پاكتاوكردنەو لە راستیشدا بەعسی هەر بەعسییە، كاتێك هۆزو خەڵكی چەندین ناوچەو شارەكان هاتنە سەر شەقام و داوای چاكسازی و خزمەتگوزاری پێداچوونەوەی سیاسەتە هەڵەكانیان كرد، لە جیاتی گوێگرتن و لە رێی دیالۆگەوە جێبەجێكردنی خواستە رەواو دەستووری و یاساییەكانیان رێگەی چەك و هێرش كردنەسەرو تێوەگلاندنی سوپایان گرتەبەر(وەك چۆن لە رووداوێكی بچووكی ناوچەی خانەقین تانك و سوپای بەكارهێنا) لووتبەرزی و كینەی مەزهەبی وایكرد، كۆمەڵە رێكخراوێكی تیرۆریست بخزێنە ناو مەیدانەكانەوە لەسەر حیسابی ئەو نارەزایەتیە خۆیان بەهێز كردو هەلی بۆ دەستی دەرەكی رەخساند، سەركردایەتی كوردستان و بە تایبەتیش بەڕێز سەرۆك بارزانی لە چەندین بۆنەدا رایگەیاندو بە باشی زانی حكومەتی عێراق بە پیر داخوازییەكانی خۆپیشاندەرانەوە بچێت و داوا رەواكانیان كە یاسایی و دەستوورین، جێبەجێ بكرێن. ئەو داواكارییانەش كە لە دەرەوەی یاساو دەستوورن، نابێت پشتگیری بكرێن. هەروەها چەندینجار وتی با لە لە پاڵ خەڵكێكەوە كە هەست بە پەراوێزخستن دەكەن و داوای مافەكانی خۆیان دەكەن رێكخراوە توندڕۆیەكان هەلەكە نەقۆزنەوە، بەڵام گوێ نەگیرا، ئەمما سەبارەت بە كورد و كوردستان، هەر لەسەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقەوە بە دەستی ئینگلیزەكان لە سەدەی رابردوو، لایەنی یەكەم نەتەوەیی و نیشتمانی و لایەنی دووەم دیموكراتی و سیستمی بەڕێوەبردنی عێراق بە گشتی بووە، لە رووی نەتەوەییەوە كورد لە سەرەتای ساڵانی بیستی سەدەی رابردوو راپەڕین و شۆڕشیان كردووەو قبوڵی نەكردووە وەك هاووڵاتی پلە دوو مامەڵەی لەگەڵ بكرێت و وتویەتی بەبێ رازی بوون و بەبێ ئیرادەی خۆی بە عێراقەوە لكێنراوە، ئەمەش بەو مانایە نییە بێبەش بكرێت لە هەموو ماف و ئازادییەكانی، كورد بە مافی خۆیی دەزانێت دەوڵەتی سەربەخۆی هەبێت و ئەوەش مافێكە كە رۆچۆتە ناو زەینی هەموو كوردێك و زۆربەی كورد چارەسەرییەكانی دیكەی وەك ئۆتۆنۆمی و فیدراڵی بە چارەسەری كاتیی دەزانێت، تەنیا كات لەبەرچاو دەگرن و ئەگەر عەقڵانیەت و واقیعیەت لە ناو سەركردایەتی سیاسی كوردستاندا حوكمی كردووە بە مانای وازهێنان لە مافی دەوڵەتی سەربەخۆی كوردستان نەبووە، لەوانەیە هەندێك لە سیاسییەكانی سوننەو شیعە وەها بیریان كردبێتەوە بە تێپەڕبوونی كات كورد لەسەر ئۆتۆنۆمی یان فیدراڵی رادێن و هزری دەوڵەتی سەربەخۆ بەلاوە دەنێن، ئەمان بە تەواوەتی بە باشی تێنەگەیشتون و لە حیساباتیاندا بە هەڵەدا رۆیشتون، ئەگەر سەركردایەتی سیاسی كورد لە رابردوو ئێستاش و لە دەیان ساڵەی خەبات و قوربانیدان و بە درێژایی هەموو ئەو ساڵانەی كە عێراق لە لایەن ئینگلیزەكانەوە دروست كرا هەوڵی دا لە گەلی عەرەب بگەیەنێت كە خەبات و تێكۆشانمان بە چەكداری و بە سیاسی و بە ئاشتی و بە دیالۆگ و بەوەی كە كردومانەو بەوەیش كە لەمەودا دەیكەین، لە پێناوی مافە رەواو زەوتكراوەكانماندا بووەو دەبێت و رۆژێك لە رۆژان دژ بە گەلی عەرەبی نەبووەو نابێت. چ لە عێراقدا یان لە دەرەوەی عێراقدا لە دژی عەرەب نەجەنگاوین، بەڵكو لە دژی رژێمە دیكتاتۆرە خوێنرێژەكان بووە، چونكە لە بیركردنەوەماندا ئەوە نەبووە كە عەرەب وەك گەل و وەك رژێم بە یەكەوە دژی مافی رەوای گەلی كوردن و هەروەها چاوەڕوانیش نەبووین گەلی عەرەبی دژی دەوڵەتی سەربەخۆی كوردستان بن، هەرچەندە رژێمەكان بۆ وروژاندنی هەستی عەرەب دژ

بە مافی سەربەخۆیی کوردیش بێوچان کاریان کردووە ئەم هەوڵەشیان هەندێکجار ئاکامی هەبووەو بە زیانی کورد تەواو بووە، بەهەرحاڵ بارودۆخی ئێستای عێراق بۆ هەرسێ پێکهاتەی کوردو شیعە و سوننە جیاوازی زۆری لەگەڵ ساڵانی رابردوو لە هەموو روویەکەوە هەیەو واقیعێکی نوێ لە دنیادا هەیە کە راستەوخۆ کاریگەری لەسەر تەرازووی هێز هەیە لە عێراقدا..

سیاسەتمەدارو دەسەڵاتداری باش دەبێت ئەم واقیعەی جیهانی و ناوخۆیی عێراقیش لەبەرچاوان بگرێت، ئەگینا تووشی لێکدانەوەی هەڵەو ئاڵۆز دەبێت. هەروەکو بەشێك لە سەرکردەکانی دەوڵەتی یاسا کە لە حیساباتیاندا بە هەڵەدا چوون، بەڵام لەم چەند مانگەی رابردوودا پەردەی سەر فکرو لێکدانەوەکانیان هەڵدرانەوەو هەموو عێراقیان تووشی کێشە کردەوەو ئیحراجییان بۆ خۆشیان و بۆ دۆستەکانیشیان و هەتا بۆ مەرجەعە مەزهەبییەکانیش دروست کردەو. کێشەی ناوخۆیی شیعەو شیعەیان دروست کردەوەو ئەمریکای پاڵپشتیان و پارێزەریان و هێنەریان بۆ سەر حوکم ئیحراج کردەوە، ئەوەتا وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بە مالیکی دەڵێت((بە راشکاوێتی دەمەوێت ئاماژە بدەم بە شتێك دوور لە وشەو چەمکی دیپلۆماسی، هەندێك لەو سیاسەتانەی لەژێر گوشاری رووداوەکاندا پێڕەوتان کردووە هەر لە کۆتاییەکانی ساڵی ٢٠١١وە هەست و شعووری توێژێك لە توێژەکانی کۆمەڵگەی عێراقیتان پێ وروژاند، لێرەدا مەبەستم سوننەیە چونکە هەست دەکەن و درکیان بەوە کرد کە رۆڵگێڕان و بەشداریکردنیان لە بونیادنانەوەی عێراقدا لاوازکراوەو لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابوورییەوە پەراوێز خراون)) دواتر بە راشکاوانەتر پێی دەڵێت ((وەك دەزانن سەرۆك ئۆباما لە ژێر گوشارێکی توندی کۆنگرێسدایە، ئەندامانی کۆنگرێس زۆر بە روونی ئاگاداری رەفتارە تایەفەگەرییەکانن و دەزانن کە تایەفەیەك بەسەر تایەفەیەکی تردا زاڵ کراوەو فتوای هەڕەشەئامێز لە دژیان دراوەو خەڵکانی سڤیل کۆکراونەتەوە بۆ جەنگ، هەموو ئەمانەش نە لە بەرژەوەندی گەلی عێراقدایە نە لە بەرژەوەندی وڵاتانی ناوچەکەدایە)).

سەرەڕای ئەمریکا ئیحراجبوونی بۆ ئێرانی دراوسێی دروست کردووەو کە ئێران رووبەڕووی کۆمەڵێك کێشەو گرفتی جددی بۆتەوە بە سیاسەتە چەواشەکاری و ناواقیعیەکانی مالیکی و تیمەکەیەوە، ئەم ئیحراجبوونەشی بۆ دروست کردووە. هەر بۆیەش جۆن کیری بە مالیکی دەڵێت((ئێمە لە خۆڕا قسە ناکەین، بەپێی زانیاری ورد ئاگادارین دەستێوەردانی ئێرانی بەم شێوەیەی ئێستا کە هەیە پاڵمان پێوە دەنێت روو لە بژاردەی تر بکەین، چونکە ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی ناوچەکە بکەوێتە ناو دۆخێکی ناجێگیرەوە بەڵکو دۆخێکی پڕ لە دڵەڕاوکێ و نیگەرانییەوە)).

راستگۆ نەبوونیان لەگەڵ سەرکردایەتی کورد لە پەیمان و هاوپەیمانیەتیەکانیاندا لەم چەند رۆژەی دواییدا بۆ تەواوی خەڵکی دنیا روون بۆتەوە کە چۆن رێگربوون لە جێبەجێکردنی ماددەیەکی دەستووری وەك ماددەی ١٤٠، کە راستەوخۆ پێوەندیدارە بە چارەسەرکردنی کێشەگەلێکی زۆر لە عێراق و رۆڵی گرنگی دەبوو لە گێڕانەوەی متمانەو چارەسەری کێشە درێژخایەنەکان.

چۆن دەکرێت لەمەودوا متمانە بە هاوبەشێکت بکەیت کە بەردەوام ویستویەتی راستگۆ نەبێت و ژێر بە ژێری لە دژی بەرژەوەندییەکانی کوردو کوردستان کاریان کردبێت و ئێستاش زمانی هەڕەشەو گوڕەشە بەکاردەهێنن و هەر ئەم زمانەو ئەم رەفتارەیان رووداوی دڵتەزێن و ناخۆشی زۆری لێ کەوتۆتەوەو هەزاران کەس بوونەتە قوربانی..

چۆن دەکرێت لەمەودوا متمانە بە هاوبەشێکت بکەیت کە بەردەوام ویستویەتی راستگۆ نەبێت و ژێر بە ژێری لە دژی بەرژەوەندییەکانی کوردو کوردستان کاریان کردبێت و ئێستاش زمانی هەڕەشەو گوڕەشە بەکاردەهێنن و هەر ئەم زمانەو ئەم رەفتارەیان رووداوی دڵتەزێن و ناخۆشی زۆری لێ کەوتۆتەوەو هەزاران کەس بوونەتە قوربانی

ئەوەی لەم قۆناغە هەستیارە بۆ کوردو کوردستانیەکان گرنگە یەکڕیزی و یەك گوتارییە، کاری پێکەوەیی سوود وەرگرتن لەم بارودۆخەیە، کە ئێستا واقیعێکی نوێی خوڵقاندووە، هەرچەند تا ئێستا مالیکی و تیمەکەی ئومێدی خۆیان لەسەر لێکترازانی یەکڕیزی نێوماڵی کوردی هەڵچنیوەو بێ خەبەر لەوەی تەریکبوونی کەس یان لایەك لە کوردستان جێگای نەماوەو رای گشتی کوردستان لە چوارچێوەی نێو ماڵی کوردستانیدا جێی ناکاتەوە، ئەگەر لێرەو لەوێش چەند دەنگێکی نەشاز دەبیسترێن ئەوە هەوڵێکی بێهودانەیە کە یان توخمی ئایینزایی لە دەمارەکانی جووڵەی پێ دەکرێت وەکو دەمارەکانی تەها جەزراوی، یان کەسانی هیچ نەکردەی خۆبەشتزان و خۆبەزلزان کە بە فریای تیمەکەی مالیکی ناکەون، یەکڕیزی نێو ماڵی کوردستانی بە وانە ئاڵۆز نابێت، بە هەوڵ و کۆششی هەموو لایەنەکانی بەشدار لە پرۆسەی سیاسی کوردستان و دەزگا هەڵبژێردراوەکانی هەرێمی کوردستان (سەرۆکی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێم) بە وردی و بەوپەڕی دڵسۆزییەوە و بە لەبەرچاوگرتنی هەموو رەهەندەکانی پێوەندار بەم بابەتەوە هەنگاو دەنێن و جەماوەری کوردستانیش پاڵپشتیانن و پێشمەرگە گیان لەسەردەستەکانی کوردستانیش لە سنوورەکانی کوردستان زەمینەخۆشکەری هێنانەدی ئاوات و ئامانجی لە مێژینەی گەلەکەیانن و ئەو کەسەش لە دەرەوەی پۆلی یەکڕیزیدا بخوێنێت قەلەڕەشێکی ریسوای هەموو کوردستان دەبێت.

*** ئەندامی مەکتەبی سیاسی و بەرپرسی دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی پارتی دیموکراتی کوردستان**

گەلی کوردستان بڕیاری سەربەخۆیی دەدات نەک کۆشکی سپی

پرۆفیسۆر تید گەلن کارپێنتەر*
تایبەت بە گوڵان نووسیویەتی

لــەم ماوەی دواییدا جۆن کیــری وەزیری دەرەوەی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ســەردانی شاری هەولێری کردو لە دیدارێکیدا لەگەڵ بەڕێز سەرۆکی کوردستاندا دوایین پێشهاتەکانی بارودۆخی عێراقی تاوتوێ کرد، ئەو لەم سەردانەدا جەختی لەوە کردەوە کە دەبێ چ کورد و چ هەرێمی کوردســتان(KRG) لە خەمی یەکێتیی دەوڵەتی عێراقدا بن، ئەم پرســە گرنگــە بە هیچ شــێوەیەك پێوەندی بــە ئیدارەی ئەمریکاوە نییە، چونکە تەنیا خودی گەلی کورد و سەرکردەو نوێنەرە سیاسییەکانی مافی ئەوەیان هەیە بڕیاری لەم شێوەیە بدەن، دیارە بڕیاردانی ئەم پرسەش هەروا ئاســان نییە، چونکە مانەوە لە چوارچێوەی عێراقێکی لێکتــرازاودا دوولایەنی هەیە، لایەنێکی سوودبەخشــەو لایەنەکەی دیکەی مەترسیی هەیە، بەهەمان شێوە، کاتێ ســەربەخۆیی رادەگەیەنرێت پێویســتە رەچاوی ئەم دوو لایەنەش بکرێت، بەڵام لە هەمــوو حاڵەتێکدا کاتێ کورد ئەم بڕیارە دەدات پێویســتە لەلای خۆیەوە ئەمریکا رێز لەم ئیرادەیە بگرێت و ئەو کارە نەکات کە دەرئەنجامێك بسەپێنێت کــە بــەلای خــودی بەرپرســە ئەمریکییەکانەوە دەرئەنجامێکی خوازراو بێت.

پابەندبــوون بە عێراقێکی یەکگرتووەوە مەترســیی ئاشــکراو روو لە زیادبوونــی لەدواوەیە، بەهەرحاڵ پێدەچێت چەمکی وڵاتێکی یەکگرتووی وەك عێراق زیاتــر لەخەیاڵەوە نزیك بێت، دیارە ئەو پرۆســەی خۆبەڕێوەبەرییەی کە پتر لە دە ســاڵە لە هەرێمی کوردســتان(KRG) پیادە دەکرێت بە ئاستێکی زۆر دەســەڵاتی حکومەتی فیدراڵی لە بەغدا سنووردار کردبوو، ئەو هەرێمە لەم ماوەیەدا خاوەنی حکومەتی ســەربەخۆی خۆیەتی، ئەو حکومەتە خاوەنی ئاڵا و هێــزی بەرگری و دراو و سیاســەتی ئابووریی خۆیەتــی، گەر ســەیری دەســەڵاتی جوگرافی حکومەتــی ناوەند لە بەغــدا بکەین دەبینین دوای ئــەو پەلامارادانــە خێرایەی یاخیبووانی ســوننەو هاوپەیمانەکانی لەسەرووشیانەوە دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شــام(داعش) دەبینین دوای ئەوەی بەم خێراییە ئــەو رووبەرە خاکەیان بەدەســت هێنا، ئەم دەســەڵاتە تا رادەیەکی زۆر بچووك بۆتەوە، واتا حکومەتی ناوەند بە تەواوی دەســەڵاتی بەسەر ئەو پارێزگاو شارۆچکانەی عێراقدا نەماوە و لە رووی ئیدارییــەوە لەژێر کۆنترۆڵی ناوەنــددا نەماون، کە هەموو ئەو ناوچانە سوننەنشینن.

ڕەنگە هەندێ لەو سەربازانەی کە بەناو بۆ نوری مالیکی و ڕژێمەکەی دڵسۆزن لەگەڵ ئەو میلیشیا شیعانەی کە بەم دواییە چەکدارکراون، تا ڕادەیەك بتوانن لەو ناوچانەی کە زۆربەیان شیعەنشینن و دەکەونە باشوور و ڕۆژهەڵاتی بەغداوە، لە بەرامبەر پێشڕەوی کردن و هێرشی چەکدارانی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام(داعش) بەرگری و ڕێگریی بکەن، بەڵام ئەم پرۆسەیە زۆر ئەستەمە سەربگرێت ئەگەر پاڵپشتییە چڕ و پڕەکانی ئەمریکا یان ئێرانی لەگەڵدا نەبێت، چونکە ئەوەی لە واقیعدا هەیە ئەوەیە کە لە ئێستادا قەوارەیەکی سیاسی عەرەبی سوننی لە چەند بەشێکی داگیرکراوی عێراق و سووریادا هاتۆتە ئاراوە، ئەوە گرنگ نییە هەتا ئەگەر لەسەر ئاستی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیشەوە بە فەرمی دان بەو پەرەسەندنانەدا بنێت یان نا.

لە ئێستادا پێویستە هەموو لایەك لەوە چاك تێبگەن کە ئەگەر کوردستانی عێراق بێتە سەر ئەو بڕیارە و دواجار خۆی لە دەوڵەتی لێکترازاو و هەرەسهێنراوی عێراق ڕزگار بکات ئەویش بە ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی، کاتێ هەرێمی کوردستان (KRG) بڕیاری دا شاری کەرکوك کۆنترۆڵ بکات کە زۆرینەی دانیشتوانی کوردەو دەوڵەمەندیشە بە نەوت هەنگاوێکی ژیرانەی کاتی بوو، تەنانەت چاوەڕوانی ڕوودانی لێ نەدەکرا، کە تێیدا هەندێ ڕواڵەتی یەکگرتوویی عێراقی تێدا بەدەست هێنرایەوە، بەڵام لە جیاتی ئەوە ئەلتەرناتیفەکە ئەوەبوو کە ببنە تەماشاکاری ئەوەی کە دواجار ئەو شارە بکەوێتە دەستی چەکدارانی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش)ـەوە.

لە کاتێکدا کە بڕیاری سەربەخۆیی بژاردەیەکی عەقڵانییە بۆ کوردستان، بەڵام هەرگیز بێ مەترسیش نابێت. ڕەنگە لەبەرامبەر ئەو بژاردەیەدا هەر یەك لە ئێران و تورکیا کاردانەوەیەکی باشیان نەبێت لەبەرامبەر دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی. بەڵام وا دیارە بەرهەڵستیی ئەنکەرە بۆ پەرەسەندنێکی لەم چەشنە هێندەی ڕابردوو توند نەبێت، چونکە پێوەندیی ئابووریی زۆر گەشەکردوو لە نێوان تورکیا و کوردستانی عێراقدا ماوە کە چەندین ساڵە لە ئارادایە. بە ڕەوچاوکردنی ئەوەی تورکیا ترسی هەیە لەو پشێویە روو لە زیادەی لە بەشەکانی دیکەی عێراقدا هەیە، ئەوا ڕەنگە کوردستانێکی سەربەخۆ بۆ بەرپرسانی تورك مایەی مەترسیەکی کەمتر بێت. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زەمانەتی ئەوە نییە کە تورکیا لە ئاست ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی بە شێوەیەکی ڕەسمی لەلایەن هەولێرەوە کاردانەوەیەکی کورتبینانە و ڕووبەڕووبوونەوەئامێز نەگرێتەبەر.

کەواتە پێویستە گەلی کورد و هەرێمی کوردستان (KRG) زۆر بە وریایی بژاردەکانیان لەبەرچاو بگرن، هەروەها نابێت نە کیری و نە هیچ بەرپرسێکی دیکەی ئەمریکا خۆیان بخزێننە نێو پرۆسەی بڕیاردانی سەربەخۆییەوە. ئەگەر سەیری تۆماری واشنتۆن بکەین لە ماوەی دەیەکانی ڕابردوودا لە ڕووی مامەڵەکردنییەوە لەگەڵ دۆخە هاوشێوەکاندا دەبینین کە دژیەکی سەیری تێدا بەدی دەکرێت. بۆ نموونە سەرکردەکانی ئەمریکا پێشوازیان لە لێکترازانی یەکێتیی سۆڤیەت کرد و بە پارچە پارچەبوونی یوگسلافیا ڕازی بوون. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تێبینی ئەوە دەکرێ کە سیاسەت داڕێژەرانی ئەمریکا پێداگیریان کرد لەسەر ئەوەی دەوڵەتی بۆسنیا و هێرزۆگوڤینیا، کە لە بنەڕەتدا ناسەقامگیر بوو، بە یەکگرتوویی بمێنێتەوە، ئەگەرچی زۆرینەی هاووڵاتیانی سربیا و کروات خوازیاری جیابوونەوە بوون. هەروەها واشنتۆن بە شێوەیەکی ڕەسمی و ئاشکرا قایل نەبوو سۆماڵی لاند لە وڵاتی ناکارای سۆماڵ جیابێتەوە، بەڵام بە تەواوەتی باوەشی بۆ جیابوونەوەی باشووری سودان لە وڵاتی سودان کردەوە.

بۆیە بە ڕەوچاوکردنی ئەم تۆمارەی ئەمریکا، بۆمان دەردەکەوێت کە واشنتۆن ستراتیژییەتێکی جێگیری لە مامەڵەکردنیدا لەگەڵ پرسی لەبەریەکهەڵوەشانەوەی دەوڵەتاندا نییە. کەواتە بەر لەم حاڵەتە، پێویستە ئیدارەی ئۆباما دوورەپەرێز بێت و هەوڵ نەدات ئاییندەی کوردستانی عێراق دیاری بکات. پێداگیری کردن لەسەر پاراستنی یەکێتیی عێراق (کە لە ئێستادا بە ڕاددەیەکی گەورە بۆتە یەکێتییەکی خەیاڵی) لە بەرژەوەندیی بنەڕەتیی ئەمریکادا نییە. چونکە ئەگەری ئەوە هەیە کە گەلی کورد و حکومەتەکەی هەر بە دۆستی ئەمریکا بمێننەوە بە چاوپۆشین لەوەی چ ڕێگایەکی سیاسی دەگرێتەبەر. بۆیە پێویستە واشنتۆن خۆی لەم پرسە بەدوور بگرێت و ڕێگەیان پێبدات بەبێ دەستێوەردان، خۆیان ئەو بڕیارە چارەنووسساز و قورسە بدەن.

*** تۆژەری باڵا و جێگری سەرۆکی پرۆگرامەکانی ئامۆژگای کاتۆ و نووسەری گۆڤاری (زە ناشناڵ ئینتریست) و (وەرزنامەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست) و (گۆڤاری گوڵان).**

پتر لە دە ساڵە هەرێمی کوردستان(KRG) خاوەنی حکومەتی سەربەخۆ و ئاڵا و هێزی بەرگری و دراو و سیاسەتی ئابووریی خۆیەتی

پێویستە گەلی کورد و هەرێمی کوردستان (KRG) زۆر بە وریایی بژاردەکانیان لەبەرچاو بگرن، هەروەها نابێت نە کیری و نە هیچ بەرپرسێکی دیکەی ئەمریکا خۆیان بخزێننە نێو پرۆسەی بڕیاردانی سەربەخۆییەوە

B

مانگێک بە قەبارەی ١٠٠ساڵ

دوای ٩ی حوزەیران قۆناخی پێش نەخشەکەی سایکس پیکۆیە

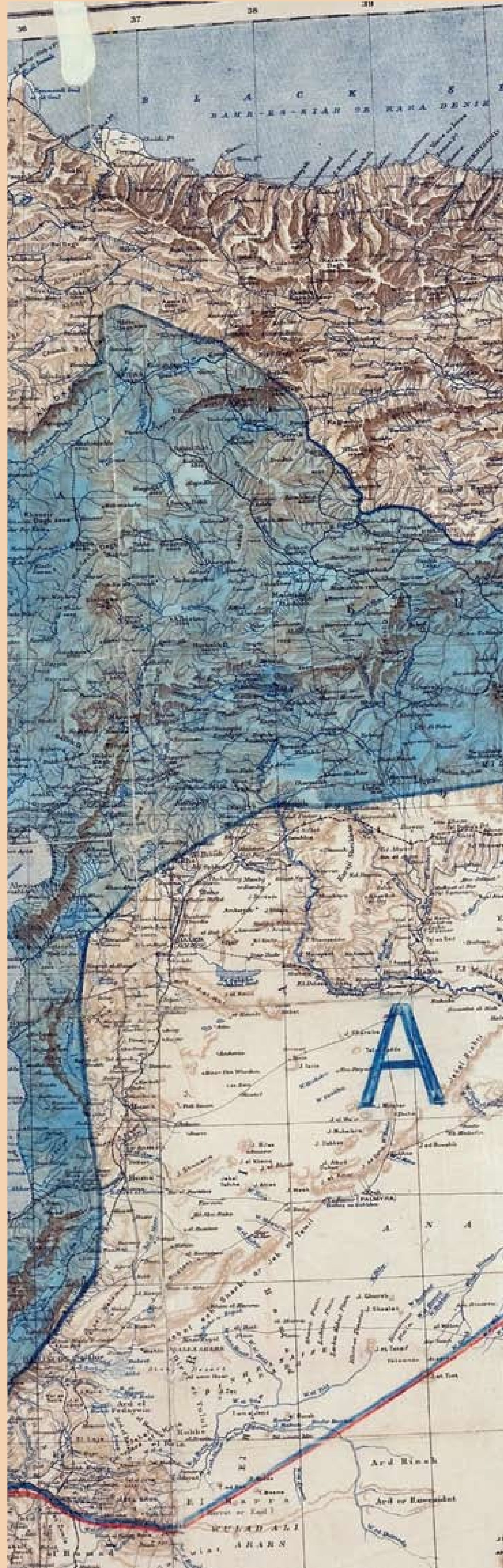

نزیکەی ١٠٠ساڵە وڵاتێك بەزۆر دروستکراوە ناوی عێراقە، بەدرێژایی نزیکەی ئەم ١٠٠ ساڵە، سیاسەتی نێودەوڵەتی چەند گۆڕانکاری بەرسەردا هاتبێت، چەند جەمسەرگیری جیاواز لەسەر ئاستی هێزە جیهانییەکان دروست بووبێت، ئەوا یەك هەڵوێست و یەك سیاسەت لەسەر ئاستی جیهان نەگۆڕ بووە، ئەویش داکۆکی کردن بووە لە پاراستنی یەکپارچەیی عێراق، بەڵام لە ٩ی حوزەیرانەوە کە چەکدارانی داعش کۆنترۆڵی موسڵیان کردووە، هەتا ٧ی تەمموز کە دەکاتە نزیکەی مانگێك شتێك لەسەر ئەرزی واقیع بوونی نەما کە پێی بگوترێت یەکپارچەیی عێراق، لەمەش گرنگتر ئەوەیە هەموو کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و پێنج دەوڵەتە هەمیشەییەکەی ئەنجوومەنی ئاسایش و هاوپەیمانی ئەتڵەسی دەستەوەستانن لەوەی بتوانن بارودۆخەکە بگێڕنەوە بۆ پێش ٩ی حوزەیران و جارێکی دیکە باس لەیەکپارچەیی عێراق بکەن. هەر ئەمەش وایکردووە کە بڵێین گۆڕانکارییەکانی تەنیا یەك مانگ بە قەوارەی ئەو گۆڕانکارییەیە کە ماوەی ١٠٠ ساڵ درێژەی کێشاوە.

واقیعی لەبەریەکهەڵوەشاوەی عێراق هێدمەیەکە جیهانی تاساندووە

باڵیۆز جیمس جیفری کە لە ساڵانی ٢٠١٠- ٢٠١٢ باڵیۆزی ئەمریکابووە لە بەغدا، لە موحازەرەیەکیدا کە رۆژی ١٥ی حوزەیران لە ئامۆژگای واشنتۆن بۆ دیراساتی رۆژهەڵاتی نزیك پێشکەشی کرد، ئاماژە بەوە دەکات کە زانیارییە هەواڵگرییەکانی ئەمریکا لەسەر چەکدارانی داعش وەك زانیارییە هەواڵگرییەکانی پێش ٩ی حوزەیران نییە، راشکاوانەتر ئاماژە بەوە دەکات کە ئێستا دەزگا هەواڵگرییەکانی ئەمریکا دەزانن چەکدارانی داعش چی دەکەن و چۆن دەجووڵێن، ئەمەش بەو مانایە دێت دەزگای هەواڵگری ئەمریکا لە پێش ٩ی حوزەیران ئاگاداری جووڵە و پلانی چەکدارانی داعش نەبووە بۆ کۆنترۆڵکردنی موسڵ. لەمەش زیاتر هەفتەی رابردوو لە میانەی وتووێژێکی تایبەتی گوڵان لەگەڵ پرۆفیسۆر ئەمازیا بارام کە ئێستا گەورە تۆژەری سەنتەری یونایتد ستەیتە بۆ ئاشتیی، ئەوەی بە گوڵان راگەیاند کە ئیدارەی ئۆباما بە هیچ شێوەیەك ئاگاداری جوڵە و پلانی داعش نەبووە بۆ کۆنترۆڵی موسڵ.

سەبارەت بە حکومەتی عێراق و نوری مالیکیش، بەڕێز مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان رۆژی ٣ی تەمموز لە وتارەکەیدا لەبەردەمی پەرلەمانی کوردستان ئەوەی ئاشکرا کرد، کە پێش ٦مانگ نوری مالیکیی لە مەترسی داعش ئاگادارکردۆتەوە و چەند رۆژێکیش پێش داگیرکردنی موسڵ دیسان سەرۆك بارزانی ئامادەباشی پیشانداوە بۆ ئەوەی پێشمەرگە بنێرێتە موسڵ بۆ ئەوەی بەرگری لە موسڵ بکەن، بەڵام ئەم دەستپێشخەریەش لەلایەن نوری مالیکیەوە رەتکراوەتەوە، ئەم رەتکردنەوەیەش مانای ئەوەیە کە حکومەتەکەی نوری مالیکی نەك هەر ئاگاداری جوڵە و پلانی داعش نەبووە، بەڵکو ئەمە مانای ئەوەیە لەدوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە ٢٠١١ لە عێراق، لەناو حکومەتەکەی مالیکی دەزگایەکی هەواڵگری پرۆفیشناڵ بوونی نییە، بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەم راستیەش پرۆفیسۆر تۆبی دۆج لە کتێبەکەیدا بە ناونیشانی (عێراق لەشەڕەوە بەرەو دیکتاتۆرێکی نوێ) راشکاوانە ئاماژەی بەوە کردووە، ئەو دەزگا هەواڵگرییەی ئەمریکیەکان بۆ عێراقیان دامەزراند و مەشق و راهێنانیان بەو کەسانە کرد بۆ ئەوەی ببنە پرۆفیشناڵ، دوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا، مالیکی ئەندامانی دەزگای هەواڵگری گۆڕی بۆ کەسە نزیکەکانی خۆی و ئەو دەزگا پرۆفیشناڵەی

لەبەریەکهەڵوەشـــان، هەر بۆیە نوری مالیکی هەرگیز مەزندەی نەکردووە، چەکدارانی داعش بتوانن موســـڵ کۆنترۆڵ بکەن و پاشانیش تکریت و دیالەش کۆنترۆڵ بکەن.

دیارە لەسەر ئاستی وڵاتانی ناوچەکە بە تایبەتی تورکیا و ئێرانیش کـــە دوو دەوڵەتن راســـتەوخۆ پەیوەندییەکی گەورەیان لەگەڵ عێراق هەیە، بۆ ئەوانیش هەر جێگەی هێدمە بووە، بەڵگەش بۆ ئەمە ئەگەر تورکیا زانیاری هەبوایـــە ئەوا کونســـڵگەرییەکە و خەڵکانی خۆی کە لەموســـڵ بوون، پێش ٩ی حوزەیـــران دەگێڕایەوە بۆ تورکیا، ســـەبارەت بە ئێرانیش ئەگەر زانیاری هەبوایە، ئـــەوا زووتر هـــاوکاری مالیکی دەکـــرد، نەک دوای رووداوەکان. لەمەش زیاتر هەرێمی کوردســـتانیش کە لەهەمووان زیاتر زانیاری لابووە و بەغداشـــی ئاگادار کردۆتەوە، وەک سەرۆک بارزانی لە پەرلەمان رایگەیاند، هەرێمی کوردســـتان پێشـــبینی ئەوەی کردووە داعش گورزێك دەوەشـــێنێت، ئەو گورزەش هێرش کردن دەبێت بۆ سەر بەندیخانەی بادوش نەك داگیرکردنی موسڵ.

ئەو لایەنانەی ئاماژەمان پێکردن، ئەوانە ئەو لایەنانەن کـــە زۆر لە نزیکەوە بایەخ بە رەوشـــی عێراق دەدەن و تەنانەت هەولێر و بەغدا خۆیان راســـتەوخۆ بەشـــێکن لەواقیعەکە، بۆیـــە ئەگەر لەم چوارچێوەیەدا بۆ لایەنە پەیوەندارەکان جێگەی سەرسوڕمان و هێدمە بوبێت، ئایا دەبێت بۆ وڵاتانی دیکەی جیهان چۆن بووبێت؟

رەوینەوەی تاسانی هێدمەکە و هەوڵدان بۆ تێگەیشتن لە واقیعەکە

بـــە گوێگرتنمان لەو کـــۆڕەی رۆژی ٢ی تەممووزی ٢٠١٤ ئامۆژگای واشنتۆن بۆ دیراساتی رۆژهەڵاتی نزیك بۆ هەردوو بەڕێزان (د.فوئاد حوســـێن سەرۆکی دیوانی ســـەرۆکایەتی هەرێمی کوردســـتان و فەلاح مستەفا بەرپرســـی پەیوەندییەکانی دەرەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان)یان رێکخستبوو، هەروەها لەمیانەی ئەو پرســـیارانەی لەلایەن رۆژنامەنووسان و تۆژەرانەوە ئاراستەیان دەکرا، راشـــکاوانە هەستمان دەکرد، هێشتا تاســـانی ئـــەو هێدمەیـــەی گۆڕانکاریەکانی چەند هەفتەیەك لە عێراقدا دروستی کردووە، هێشتا بەتەواوەتی نەرەویتەوە و هێشـــتا خەڵکانێکی نزیك لە سیاســـەتی ئەمریکا بەرامبەر بە عێراق، بەتەواوەتی مەزندەی ئەو واقیعە نوێیە ناکەن، کە بەرێز سەرۆك بارزانی لەمیانەی دیدارەکانی لەگـــەڵ (CNN،BBC،RUTERS،VOA) ئامـــاژەی پێکردووە، هەر بۆیە لە دەســـپێکی کۆڕەکە د.فوئاد حوسێن بەمجۆرە باری ناوخۆیی عێراقی لەبەر رۆشـــنایی گۆڕانکارییەکان بۆ ئامادەبووان خستەڕوو:

(ئـــەو گۆڕانکاریانەی لەماوەی دوو ســـێ هەفتەی رابردوو لە عێراق روویانداوە، وامان لێدەکات هەمووومان بیر لەوە بکەینەوە چۆن ئەم واقیعە تازەیە شرۆڤە بکەین، هەروەها بیر بکەینەوە لە بارودۆخی ئێســـتاو ئاییندەی ئەم وڵاتە کە دیارە مەبەســـتم کوردستان و عێراقیشە، بۆیە کاتێك باســـی پێش رووداوەکانی موسڵ و دوای رووداوەکانی موســـڵ دەکەم، لەو خاڵەوە دەست پێدەکەم (ئایا رووداوەکانی موسڵ ماناى چییە؟) دیارە مەبەستم ئەوەیە عێـــراق پێش رووداوەکانی ٩ی حوزەیران جیاوازە لەو عێراقەی ئێســـتا، دوای رووداوەکان عێراق بووە دەوڵەتێکی جیاواز لەو دەوڵەتەی کە پێش ٩ی حوزەیران بوونی هەبووە، ئەمەش لەبەر ئەم هۆکارانەیە:

١. پێش رووداوەکانی ٩ی حوزەیران، عێراق بەشێوەیەکی فەرمی یـــەك وڵات بوونی هەبوو کـــە ئەویش عێراق بوو. بەڵام ئێســـتا عێراق سێ وڵاتە کە سێ سیستەمی جیاوازیان هەیە.

٢. پێش رووداوەکانی ٩ی حوزەیران تیرۆریستان گرووپ بـــوون و کاری خۆکـــوژی و تیرۆریســـتیان لە ناوچە جیاجیاکان ئەنجامدەدا، بەڵام ئێســـتا ئەو تیرۆریستانە دەوڵەتی ئیســـلامیان راگەیاندووە، ئـــەم دەوڵەتە بەناو ئیســـلامیە، دەوڵەتێکـــی ئینتەرناشـــناڵە و برِوای بە سنورەکان نییە.

٣. پێـــش ٩ی حوزەیـــران عێراق خاوەنی ســـوپایەکی گەورەبـــوو، بـــەڵام دوای رووداوەکان لـــە ٨٠٪ی ئەم ســـوپایە لەبەریەکهەڵوەشـــاوە و ٦ یەکەی عێراقی کە چواریان ســـەر بە ســـوپان و دووانیان سەر بە پۆلیس، بەتەواوەتـــی لەبەریەکهەڵوەشـــاوەتەوە و هەمـــوو ئەو چەکانەی هەیانبووە کەوتۆتە بەردەســـتی چەکدارانی داعش، کە ئێستا دەوڵەتی ئیســـلامیان راگەیاندووە و ناوچەی سوننە نیشنەکانیشیان کۆنترۆڵ کردووە.

٤. نوێنەرانی هەڵبژێردراوی عەرەبی سوننە کە پێویستە نوێنەرایەتی کوتلەی ســـوننە بکـــەن لەناو پەرلەمانی عێراق، ئێســـتا زۆربەیان ناتوانن بچنـــەوە ناوچەکانی خۆیان.

٥. ســـەبارەت بە بەغدا، ئێســـتا بەغـــداش جیاوازە لە بەغداکەی پێش ٩ی حوزەیران، پێشـــتر لە بەغدا هێزی پۆلیس و ســـوپا هەبوو، بەڵام ئێستا هێزی میلیشیا لە بەغدا بوونی هەیە و بە ئاشکرا و بەچەکەوە دەسوڕێنەوە و بریتیـــن لە(فەیلەقـــی بەدر، هێزەکانی عەســـائیب ئەلحەق، جەیشی مەهدی).

٦. لـــە ناوچە جێگـــە ناکۆکەکانی ناو دەســـتووری عێـــراق، دوای ئەوەی ســـوپای عێراق لـــەو ناوچانە لەبەریەکهەڵوەشا، بۆشـــایی دروست بوو، ئەم بۆشاییە

حکومەتەکەی نوری مالیکی نەک هەر ئاگاداری جوڵە و پلانی داعش نەبووە، بەڵکو ئەمە مانای ئەوەیە لەدوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە ٢٠١١ لە عێراق، لەناو حکومەتەکەی مالیکی دەزگایەکی هەواڵگری پرۆفیشناڵ بوونی نییە

پێش رووداوەکانی ٩ی حوزەیران تیرۆریستان گرووپ بوون و کاری خۆکوژی و تیرۆریستیان لە ناوچە جیاجیاکان ئەنجامدەدا، بەڵام ئێستا ئەو تیرۆریستانە دەوڵەتی ئیسلامیان راگەیاندووە، ئەم دەوڵەتە بەناو ئیسلامیە، دەوڵەتێکی ئینتەرناشناڵە و برِوای بە سنورەکان نییە

رۆژی ٢ی تەمموز بەڕێزان فوئاد حوسێن و فەلاح مستەفا بارودۆخی ناوخۆ و دەرەکی کوردستان پێشکەشی ئامۆژگای واشنتۆن دەکەن

لەلایەن هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە پڕکراونەتەوە. کەواتــە ئــەم گۆڕانکاریانە ڕووبەڕووی ڕاســتیەکی کردوینەتەوە، ئەو ڕاستیەش ئەوەیە ئێستا عێراق بۆتە ٣ وڵاتی جیاواز کە بریتین لە:

* دەوڵەتی تیرۆریســتی ئیسلامی کە داعش لەناوچە سوننییەکان ڕایگەیاندووە، ئەم دەوڵەتە باوەڕی بە سنور نییە، بەپێی بەرنامــە و پرۆگرامیان ئەم دەوڵەتە درێژ دەبێتەوە بۆ بەغدا و دیمەشق و بێروت و عەممان و کوێت و هەروەها لە بەرنامەشیاندایە بێنە کوردستانیش.

* دەوڵەتی دووهەمیان هەرێمی کوردستانە، کە وڵاتێکی سەقامگیر و ئارامە، هەوڵدەدات دیموکراتی بونیادبنێت، کۆمەڵگەیەکــی فرە ئایین و فــرە نەتەوە و فرەلایەنە، ئەمەش تەواو تەواو پێچەوانەی ئەو دەوڵەتەیە کە ناویان لێناوە دەوڵەتی ئیسلامی، ئێســتا دەوڵەتی کوردستان بە درێژای ١٠٥٠ کم ســنوری لەگــەڵ ئەو دەوڵەتە تیرۆریستیە هەیە و تەنیا ١٥ کم سنوری لەگەڵ عێراق ماوە، ئەمەش واتا لە نێوان کوردستان و عێراقدا، ئێستا دەوڵەتێکی دیکە بوونی هەیە.

* لە ناوچەکانی دیکەش بەغداو باشوری عێراق ئەویش ئێســتا دەوڵەتێکی دیکەیە، پێشتر لەبەغدا حکومەتێك هەبووە، بەڵام ئێستا ئەو حکومەتە ئیفلیج بووە و هیچی پێناکرێت.))

ئەم واقیعە تازەیەی عێراقی ئێستا، واقیعی ٣ دەوڵەتی جیــاوازە، ئەم ٣ دەوڵەتە ٣ سیســتمی جیاوازیان هەیە و هەر یەکەشــیان پلان و بەرنامــەی جیاوازیان هەیە، بۆیە دەبێت وەك سێ دەوڵەتی جیاواز مامەڵەیان لەگەڵ بکرێــت، ئەگەر نا ئاشــتی و ئاسایشــی ناوچەکە و جیهانیش دەکەوێتە مەترسیەوە، ڕاشکاوانەتر لەم واقیعە تازەیەدا یەکپارچەیی عێراق دەبێتە هەڕەشــە بۆ ســەر ئاشــتی و ئاسایشــی ناوچەکە و جیهانیش، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەم مەترســیە لەسەر ئاشتی و ئاسایشی جیهان دووربخرێتەوە، دەبێت دوای ڕەوینەوەی تاسانی هێدمەی گۆڕانکارییەکــە هەموو هەوڵێك بدرێــت، بۆ ئەوەی پارچە پەرتبووەکانی عێــراق لە چوارچێوەی دەوڵەتی سەربەخۆدا ڕێکبخرێنەوە.

یەکپارچەیی عێراق بۆتە چەمکێکی بێ مانا

بەو پێیەی هیچ شــتێك لە سیاســەتدا مەحاڵ نییە، ئەوا گرنگە گریمانەی ئەوە بکەین، هەموو ســەرکردە عێراقیــەکان و ئەمریــکا و دەوڵەتانی یەکێتی ئەوروپا و ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتــووەکان پێکەوە کۆدەبنەوە بۆ ئــەوەی یارمەتی حکومەتی عێــراق بدەن بۆ دوو ئامانج:

١. بۆ نەهێشــتنی ئەو دەوڵەتە ئیسلامیەی کە ئێستا داعش لەناوچە سوننییەکان ڕایگەیاندووە.

٢. بــۆ ڕێکخســتنەوەی پێکهاتــەکان لەچوارچێوەی عێراقدا.

پرســیاری گرنگ لێرەدا ئەوەیــە، ئایا چۆن یارمەتی حکومەتی عێراق دەدرێت بۆ ئەوەی دەوڵەتی ئیسلامی لە ناوچە ســوننییەکان کۆتایی بێت؟ ئایا ئەو بەشەی ســوپای عێراق کە بە ٪٢٠ی سوپا ماوەتەوە، توانای ئــەوەی هەیە هێرش بکات و ئــەو ناوچانە لە داعش پاکبکاتــەوە؟ لەمەش گرنگتر ئایا هاووڵاتیانی ناوچە ســوننییەکان پێشوازی لە ســوپای عێراق دەکەن وەك سوپایەکی نیشــتمانی، یان وەك سوپایەکی مەزهەبی داگیــرکار مامەڵــەی لەگەڵ دەکــەن؟ ئەگەر وەك

ئێستا دەوڵەتی کوردستان بە درێژایی ١٠٥٠ کم سنوری لەگەڵ ئەو دەوڵەتە تیرۆریستیە هەیە و تەنیا ١٥ کم سنوری لەگەڵ عێراق ماوە، ئەمەش واتا لە نێوان کوردستان و عێراقدا، ئێستا دەوڵەتێکی دیکە بوونی هەیە

لەم واقیعە تازەیەدا یەکپارچەیی عێراق دەبێتە هەڕەشە بۆ سەر ئاشتی و ئاسایشی ناوچەکە و جیهانیش، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەم مەترسیە لەسەر ئاشتی و ئاسایشی جیهان دووربخرێتەوە، دەبێت دوای ڕەوینەوەی تاسانی هێدمەی گۆڕانکارییەکە هەموو هەوڵێک بدرێت، بۆ ئەوەی پارچە پەرتبووەکانی عێراق لە چوارچێوەی دەوڵەتی سەربەخۆدا ڕێکبخرێنەوە

رۆژی ٣ی تەمموز سەرۆکی کوردستان پەرلەمان رادەسپێرێت ئامادەسازی بۆ راپرسی بکەن

سوپایەکی مەزهەبی داگیرکار سەیری بکەن، ئایا شەڕەکە ناگۆڕێت بۆ شەڕێکی خوێناوی مەزهەبی نێوان شیعە و سوننە؟ لەم حاڵەتەدا ئایا سوننە لەنێوان سوپای مالیکی و سوپای داعش کامیان هەڵدەبژێرێت؟ لەسەروو هەموو ئەمانەشەوە ئایا ئەمریکا پێش هەمووان ئەوجا دەوڵەتانی دیکە و پاشان دەوڵەتانی دراوسێ هیچکامیان ئامادەباشی ئەوەیان تێدایە هێز بنێرن و دەوڵەتی ئیسلامی کۆتایی پێبهێنن؟

سەرنج بدەن ئەم گریمانەیە دەیان و سەدان پرسیاری دیکە دەوروژێنێت، کە پرسەکە دەکاتە گرێیەکی ئاڵۆسکاوی ئەوتۆ کە هیچ کەس سەرەداوەکەی بۆ نەدۆزرێتەوە، لەبەر ئەم هۆکارانە:

١. هێزی پێشمەرگەی کوردستان کە تەنیا هێزە بتوانێت لەبەرامبەر هێرشەکانی داعش رابووەستێت، ئێستا لە بەرەیەکدایە کە درێژییەکەی ١٠٥٠ کم، ئەم هێزە لەگەڵ ئەوەی خاوەن ئیرادەیەکی بەهێزە و هەموو گەلی کوردستان پشتیوانی لێدەکات، بەڵام لەرووی چەك و پێداویستی لۆجستییەوە، تواناکانی سنوردارە، بەو هاوکارییەشی کە گەلی کوردستان بۆی کۆدەکاتەوە، تەنیا دەتوانێت سنورەکانی کوردستان بپارێزێت.

٢. گریمان هێزی پێشمەرگە ئەو توانایەشی هەبێت، ئایا سەرۆکی کوردستان فەرمان دەدات، ئەم هێزە لە سنوری کوردستان زیاتر بجوڵێت؟ بێگومان نەخێر، لەبەر ئەوەی هەموو هێرشکردنێك بۆ سەر ناوچە سوننییەکان، واتە تێوەگلان لەشەڕی مەزهەبی نێوان شیعەو سوننە و کوردستانیش هیچ کاتێك بەشێك نەبووە لەو شەڕەو قەتیش نابێتە بەشێك لەو شەڕە.

٣. ئایا تورکیا ئامادەیە هێز بنێرێت بۆ هاوکاری نوری مالیکی بۆ ئەوەی هێرش بکات و ناوچەکانی موسڵ و تکریت و دیالەو ئەنبار و فەللوجە بگرێتەوە؟ بێگومان وەڵامی ئەم گریمانەش هەر نەخێرە، ئەمەش لەبەر ئەوەیە بێجگە لەوەی پەیوەندی نێوان بەغداو ئەنکەرا لەو ئاستە نییە، لە هەمانکاتدا، تورکیا نایەوێت ببێتە لایەنێك لەشەڕی مەزهەبی نێوان شیعەو سوننە.

٤. بەهێزترین گریمانە پاڵپشتی ئێرانە بۆ نوری مالیکی، بەڵام پرسیار ئەوەیە ئایا ئێران تاچەند هاوکاری مالیکی و حکومەتی بەغدا دەکات؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بەپێی بۆچوون و شرۆڤەی پسپۆرە سەربازییەکان بەوجۆرەیە کە هاوکاری سەربازی ئێرانیش بۆ نوری مالیکی سنوردارەو، سنوری پێداویستی سەربازی و بەرگری کردن لەبەغدا تێناپەڕێنێت، ئەمەش مانای ئەوەیە، تەنانەت ئێرانیش کە بە ئاشکرا پشتیوانی لە نوری مالیکی و حکومەتەکەی دەکات، تەنیا مەبەستی پاراستنی بەغدا و ناوچە شیعە نشینەکانە لە هێرشی داعش نەك ناردنی هێز بۆ کۆنترۆڵکردنەوەی ناوچە سوننییەکانی عێراق.

٥. ئایا ئەمریکا چۆن لەرووی سەربازییەوە هاوکاری عێراق دەکات؟ ئایا وەك ساڵی ٢٠٠٧ هێز دەنێرێت بۆ ئەوەی کۆتایی بە داعش و دەوڵەتی ئیسلامی بهێنێت؟ وەڵامی ئەم پرسیارە رۆژی پێنج شەممەی رابردوو چاك هاگلی وەزیری دەرەوەی ئەمریکا لەناو پێنتاگۆن بەراشکاوی بە رۆژنامەنووسانی راگەیاند کە ئەمریکا ٣٠٠٠ سەربازی لە عێراق هەیە بۆ پاراستنی باڵیۆزخانەکەی لە بەغداو هەروەها پارێزگاری ئەو ئەمریکیانەی لەعێراقدا بوونیان هەیە و سەربازی ئەمریکی خۆی تێکەڵی شەڕی نێوان مالیکی و داعش ناکات.

بەهێزترین گریمانە پاڵپشتی ئێرانە بۆ نوری مالیکی، بەڵام پرسیار ئەوەیە ئایا ئێران تاچەند هاوکاری مالیکی و حکومەتی بەغدا دەکات؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بەپێی بۆچوون و شرۆڤەی پسپۆرە سەربازییەکان بەوجۆرەیە کە هاوکاری سەربازی ئێرانیش بۆ نوری مالیکی سنوردارەو، سنوری پێداویستی سەربازی و بەرگری کردن لەبەغدا تێناپەڕێنێت

٦. دەمێنێتەوە سوپای عێراق کە ئێستا ئەو سوپایە بوونی نەماوەو بۆتە ملیشـــیای (عەســـائیبی حەق و جەیشی مەهـــدی و فەیلەقی بەدر) لەگەڵ ئـــەو خەڵکانەی لەبەر رۆشـــنایی فەتواکـــەی ئایەتوڵڵا سیســـتانی خۆیان ناونووس دەکەن، ئایـــا ئەم هێزە دەتوانێت هێرش بکات؟ وەڵامی ئەم پرســـیارە بەپێی بۆچوونی پسپۆرە سەربازییەکان بەوجۆرەیە کە پاشماوەی سوپای عێراق و هێزەکانی میلیشیا و هەروەها ئەوانەشی خۆیان ناونووس دەکەن، تەنیا توانـــای ئەوەیان هەیە بەرگری لە بەغدا بکەن، نەك هێرش بکەن، لەمەش خراپتر بۆ مالیکی و حکومەتەکـــەی ئەوەیە کە لەناو بازنەی مەرجەعیەتی باڵای شـــیعە لە کەربەلا پشـــتگیری لەوە ناکرێت کە ئەو هێـــزەی لەبەر رۆشـــنایی فەتواکـــەی ئایەتوڵڵا سیســـتانی خۆیان نانووس دەکەن، نابێت بۆ هێرشکردنە سەر سوننە بەکاربهێنرێت، بۆ ئەمەش ئایەتوڵا مەحمود حوسنی ســـەرخی، فەتواکەی سیســـتانی رەتکردەوە، هەربۆیـــە بەرەبەیانی رۆژی چوارشـــەممەی رابردوو هێزەکانی مالیکی بە هەلیکۆپتەر هەڵیان کوتایە ســـەر نووســـینگەکەی و دوای کوشـــتار و بریندارێکی زۆر ئایەتوڵا سەرخیان دەستگیر کرد.

ئەم واقیعە پێمـــان دەڵێت، کە هیچ زەمینییەك بۆ ئەوە نەبێت بە هێزی سەربازی کۆتایی بەو دەوڵەتە ئیسلامیە تیرۆریستیە بهێنرێت کە ئێستا لەناوچەکە بوونی هەیە، ئایا رێگە چـــارەی دیکە هەیە بۆ ئەوەی کۆتایی بەو دەوڵەتە بهێنرێت؟ وەڵامی ئەم پرسیارە لای جۆرج بوشی سەرۆکی پێشـــووی ئەمریکا هەیە، بەڵام ئایا ئۆباما هەمـــان ئیرادەی هەیە بۆ ئەوەی بڕیاری هاوشـــێوەی جۆرج بوش بدات؟

ئایا باراک ئۆباما دەتوانێت کێشەی پێکهاتەکانی عێراق بە تەواوی تایبەتمەندی و جیاوازییەکانەوە ببینێت و مامەڵەی لەگەڵ بکات و بڕیاری بوێرانەی لەسەر بدات؟ بێگومان بۆ ئەو سیاسەتەی باراک ئۆباما هەتا ئێستا لەسوریا پیادەی کردووە، ئەوا رەشبین دەبین سەبارەت بەوەی بتوانێت، ئەو بڕیارە بدات کە واقیعی تازە وەک خۆی رێکبخاتەوە

کێشەی داعش و دەوڵەتی ئیسلامی تەنیا بە عەرەبی سوننە چارەسەر دەبێت

سەبارەت بەوەڵامی ئەو پرسیارەی ئایا باراك ئۆبامای ســـەرۆکی ئێســـتای ئەمریکا، ئەو ئیرادەو عەزمەی هەیە کە بتوانێت وەك جۆرج بوشی سەرۆکی پێشووی ئەمریکا بڕیار بدات، مەبەست ئەوەیە ئایا باراك ئۆباما دەتوانێت کێشـــەی پێکهاتەکانی عێـــراق بە تەواوی تایبەتمەندی و جیاوازییەکانـــەوە ببینێت و مامەڵەی لەگـــەڵ بکات و بڕیـــاری بوێرانەی لەســـەر بدات؟ بێگومان بۆ ئەو سیاســـەتەی باراك ئۆباما هەتا ئێستا لەســـوریا پیادەی کردووە، ئەوا رەشبین دەبین سەبارەت بـــەوەی بتوانێت، ئەو بڕیارە بدات کە واقیعی تازە وەك خۆی رێکبخاتەوە.

پرســـی گرنگ لێرەدا ئەوەیە، ئایا مەبەست لەو بڕیارە بوێرانەیـــە ئەوەیـــە وەك جۆرج بوش بڕیـــار بدات هێز رەوانەی عێراق بکات؟ بێگومـــان بەپێی رێککەوتنی (SOFA) ئۆبامـــا ناتوانێت بڕیاری ناردنی هێز بدات، تەنانەت کۆنگرێســـیش ئاگاداری کردۆتەوە کە بەبێ رەزامەنـــدی کۆنگرێس هەتا ئەگـــەر ناچاریش بوو، ئـــەوا ئەو ناتوانێت هێز بنێرێت، لە لایەکی دیکەشـــەوە ئەگەر ســـەیری هاوسەنگی هێز لەنێوان هەردوو حزبی کۆمـــاری و دیموکراتیش بکەین، ئەوا مەزندە ناکرێت، ئۆباما بتوانێت بە هاوشـــێوەی لنکۆلن و رۆزفەلت بێ کۆنگرێس کاری لەوجۆرە بکات.

بۆیە لەم حاڵەتە گرنگترین هەنگاو ئەوەیە کە ســـەرۆك ئۆباما راشکاوانە دان بەوەدا بنێت، ئەوەی بوش دروستی کرد، ئەو نەیتوانـــی بیپارێزێت، هەروەك رۆژی هەینی رابردوش CNN ئاماژەی پێکرد ئێســـتا کاتی ئەوەنییە، پرسیار لەسەر ئەوە بکرێت(کێ عێراقی دۆڕاند؟ بەڵکو کاتـــی ئەوەیە چـــۆن مامەڵە لەگەڵ واقیعی ئێســـتا دەکرێت؟)

دیارە مامەڵەکردن لەگەڵ واقیعی تازەش، واقیعی سێ دەوڵەتە بە ســـێ سیســـتمی جیاواز، ئەم سێ دەوڵەتە جیـــاوازەش نەك پێکـــەوە کۆناکرێنـــەوە، بەڵکو دەبێت زەمینەیەك دروســـتبکرێت، بۆ ئـــەوەی دوای کۆتایی هاتنی دەوڵەتی ئیســـلامی، بیر لەوە بکرێتەوە جۆرێك لە هاوکاری لەنێوان هەرســـێ دەوڵەتی کوردســـتان و سوننەســـتان و شیعەستان دروســـت بکرێت و کێشەی بەغدا بە دیالۆگ چارەسەر بکرێت.

بـــۆ ئەم بارودۆخە پســـپۆران و چاودێرانی سیاســـیی پێیانوایە:

گرنگە رێگە نەدرێت شەڕی بەناو شەڕی تیرۆر ببێتە شەڕی مەزهەبی نێوان سوننە و شیعە، ئەمەش پێویستی بەوە هەیە رێگە نەدرێت پاشماوەی سوپای عێراق و میلیشیاکانی شیعە هێرش بکەنە سەر ناوچە سوننییەکان، لەم حاڵەتە سوننە ناچار دەبێت لەنێوان میلیشیاکانی شیعە و تیرۆریستانی داعش، تیرۆریستانی داعش هەڵبژێرێت

١. پێش هەمووشـــت دەبێت ئەمری واقیعی تازە قبووڵ بکرێت و وەك ئەمری واقیع مامەڵەی لەگەڵ بکرێت.

٢. هەنگاوی یەکەم پتەوکردن و بەهێزکردنی سنورەکانی بەرگرییە لەگەڵ دەوڵەتی ئیســـلامی داعش، کە دیارە زیاتر لە ١٠٠٠ کم ســـنورەکە لەگەڵ کوردستانە، بۆیە گرنگـــە ئەمریکا لەرووی لۆجســـتی و چەکی تازە و ئیمکانییەتی ماددیی یارمەتی حکومەتی کوردســـتان بدات، بۆ ئەوەی لە باکوورەوە سنورێك بۆ پێشڕەوییەکانی داعش دابنرێت، هەروەها یارمەتی شیعەکان بدرێت بۆ ئەوەی لە باشووریشـــەوە ســـنورێك بۆ پێشڕەوییەکانی داعش دابنرێت.

٣. دەبێـــت ئەمریکا پێش هـــەر وڵاتێکی دیکە رێگە نەدات پرۆســـەی دابەشـــکردنی داهات کە ئێستا ئەم پرۆسەیە راوەستاوە، نابێت چیدیکە سەروەت و سامانی عێراق چەکێك بێت بەدەســـت مالیکیـــەوە بۆ بوونەوە بـــە دیکتاتۆر، بۆیە گرنگە پارەی فرۆشـــتنی نەوتی عێـــراق کە دەچێتە ســـندوقی پەرەپێدانـــی عێراق لە

نیویۆرک، پشکی کوردستان و ناوچەکانی سوننەی لێ جیابکرێتەوە، تەنیا پشکی شیعە بدرێتە مالیکی.

٤. بۆ ئەوەی گرفتی ئابووری و دارایی لە کوردستان دروست نەبێت، دەبێت ئیدارەی ئۆباما بە وردی دیراسەتی ئەوە بکات، کە ئێستا زیاتر لەیەك ملیۆن ئاوارەی ناوچەکانی تکریت و دیالەو موسڵ لە کوردستانن، هەروەها ناوچەکانی لە سەعدیەوە تا شەنگال کە ئێستا لەژێر ئیدارەی حکومەتی کوردستانن و بەغدا بودجەکەی بڕیبوون، ئەوا دەبێت هەم بەشە بودجەی ئەوان بدرێت، هەمیش هاوکاری حکومەتی کوردستان بکات بۆ ئەوەی بتوانێت بە باشی هاوکاری ئاوارەکان بکات.

٥. گرنگە ڕێگە نەدرێت شەڕی بەناو شەڕی تیرۆر ببێتە شەڕی مەزهەبی نێوان سوننە و شیعە، ئەمەش پێویستی بەوە هەیە ڕێگە نەدرێت پاشماوەی سوپای عێراق و ملیشیاکانی شیعە هێرش بکەنە سەر ناوچە سوننییەکان، لەم حاڵەتە سوننە ناچار دەبێت لەنێوان ملیشیاکانی شیعە و تیرۆریستانی داعش، تیرۆریستانی داعش هەڵبژێرێت، ئەمەش نەك هەر مەترسیی دروست دەکات، بەڵکو کارەساتی گەورە بەدوای خۆیدا دەهێنێت.

٦. لەم بارودۆخەدا کە بەئەمری واقیع سێ دەوڵەت بوونی هەیە، گرنگە ئەمریکا ڕێز لە بڕیاری گەلی کوردستان بگرێت و دەوڵەتی سەربەخۆی ڕابگەیەنێت، هەروەها گرنگە دەوڵەتی شیعەستانیش ڕابگەیەنێت، ئەوجا بە هاوکاری دەوڵەتی کوردستان و دەوڵەتی شیعەستان هەوڵبدات سیاسەتمەدار و سەرکردە سەربازییەکان و سەرۆك هۆزەکانی عەرەبی سوننە ڕێکبخاتەوە بۆ ئەوەی ئەوانیش دەوڵەتی خۆیان لەدەستی داعش ڕزگار بکەن. سەرۆك بوش لە ساڵی ٢٠٠٧ بە کردەیی ئەمەی کرد و توانی لە چوارچێوەی ناردنی هێزی بەپەلە بۆ عێراق، سوننە هانبدات بۆ ئەوەی شەڕی تیرۆر بکەن، بەڵام ئێستا بارودۆخەکە گۆڕاوە و دەبێت عەرەبی سوننە بەهاوکاری کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی خۆیان ڕێکبخەن و دەوڵەتی خۆیان ڕزگار بکەن.

٧. دوای ڕزگارکردنی دەوڵەتەکەی عەرەبی سوننە، دەکرێت ئەمریکا هاوکاری ئەم سێ دەوڵەتە تازەیە بێت، بۆ ئەوەی لە یەکێتییەك وەك یەکێتی ئەوروپا، یان وەك ئەوەی سندوقی ئاشتی جیهانی چەند ساڵێك پێش ئێستا پێشنیاری کردووە، یەکێتی دەوڵەتەکانی عێراق پێکبهێنرێت، یان دەکرێت لە ئەنجومەنێکدا وەك ئەنجومەنی دەوڵەتانی کەنداو هەماهەنگی و هاوکاری لەنێوانیاندا دروست بکرێت.

محەمەد تۆفیق ڕەحیم
بەرپرسی ژووری دیپلۆماتی بزووتنەوەی گۆڕان بۆ گوڵان:

هەلێکی زۆر باش بۆ کورد هاتۆتە پێش دەبێت واز لە حزبایەتی بێنین و کاری جددی بۆ ئەنجامدانی راپرسی بکەین

ئەنجامدانی راپرسی و زەمینە سازکردن بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان خۆی بڕیار لەسەر چارەنووسی خۆی بدات، پرسی سەرەکیە لە سیاسەتی ئەمڕۆی کوردستاندا، سەبارەت بە هەستیاریی باردۆخەکە و ئامادەباشیی سەرۆکی هەرێمی کوردستان و تەواوی حزبە سیاسییەکان بۆ ریفراندۆم و راسپاردنی پەرلەمان لەلایەن سەرۆك بارزانیەوە بۆ ئەم پرسە، پێویستی بە یەکڕیزی و یەکهەڵوێستی تەواوی لایەنە سیاسییەکانی کوردستان هەیە، سەبارەت بەم پرسە چەند پرسیارێکمان ئاراستەی بەڕێز محەمەد تۆفیق ڕەحیم بەرپرسی ژووری دیپلۆماتی بزووتنەوەی گۆڕان کرد و بەمجۆرە وەڵامی گوڵانی دایەوە.

*** سەبارەت بەم واقیعە تازەیەی هاتۆتە ئاراوە بەڕێزت چۆن ئەم بارودۆخە دەخوێنیتەوە؟**

- ئەو ڕووداوانەی ڕوویانداوە واقیعێکی تازەیە، حکومەتی هەرێمی کوردستانیش زۆر باش لە ڕەوشەکە گەیشتووە و دەشزانێت حکومەتی ناوەند چۆن مامەڵە لەگەڵ کوردستان دەکات، بۆیە دەبێ خۆی بۆ هەموو ئەگەرێك ئامادە بکات.

*** سەرۆکی هەرێمی کوردستان داوای کرد ئامادەباشی بکرێت بۆ ریفراندۆم و راپرسی، چۆن بۆ کاتێکی دیاریکراو خۆمان بۆ ئەو پرسە چارەنووسسازە ئامادە بکەین؟**

- ئەوە دەبێ پەرلەمان دیاری بکات، چونکە سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەگەڵ پەرلەمان دانیشتووەو داوای لە پەرلەمان کردووە کە هەماهەنگی بکات بۆ دیاریکردنی کاتێك بۆ راپرسی، لە مەسەلە تەکنیکییەکانی ئەم راپرسییە دەبێ لایەنەکانی دەسەڵات دیاری بکرێت.

*** کورد خۆی ئامادە دەکات بۆ راپرسیی و سەربەخۆیی، ئێوە وەك بزووتنەوەی گۆڕان تا چەند لەگەڵ تەواوی هێز و لایەنە سیاسییەکان و سەرۆکایەتی هەرێم بۆ ئەم مەسەلەیە خۆتان ئامادە کردووە؟**

- ئێمە پێمانوایە هەلێکی باش هاتۆتە پێشەوە نابێ لەدەست بچێت، بۆیە دەبێ ئەمە هەر بە راگەیاندن نەبێت، بەڵکو دەبێ کاری جددی بۆ بکرێت بۆ ئەنجامدانی ئەو راپرسییە لە کوردستاندا. دەبێ کورد واز لەهەموو شتێ بێنێت و خۆی بۆ هەموو ئەگەرێك ئامادە بکات و کاری تەواو و جددی بۆ بکات بۆ ئەوەی دەرفەتەکە لەدەست نەدات و بگاتە ئامانجی خۆی.

*** لە ئێستادا چی پێویستە کە بەکردەنی ئامادەباشیی بۆ بکەین؟**

- هەروەکو گوتم هەموو ئامادەکارییەك بکەین بۆ ئەو ئەگەرانەی لە ئارادان، بۆ ئەوەی کورد نەکەوێتە هەڵوێستی بەرگری کردنەوە بەبێ ئەوەی خۆی ئامادە کردبێت، بەڵکو دەبێ کاری وا بکات دەستپێشخەرییەکانی لەدەستدا بمێنێت. ئێمە لەگەڵ هەموو یەکڕیزیی نیشتمانین لەم بارەیەوە، پێمانوایە ئەمە هەلومەرجێکی نوێیە هاتۆتە ئاراوەو نابێ لەدەست بچێت.

*** چۆن دەتوانین ئەو هەلومەرجانەی ئێستا لەدەست نەدەین جیاواز لەو هەلومەرجانەی پێشتر بۆ کورد ڕەخسابوو؟**

- هەلومەرج پێشتر بۆ کورد ڕەخسابوو، بەڵام لەدەست چوو، چونکە کاری حزبایەتی زاڵ بوو بەسەر کاری نیشتمانی و نەتەوەییدا. ئێستا بارودۆخەکە گۆڕاوە ئەو ناوچانە پێشتر دابڕێنراوبوون، ئێستا لەژێر دەسەڵاتی هێزەکانی کوردستان دان و کارێکی باشە کە پێشمەرگە چۆتە ئەم ناوچانەو کۆنترۆڵیان کردووەو گیان و ماڵی دانیشتوانی ئەو ناوچانەیان لە هێرشی هەموو لایەك پاراستووە. بۆیە زۆر گرنگە هێزی پێشمەرگە لەو ناوچانە بمێنێتەوەو بەرگری بکات.

فەخرەدین قادر

سکرتێری پەرلەمانی کوردستان بۆ گوڵان:

هاتنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆ پەرلەمان هەڵسەنگاندنێکی بەرزە بۆ ئەکتیڤکردنی

دوای سەردانەکەی سـەرۆك بارزانی بۆ پەرلەمان، ئیدی پەرلەمانی کوردستان سەرقاڵی ئەوەیە زەمینیەکی یاسایی برەخسێنێت بۆ دەرکردنی یاسای هەڵبژاردن و کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردن لە کوردستان، سەبارەت بە خۆ ئامادەکردنی پەرلەمان بۆ ئەم ئەرکە، چەند پرسـیارێکمان ئاراسـتەی فەخرەدین قادر سـکرتێری پەرلەمانی کوردسـتان کرد و بەمجۆرە وەڵامی گوڵانی دایەوە.

*** سـەردانەکەی رۆژی پێنج شـەممەی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆ پەرلەمان چۆن دەبینن؟**

- دیارە زۆر گرنگە هاوکاری و هەماهەنگی لە نێوان هەرسێ دەسـەڵاتەکەی سـەرۆکایەتیی هەرێمدا هەبێت، کە ئەم سێ دەسـەڵاتە باڵاترین دەسـەڵاتی جێبەجێکردن و یاسـادانانن، ئامادەبوونی سـەرۆکی هەرێـم لە دانیشـتنی پەرلەمانی کوردسـتان خاڵێکی ئیجابی و باشە چونکە ئەو جەختی لەوە کردەوە کە دەبێ پەرلەمانی کوردسـتان مەرجەعی سەرەکیی هەرێمی کوردستان بێت، پێیوایە ئەمە شتێکی نوێیە کە جەنابی سـەرۆکی هەرێم ئەمە دووپات دەکاتەوەو هەڵسـەنگاندنێکی بەرزیشە بۆ ئەکتیڤکردنی پەرلەمانی کوردستان.

*** لـە وتارەکەی جەنابی سـەرۆکدا داوای کرد کە لیژنەیەك پێکبێت بۆ ئامادەکاریی کردن بۆ ئەنجامدانی راپرسـی، ئەمە کەی دەکرێت، ئایا ئامادەکارییەکانی ئەوە چۆنە؟**

- پێشـتر لە پەرلەمانی کوردسـتان خوێندنەوەی یەکەممان بۆ پرۆژە یاسـای دەستەی راپرسـی هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردسـتان کردووەو، لە سـتراتیژی گرێدانی خولی دووەمی پەرلەماندا کە خوێندنەوەی دووەمـی بۆ بکەین یان بیخەینە دەنگدانەوەو پەسـند بکرێت، بۆیە پێمانوایە کە سەرەتای ئەم ئیشـانە دەبێ بە رێکاری یاسایی دەست پێبکات، یەکەم دەبێ ئەم یاسـایە پەسند بکەین، هەروەها یاسـایەکی دیکەش کە هەر دوێنێ لەلایەن فراکسیۆنەکانی پەرلەمانەوە پێشکەشکرا، پاشـان لیژنەیەکی دەسـتووری و یاسـایی پێك بهێنرێت بۆ ئەوەی رێکارە یاساییەکانی ماددەی ١٤٠ و گەڕاندنەوەی هەر پارێزگا یان قەزا یان ناحییەك چۆنە بگیرێتەبەر.

*** ئێوە کەی ئەمە دەکەن؟**

- لە کۆبوونەوەکانی داهاتووماندا سەرەتا خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاسـاکەی دیکە دەکەین کە لە پەرلەمان پێشکەشکراوە، دوای خوێندنەوەی هەردوو یاسـا، ئینجا بە یاسـا دەستەی هەڵبژاردن و راپرسی لە هەرێمی کوردستاندا پێکدێنین.

*** پێکهێنانی ئەم دەسـتەیە بۆ دۆخی ئەمڕۆی کوردستان تا چەند گرنگە کە ئێستا لەبەردەم پرسێکی گرنگی وەك راپرسی و ریفرانۆمداین؟**

- ئەگەر ئەم یاسایە پەسند بکرێت بۆ راپرسییەکەی ئەم جارە گرنگە، بەڵام دەبێ بزانین کە لە پەرلەمانی کوردسـتان زۆر جار باسـی ئەوە کراوە کە ئێمە ئەزموونێکی باشـمان هەبووە لە دوای رووخانی رژێـم، ئێمە خاوەن حکومەت بووین، بەڵام حکومەتی ناوەند لە سـاڵی ٢٠٠٣ پێکهاتووە، بۆیە پێویستە کوردستان خاوەنی دەسـتەیەکی راپرسی و هەڵبژاردن بێت بۆ هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان زۆر گرنگە تەنانەت ئەم دەستەیە بۆ ئەنجامدانی راپرسیی جێگە ناکۆکی لەسەرەکان زۆر گرنگ و پێویستە.

*** وردەکاریـی پێکهێنانی ئـەو لیژنە یان ئەو دەسـتەیەی پێکدەهێنرێت چۆنە؟**

- دوای ئەوەی خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژە یاساکان دەکرێت لە پەرلەمانی کوردستان، لیژنەی پسپۆر رادەسپێردرێ بۆ ئەوەی راپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن، لەوانە لیژنەی یاسایی و لیژنەی ناوخۆ کە تێبینی خۆیان لەسەر پرۆژەکان دەنووسن و پێشکەش بە دەستەی سـەرۆکایەتی پەرلەمانی دەکەن، ئەویش دەیخاتە بەرنامەی کاری پەرلەمانی کوردستانەوە و دواتر گفتوگۆی لەسـەر دەکرێـت، هەروەك چۆن ئێسـتا هەمواری یاسـای رێکخستنی خۆپیشاندانمان هەیە، پێشتر خوێندنەوەی یەکەمی بـۆ کراوەو لیژنە تایبەتییەکان راپۆرتی خۆیان پێداوە، ئەمەش بە هەمان شێوە دەخرێتە بەرنامەی کاری پەرلەمانەوە.

*** هیـچ وادەیەك دیاریکراوە بۆ ئەنجامدانی ئەو راپرسـی و ریفراندۆمە؟**

- نەخێر هیچ وادەیەك دیاری نەکراوەو هێشتا زووە باسی ئەمە بکەین، جارێ پێش هەموو شـتێك دەبێ رێکارە یاسـاییەکان بگرینەبەر، هەروەها دەبێ ئاگاداریی پەرەپێدانی بارودۆخەکە بکەین، سـەبارەت بە حکومەتی ناوەند و ئایا هەڵدەوەشێتەوەو چارەنووسی ئەو حکومەتە بە چی دەگات.

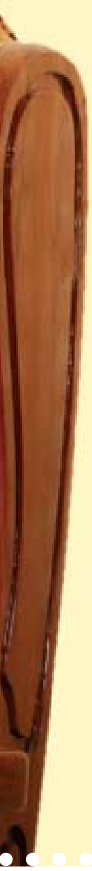

محەمەد رەئوف

سەرۆكی ئەنجومەنی سەركردایەتی یەكگرتووی ئیسلامی كوردستان بۆ گوڵان:

داوامان كردووە ئەنجومەنێكی یاسایی سیاسی بۆ حزبە سیاسییەكان دابمەزرێت بۆ ئەوەی لە حزبایەتیكردنەوە بەرەو حكومڕانی و دەوڵەتداری بچین

ئەوەی لەم بارودۆخە هەستیار و ناسكەدا بۆتە جێگەی ئومێدی خەڵكی كوردستان، ئەو یەكڕیزی و یەكهەڵوێستیەی نێوان لایەنە سیاسییەكانی كورستانە، هەر ئەمەش وایكردووە بە هیواوە سەیری ئایندە بكات، ئەوەی كە جێگەی مەترسی و نیگەرانیشە ئەوەیە خوانەخواستە ئەم یەكڕیزی و یەك هەڵوێستیە درزی تێبكەوێت، لەم قۆناخەدا واقیعی نوێ هەنگاوەكانی بەرەو دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ خێراتر كردووە، دوای ئەوەی سەرۆكی كوردستان چووە پەرلەمان، وا بڕیارە لەم هەفتەیەوە پەرلەمان هەنگاوی كردەیی هەڵگرێت بۆ ئەوەی بەشێوەیەكی یاسایی زەمینە بۆ راپرسی لە كوردستان ئەنجامبدات، بۆ قسەكردن لەسەر ئەم پرسە هەستیارە و دەرەفەت و مەترسیەكان، ئەم دیمانەیەمان لەگەڵ بەڕێز محەمەد رەئوف سەرۆكی ئەنجومەنی سەركردایەتی یەكگرتوویی ئیسلامی كوردستان ئەنجامداو بەمجۆرە وەڵامی پرسیارەكانی گوڵانی دایەوە.

*** کــۆی ئەم ڕووداوانەی کە لــەم دواییەدا لە عێراق ڕوویانداوە، وا دەخوازێت سەرجەم پارت و هێزە سیاسییە کوردستانیەکان بە وریایی و زیرەکانەو یەکڕیزیەوە مامەڵە لەگەڵ دۆخە هەڵایساوەکەیدا بکەن، چونکە واقیعێکی نوێی ســەپاندووە بەســەر هەرێمی کوردستانیشــدا، تێڕوانینــی بەڕێزتــان وەك سیاســەتمەدارێکی کورد ســەبارەت بەم دۆخە نوێیەی عێراق و ناوچەکەی پێدا تێدەپەڕێت چییە؟**

- بــە ناوی خوای بەخشــندەو میهرەبان، ئەم دۆخەی هاتۆتە پێش دوو ڕەهەنــدی هەیە، کە دەکرێت لە دوو گۆشــەنیگاوە بیخوێنینەوە، ڕەهەندێکیان ئەوەیە ئەمە دەرفەتێکە بۆ کورد هاتۆتە پێشەوە، چەندە دەرفەتە بۆ ئێمە، بەهەمان شێوە دەرفەتیشە بۆ سوننە و بۆ شیعەش هەر دەرفەتە، لەبەر ئەوەی لەماوەی ١٠ ساڵی ڕابردوو نەتوانرا عێراقێکی نوێ بونیاد بنرێتەوە، ئەم گۆڕانکارییە دەرفەتێکی نوێیە بۆ تێپەڕاندنی ئەو قۆناخە، هەر بۆیە سەبارەت بە کورد هەندێك لەو دەسکەوتانەی کە دەبوایە پێشــتر بەدەستی بهێنایە ئێستا لە سەر زەمینەی واقیع بەشێکی دەست کەوتووە، سەبارەت بە سوننە قەناعەتی بە هەرێمی سوننی نەبوو، ئێستا بە قەناعەتێکی باشەوە بڕوای پێ هەیە، ســەبارەت بە شــیعە لە عێراقێکی پینەکراوی هەشتا ساڵیدا ئەزموونی حوکمڕانی نەبوو، بەڵام ئێســتا بۆیە دەرکەوتووە کە دەبێت سەرلەنوێ بیر بکاتەوە لەوەی چۆن خۆی ڕێکبخاتەوە بۆ حوکمڕانیەکی دیکە لە عێراقدا. ئینجا ڕەهەندی دووەم دێتە پێشــەوە کە هەموو دەرفەتێك شــتێکی لە پاڵدایە پێی دەوترێت

راپرسی ریفراندۆم بۆ پاش کۆنفیدراڵیەت، چۆن و بە چ شێوازێک بکرێت بە پێی ئاماژەکان نە هەرێمیی و نە نێودەوڵەتی بە تەواوی دژ نین و لەگەڵ ئەم حاڵەتانەدا رەزامەندن بەڵام تەنیا کێشە لەسەر کاتە

چەندێک دەرفەتەکەی ئێستا مێژووییەو چەندێکیش مەترسیەکان لە واقیعدا هەن، لە هەردووکیان گرنگتر یەکڕایی و یەکهەڵوێستی و یەکدەنگیی رای گشتییە بە حزبە کوردستانیەکانیشەوە

لەناو خۆماندا هەن کار بۆ ئەوە دەکەن مەترسیەکان بخەنەوە ناو کوردستان، نەک بۆ دەرەوەی کوردستان، ئەرکی ئەخلاقی و مرۆڤانەو نیشتمانیانەی تاک بە تاکی کوردە لە هەر ئاستێکدا هەیەن نەهێڵێت ٪١ی مەترسیەکان داخڵی ئەم دەرفەتە مێژووییە هەستەوەرەی کوردستان بێت

هەڕەشەکان، بۆ هەر یەکێك لەم سیانە کۆمەڵێك هەڕەشە لە ئارادایە، من لێرەدا باسی کورد دەکەم، چونکە دەرفەتەکان بۆ هەرسێ لایەنی سەرەکی عێراق روون و ئاشکرایە، شەقام و سەرکردایەتی کوردو دەزگاکانی تری وەك پەرلەمان و حکومەت و سەرۆکایەتی هەرێم و سەرکردایەتی سیاسی پارتەکان دەبێت لەم کاتەدا چی بکەن، سەرەتا دەبێ بزانن چۆن مەترسیەکان بەڕێوە دەبەن بۆ ئەوەی دەرفەتەکە بە باشترین شێواز سوودی لێ وەربگرین و لە دەست دەرنەچێت. بێگومان قسە لەسەر زەمەنەکە هەیە ئایا لە کورتترین زەمەندا ئێمە وەبەرهەمبهێنین یان درێژە بکرێتەوە، ئەوە بۆ سەرکردایەتی سیاسی حزبە کوردستانیەکان بەجێدەهێڵین کە پێویستە لە کۆبوونەوەکەی ئەمڕۆی سەرۆکی هەرێمی کوردستان جێبهێڵین و قسەی خۆی دەکات و گوێ لە ئەندامانی پەرلەمانیش دەگرێت، حەتمەن دوای ئەوەش سەرکردایەتی سیاسی کە بەرجەستە دەبێتەوە لە سەرکردایەتی حزبەکاندا بۆ ئەوەی پێکەوە بڕیارێك بدەن و پێکەوە پێش بڕیارەکە دیراسەتی بکەن. مەبدەئی گشتی لەم بابەتەدا جێنەهێشتنی ئەو شوێنانەیە کە لە لایەن پێشمەرگەوە کۆنترۆڵ کراوەو لەلایەن سوپای عێراقیەوە چۆڵ کراوە، هەموو پارتە سیاسییەکان لەسەر ئەم مەبدەئە رەزامەندین، هەروەها دەرفەتەکە لە کیس نەدەین ئەوەش هەمووان لەسەری رەزامەندین، ریفراندۆمیش هەمووان لەسەری رەزامەندین بەڵام ریفراندۆم بۆ هەموو کوردستان بێت، یان لەو شوێنانەی پێشتر دەناسران بە جێ ناکۆکەکان یان لەو کوردستانەی هێناومانەتەوەو ئێستا پێشمەرگەی تێدایە، ئەمەیان جێی قسەیە، ئەی لە چ زەمەنێکدا ریفراندۆم بکەین، ئایا لە شەش مانگی ئاییندە یان لە ساڵێکدا یان لە دوو ساڵدا بەرنامەی ستراتیژی بۆ دابنێین، ئەمەشیان لە دەزگا فەرمیەکان و دەزگاکانی کە پارتەکانی تێدا کۆدەبێتەوە.

لەم واقیعە نوێیەدا دەکرێت ٣ سیناریۆ ببینین:

یەکەمیان: عێراقێکی نوێ کە بریتی بێت لە فیدراڵیەتی راستەقینە نە ئەم فیدراڵیەتەی هەشت ساڵە گەمەی پێ دەکرێت و ئەسڵ و بناغەی دیار نییە. ئەمەش لە سێ هەرێمی سەربەخۆ بەرجەستە دەبێت کە سنووری هەر سێ هەرێمەکە دیار بکرێت، لە نێوانیاندا حاڵەتی بەغداش دەربکەوێت.

دووەمیان: پەرەسەندنی دوای ئەمەیە کە بریتییە لە کۆنفیدرالیەت، ئەمەش دەبێت نەخشە رێگەکەی دیراسەت بکرێت بەوەی لە چ زەمەنێك و بە چ میکانیزمێك بکرێت.

سێهەمیان: راپرسی ریفراندۆم بۆ پاش کۆنفیدراڵیەت، چۆن و بە چ شێوازێك بکرێت بەپێی ئاماژەکان نە هەرێمیی و نە نێودەوڵەتی بە تەواوی دژ نییە لەگەڵ ئەم حاڵەتانەدا، رەزامەندە بەڵام تەنیا کێشە لەسەر کاتە.

دەبێت ئەمە بکەینە نەخشە رێگاو لە سەری رێك بکەوین، وا چاوەڕوان دەکرێت بەم هەنگاوانەی سەرۆکی هەرێم کە هەڵیهێناون و بەو ئامانجانەی کە سەرکردایەتی سیاسی حزبە کوردستانیەکان هەیانە، لە هەفتەی داهاتووەوە ئەم هەنگاوانە دەست پێبکەن..

*** لە ئێستادا سوپاس بۆ خوا جۆرێك لە یەکڕیزی لە نێوان لایەنە سیاسییەکاندا هەیە، چ میکانیزمێك بدۆزینەوە بۆ ئەوەی یەکهەڵوێستی و یەکڕیزیی بەردەوامی هەبێت؟**

- یەکەمین کار کە دەتوانین بڵێین چەندێك دەرفەتەکە مێژووییەو چەندێکیش مەترسیەکان لە واقیعدا هەن، لە هەردووکیان گرنگتر یەکڕایی و یەکهەڵوێستی و یەکدەنگیی رای گشتییە بە حزبە کوردستانیەکانیشەوە، لەم دۆخە چارەنووسسازو چرکەساتە هەستەوەرەدا ئەگەر حزب بمێنێت بۆ بڕیاردان هیچ ناکرێت، حزب لەم کاتەدا بە مانای چی، بە مانای تاکڕەوێتی کەس لە سیاسەتی عێراقی و هەرێمی و نێودەوڵەتی، لە هەرسێ رەهەندەکەو لە بەڕێوەبردنی پێوەندییەکانی سیاسی ناوخۆی کوردستان، لە ئیدارەی پێوەندییەکان لەگەڵ بەغداو پێکهاتەکانی بەغدا کە شیعەو سوننەیە، هەروەها هەرێمی و نێودەوڵەتی نابێت کەس یان حزب بە تاکڕەوانە بڕیاربدات و ئەوانی تر بخاتە پەراوێزەوە، ئەگەر ئەمەبوو دەرفەتەکان نامێنن و هەڕەشەو مەترسیەکان دێنەوە بۆ ناو کوردستان، ئێستا هەڕەشەکان لە دەرەوەن و لای ئێمە نین، بەڵام دوایی دێتەوە بۆ ئێرە. لەبەرئەوە پێویستە هەموو حسابەکان هیچیان نەڕژێنە بەرژەوەندی حزبەوە بەڵکو بڕژێتە بەرژەوەندی حسابی نیشتمان و ئاییندەی ئێمەش نا، بەڵکو هی منداڵەکانیشمانەوە لەگەڵ بەرژەوەندی نەتەوەوە.

ئێمە بۆ ئەم پرسە ئاماژەمان بە میکانیزمێك کردووە لە بەلاغی کۆتایی مەکتەبی سیاسیمان، پێمان باشەو لە یەکەمین کۆبوونەوەی حزبە کوردستانیەکاندا داوامان کردووە ئەنجومەنێکی یاسایی سیاسی دابمەزرێت تا بچێتە چوارچێوەیەکی یاسایی بە شێوازێکی فەرمی دەزگاییکراوانەی حکومیی وەربگرێت، واتا ئەندامەکانی بە یاسایی دابمەزرێن و خەسڵەتی یاسایی بوون وەربگرن، بۆ نموونە سەرۆکی ئەو دەسگایە سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەبێت بە ئیعتوباری پێگەکەی رەنگە بڕواتە فەرەنساو کۆبوونەوەی هەبێت بۆ دۆزی عێراق یان هی

کوردستان یان بۆ ریفراندۆم، ئەگەر لەم حاڵەتە مامۆستا محەمەد رەئوف لەگەڵ شاندەکە بوو، لەوێ دەیناسێنێت و دەڵێت ئەمە ئەندامی ئەو ئەنجومەنەیە بە شێوەیەکی یاسایی، ئەمە لە لایەک لە لایەکی ترەوە لە شاندەکاندا سروشـتی دەبێت ئەگەر شاندێکی بەریتانی هاتە ئێرە، ئەوا سـەرۆکی ئەنجومەنەکە یەکدوو سەرۆك حزبیشی لەگەڵ بێت، وەك ئەندامی ئەنجومەن دەیانناسێنێت نەك سەرۆك حزب، ئەمەش لەو حزبایەتیە دوورمان دەخاتەوە و دەمانباتە ناو ئەرك و بەرپرسـیارێتیەکی تر کە پێی دەوترێت حوکمرانی و دەوڵەتداری، ئێمە ئەو پێشنیارەمان بۆ ئەوە کردووە تا دیراسـەت بکرێت، ئەم داوایەمان لە رێی راگەیاندنەوە دەچێتە بەردەم رای گشتی و بەردەم سەرۆکی حزبەکانیش، ئومێد دەکەین نیەتی ئێمە جوان بخوێننەوەو دیراسەتەکە بە وردی و دیقەتەوە بکرێت.

*** ڕێزدار مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان دەیەوێت لەگەڵ پەرلەمان دابنیشـێت تا رۆژێك بۆ راپرسـی لەسەر چارەنووسی کوردسـتان دیاری بکەن، تا چەند گرنگە هەموو خەڵکی کوردستان پشتگیری سەرۆکی کوردستان بکەن، بۆ ئەوەی بەسەرکەوتوویی چارەنووسی کوردستان دیاری بکرێت؟**

- ئـەو دیالۆگەی کە ئێسـتا لە پەرلەمان دەسـتی پێکـردووە پێش ئـەو دیالۆگەش ئەو باسـانەی کە چەند کاتێکە بە گەرمی باسوخواسـی لەسەر دەکرێت، هەنگاوی یەکەمی جێبەجێکردنی تەواو کردووە، راپرسی سـاڵی ٢٠٠٣ شتێکی باش بوو کردمان، هەر ئەو کاتە زۆرینەی زۆری خەڵکی کوردسـتان بەڵێی بۆکردووە، ئەگەر بەدواداچوون بۆ رووداوەکانی دنیا بکەیت بەلای کەم سـاڵانە لە چەندین دەوڵەتدا چەندین جار دەکرێت، بـۆ تێکەڵبوون یان بۆ جیابوونەوەی نەتەوەکان لەوانیتر، ئەمە مافێکی یاسـایی و دابێکـی نێودەوڵەتییەو لە هەموو دنیادا پێڕەو دەکرێـت و نابێت گەورە بکرێتەوە لێمـان، لـە پەیماننامەی نێودەوڵەتی سیاسـیدا و لە برگـەی یەکەمدا چەسپێنراویشـە، ئەمـە عورفێکە چونکە ئێمەش نەتەوەیەك و خاکێکی جیاوازمان هەیەو نەتەوەیەکی سەربەخۆمان هەیەو بەشێك لە مێژووشمان تێکەڵە لەگەڵ دراوسێکانماندا، زۆر سروشتیە راپرسی لەسەر چارەنووسی خۆمان ئەنجام بدەین.

ئێسـتاش نابێ دنیـا وا لێمان تێبگات بـە پەلە پەل ریفرانـدۆم دەکەین، ئێمـە تەنیـا دەمانەوێت پێڕەوی حەقێکی سروشتی خۆمان بکەین وەك میللەتێك، ئینجا لە سـاڵێکدا دوو ریفراندۆمیش بکەیت بۆ هەر دۆزێك شـتێکی سروشتیە و کوردیش نیەتی ئەوەی نییە هیچ جۆرە گرفتێکی سیاسـی بۆ هیچ دەوڵەتێکی دراوسێ بنێتەوە، بەڵام ریفراندۆم مافێکی سروشتیەو نابێت رێی لێ زەوت بکرێت.

*** تاچەنـد بە میللی کردنی پرسـی سـەربەخۆیی کوردستان گرنگە، مەبەستم ئەوەیە کە ئەم پرسە چۆن بکرێتە پرسـی رۆژو لەهەموو بۆنەکاندا بناسێنرێت، بە تایبەتـی لە وتاری رۆژی هەینی و کۆڕ و کۆبوونەوە جەماوەرییەکانـدا، بۆ ئەوەی ئەم پرسـە ببێتە ئەمری واقیع و زیاتر خۆی بۆ ئامادەبکرێت؟**

- ئاماژەم بە ئاسایی کردنەوە واتا تەتبیع کرد واتا کێ لە ناو میللەتدا گوێی لـێ دەگیرێت، دەبێت بیکەیتە دۆزی ئەویـش، بەقەبارەی ئـەوەی دەبێتە دۆزێك بۆ سـەرۆکی هەرێمی کوردستان و سـەرۆکی حزبەکان، دەبێت بە قەبـارەی ئەوەش ببێتە دۆز بۆ خوتبەخوێنێك و بۆ بانگخوازێك لەسەر شاشەی تیڤی ئێمەو کۆمەڵ و بۆ نووسـەر و رۆشـنبیرێکی گەورەو بۆ سـەرجەم توێژەکانی تـری کۆمەڵگەش، چونکە ئەمە باسـی ئایندەی چارەنووسی تاك بە تاکی ئەم کۆمەڵگەیەیە باسـی ئەوە نییە کەسـێکی یان حزبێکی پێ گەورە بکەیـت و یەکێکی پێ بچووکبکەیتەوە، ئەمە دۆزێکە بۆ دیاریکردنی چارەنووس ئەگەر ٥ ملیۆن کەسـین و یـەك ملیۆنی خاوەنی قسـەیەو گوێی لێ دەگیرێت، پێویستە بکرێتە شەریك لەم دۆزەدا قسەو رای هەبێت، بە یەك بەڵێ و وشـەش بێت پێویسـتە شەریکایەتی بکات، ئەگەر وامـان کرد، دەتوانم بڵێم رێژەیەکی زۆر لە سوننەو شـیعەو دەوڵەتانی هەرێمایەتی و جیهانیش چاوەڕوانـی ئەم هەڵوێسـتەی کـوردن بزانن چۆنە، بزانـن ئەزموونەکانی کۆنی کورد دووپـات دەکەینەوە کە هەمیشـە دابەش بوون بەسـەر فـارس و رۆمدا، بەسـەر میرنشینی سـۆران و بادینان و حزبی فلان و فیسـاردا، ئایا ئەزموونەکانـی کوردەکانی تورکیای جاران لە کۆتاییەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دووپات دەکەینەوە کە رارایی وایلێکردن یەکێك لە سـەرەکیترین کێشـەکانمان بگاتە بنبەسـت، ئەگەر ئێمە پەلی هەر یەکێکمان بە دەستی ئیزرائیلێکەوە بێت هیچ کارێکمان لەبەر ناڕوات و کەسـیش بەڵێمان بۆ نادات، هەر لەناو خۆماندا هەن کار بۆ ئەوە دەکەن مەترسـیەکان بخاتەوە ناو کوردسـتان، نەك بۆ دەرەوەی کوردسـتان. ئەرکی ئەخلاقی و مرۆڤانەو نیشتمانیانەی تاك بە تاکی کوردە لە هەر ئاسـتێکدا هەیەن نەهێڵێت ٪١ی مەترسیەکان داخڵی ئەم دەرفەتە مێژووییە هەسـتەوەرەی کوردستان بێت کە ئێستا لەبەردەستماندایە.

*** لەم بارودۆخەدا خەریکە دەگەینە ئەوەی کە شەڕێکی خوێناوی تائیفی لە نێوان عەرەبی شیعەو سوننە دروست**

مێژوو شاهیدە هەموو شەڕێک سەرەتاو کۆتایی هەیە، بەڵام شەڕی تایەفەگەری و ئاینی سەرەتای هەیەو کۆتایی نییە، کۆتایی شەڕی تایەفەگەری بە نەهێشتنی یەکێك لە جەمسەرەکان تەواو بووە

زوو بە سوننەکانمان وت هەرێمێک بۆ خۆتان جودا بکەنەوە ئەگینا بەشەڕێکەوە تووش دەبن، پێشتریش بە شیعەمان وت کێشەی سوننە چارەسەر بکەن ئەگینا شەڕی موقەدەساتی ئێوەو سوننە کۆتایی پێ نایەت

دەتوانین ریفراندۆم پێش بخەین لەو ناوچە کوردستانیلنەی کە هێشتا ٪٢٥ی ماوە بگەڕێنرێنەوە، کە ئەوە چەسپێنراو خەڵکەکە دەنگی پێدا، ئەو کاتە لە برگەی یەکەم و دووەمدا هەرچی نەکراوە ئەویش تەواو بکەین، ئەو کاتە دەڵێین دەستوورمان جێبەجێ کرد نەك ئیرادەی خۆمان بسەپێنین بەسەر ئیرادەی بەغدا لە دەرەوەی دەستوور

بێت، هەروەها خەریکە لەناو شیعەشدا دژی فەتواکەی سیستانی رادەوەستنەوە، پرسیار ئەوەیە چۆن کورد خۆی لەم ئاژاوەیە بپارێزێت؟ ئایا دوای ئەم کارەساتانە شتێك ماوە ناوی عێراق بێت؟

- مێژوو شاهیدە هەموو شەڕێك سەرەتاو کۆتاییشی هەیە، بەڵام شەڕی تایەفەگەری و ئایینی سەرەتای هەیەو کۆتایی نییە، کۆتایی شەڕی تایەفەگەری بە نەهێشتنی یەکێك لە جەمسەرەکان بووە، ٤٥٠ ساڵ لە چەرخەکانی ناوەڕاست لە ئەوروپا شەڕ بووە، سی ساڵی پێی دەوترێت جەنگە ئایینیەکان کە بە قەدەر ٤٢٠ ساڵەکەی تری جەنگ زیانی بە مرۆڤی ئەوروپا گەیاندووە، چونکە بە ناوی خواو موقەدەسات دەکرێت و لە شوێنێکی هەستەوەرانەی مرۆڤدا کاریگەری بەجێدەهێڵێت، کە سۆزو عاتیفەیەتی، مرۆڤ ئامادەیە دەست لە ژیانی و رۆحی هەڵبگرێت، بەڵام دەست لە موقەدەساتی هەڵناگرێت، ئەمەیە وای لێ کردین زوو بە سوننەکان بڵێین هەرێمێك بۆ خۆتان جودا بکەنەوە ئەگینا بەشەڕێکەوە تووش دەبن، پێشتریش بە شیعەمان وت کێشەی سوننە چارەسەر بکەن ئەگینا شەڕی موقەدەساتی ئێوەو سوننە کۆتایی پێ نایەت، هەربۆیە پێویستە کورد وەك چۆن چەندین ساڵە خۆی نەکردۆتە تەڕەفگیری لایەك دژ بە لایەکەی تر، ئێستاش نابێت ببینە تەڕەفی شەڕێك ئەگەر راستەوخۆش رانەگەیەنرابێت بە ناوی شەڕی تایەفەگەرییەوە، بەڵام لەسەر زەمینەی واقیع شەڕی نێوان تایەفەکانە، دووەم خۆمان بپارێزین لە راگەیەنراوەکانی کە دەکرێنە ماڵ لەسەر سەرپێچی کردنی دەستوور، ئەم شەڕەی ئێستا دەستیپێکردووە چارەسەر ناکرێت بەبێ دانانی هەرێمێك بۆ سوننە لەبەر ئەوەی سوننە کە هەرێم و پەرلەمان و دامودەزگای خۆی هەبێت ئەوجا سەرقاڵ دەبێت بە ناوخۆی کاروباری خۆیەوە، یان بە عەقڵ مامەڵە دەکەن و دادەمەزرێن یان شەڕێکی چەند ساڵی ناوخۆیان رەنگە بکەن، ئەوەی گرنگە لەگەڵ کوردو لەگەڵ بەغدا نایکەن. لەبەرئەوە پێویستە لە چوارچێوەی دەستوور بجوڵێینەوەو رای گشتی دروست بکەین و تەڕەفگیری هیچ لایەك نەبین، هەرچی بکەین پێکەوە بیکەین، هیچ لایەنێك بە تاکڕەوانە هیچ نەکات تا تووشی ئیشکالیەتی گەورە نەبین..

*** ئەوەی ئێستا بۆتە ئەمری واقیع ئەوەیە کە هێزی پێشمەرگەی کوردستان تەواوی ناوچەکانی کوردستانی کۆنترۆڵ کردووە، بە واتایەکی دیکە ئێستا کێشەی خاك چارەسەر بووەو ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان بوونەتەوە بە بەشێك لە ئیدارەی هەرێم، ئایا تا چەند**

زەروورەتە بۆ پاراستنی ئەم واقیعە هەموو حزب و لایەنە سیاسییەکان پێکەوە ئەم دەسکەوتانە بپارێزن؟

- خاکی کوردستان حەقێکە دەبوایە پاش ساڵی ٢٠٠٣ بە پێی سێ قۆناغ بخرایەتەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەویش ناردنەوەی عەرەبی هاوردەو قەرەبووکردنەوەو لەگەڵ ناردنەوەی ئەوان و دەرکراوەکەش بچێتەوە شوێنی خۆی، ئینجا ریفراندۆم، ئەمە بە دوو ساڵ جێبەجێ دەکرا، بەڵام بۆچی زەمەنیان درێژ کردەوە تا ئەوە نەکرێت، کورد لەوە تێگەیشت ئێستا لە رووی زەمەنیەوە چۆن لە بەغدا وترا ماددە زەمەنیەکەی ئێکسپایەر بوو، ئێمەیش دەڵێین لە رووی زەمینەی واقیعەوە ماددە دەستووریەکە ئێستا جێبەجێ کراوە، بەڵام دەتوانین ریفراندۆم پێش بخەین لە ناوچەکانی کوردستانی کە هێشتا .٪٢٥ی ماوە هێشتا بێنەوە، کە ئەوە چەسپێنراو خەڵکەکە دەنگی پێدا، ئەو کاتە لە برگەی یەکەم و دووەم هەرچی نەکراوە ئەویش تەواو بکەین، ئەو کاتە دەڵێین دەستوورمان جێبەجێ کرد نەك ئیرادەی خۆمان بسەپێنین بەسەر ئیرادەی بەغدا لە دەرەوەی دەستوور، واقیع هاتە پێشەوە دەستووری بۆ جێبەجێ کردین و لەو سنوورەی خۆماندا شەڕی سوننەو شیعەی تێدا ناکەین، خەڵکی ئەوێ بڕیار بدات خاکی ئێمەیە یان نا، بڕیار بدات حەزی بە مانەوەیە لەگەڵ ئێمە یان نا.

*** لەم بارودۆخەدا هێزی پێشمەرگە کە لەسەنگەری رووبەڕووبوونەوەیە بۆ پاراستنی خاکی کوردستان، پێویستی بە هاندان و هاوکاری هەموو خەڵکی کوردستان هەیە، هەروەها پێویستی بە پشتگیری مامۆستایانی ئایینی و تەواوی رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی هەیە، ئایا چۆن هەموو حزبە سیاسییەکان پێکەوە زەمینەی ئەوە دروست دەکەن کە ببنە ورە بۆ هێزی پێشمەرگە و لە سەنگەرەکانی پێشەوە زیاتر بەرگری بکەن؟**

- بەلاغی کۆتایی مەکتەبی سیاسیمان .٪٤٠ی تەرخان کرابوو بۆ مەسەلەی پێشمەرگە، بە پشتگیری کردنی ئەو هێزە، بەس من پێشنیازی شتێك دەکەم لێرەدا، کاتی ئەوەیە لەو نەخشە رێگایەی دادەنرێت بۆ ئەمرۆ داهاتووی کوردستان لە چوارچێوەی شەراکەتی راستەقینەدا پێشمەرگە دەوڵەمەند بکەین بە هەموو خەڵکێکی کوردستانی، بیکەینە دەزگایەکی تەواو نیشتمانی راستەقینە، تا گەشەی تەواو بدرێتە پێشمەرگە، با خەڵکانی تریشی تێدا بێت و هەر بە ئەدەبیات نەڵێین پشتگیری لێ دەکەین، میکانیزمێك بدۆزرێتەوە بۆ ئەوەی خەڵك تەنیا بە قسە پشتگیری لە پێشمەرگە نەکات، تەنیا بە سنگ نەیکات و بە دەستیش بیکات، تەنیا بە پارە نەیکات و بە رۆحیش بیکات، باشترین دەرفەتە کۆدەنگییەك دروست بکەین پێشمەرگەی کوردستان هەمووی بکەینە یەك، پێشمەرگەی زەردو سەوز نەمێنێت ببێتە پێشمەرگەی نیشتمانی کوردستان، ئاسایی وەریبگرن کە پێشمەرگەی تورکمان و ئاسووریشی تێدا بێت، گرنگ ئەوەیە ببێتە پێشمەرگەی نیشتمان، تەنیا ئەوە نییە پێشمەرگەی هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی تێدا بێت، هی هەموویانی تێدا بێت باشترە، ئێستا خەڵك دڵی گەرمە ئەو گەنجانەی قسەیان بە پێشمەرگە دەوت ئێستا شیعریان بەسەردا دەڵێن، دوعایان بۆ دەکەن و وێنەیان لە ناو فەیسبوکەکانیان دادەبەزێنن، هیوام وایە کاك مسعود ئەم پێشنیازەم بخوێنێتەوە لە گۆڤارەکەتانەوە، رەنگیشە یەکەمین کەس چاوی پیا بخشێنێت بەرێزیان بێت.

*** لە یەکەمین دانیشتنی پەرلەمانی عێراقدا نوێنەرانی لیستی دەوڵەتی یاسا تۆمەتی ئەوەیان خستە پاڵ کوردستان کە گوایە هاریکاری تیرۆریستانی داعشی کردووە، ئایا ئێوە وەك یەکگرتووی ئیسلامی چۆن چۆنی تەماشای ئەو تۆمەتانەی لیستی دەوڵەتی یاسا بەرانبەر کوردستان دەیکات، دەکەن؟**

- بەشێکی گەورەی شەڕی وا گەورە بە جەنگی دەروونی دەکرێت، بە دابەشکردنی تۆمەت و ئیبتیزازکردن دەکرێت، تا هەستەکانت بوروژێنن، تا تورەت بکات و راتکێشێتە ناو گۆڕەپانی خۆیەوە، ئەگەر ئەم بەیانیە شەڕی داعش یان سوننە بکەین بۆ ئێوارە پێمان دەزانن، شەڕو پێشمەرگەکەت دیارە یان ئەگەر پشتی داعش بگرین، هاوکات بە مانگی دەسکرد دیارە، لە زەمەنێکداین یەك لەسەر سەدی میللیمەترێك لەم زەمەنی شەفافیەتەدا بزر نابێت، ئێمە نابێت نیگەران ببین بە فێڵی کەسانی تر، ئێمە لەسەر خاکی خۆمان تەجاوزی خاکی کەس ناکەین، ئەم خاکەش تا ئەمڕۆ بەشێکە لە عێراق، هەر کەس دەتوانێت ناوچەکەی خۆی بە خۆی بپارێزێت، ئەو تۆمەتانەی ئاڕاستەمان دەکەن یەکەم شت ئەوەیە لە ئاستی زۆر باڵای کوردستانی وەڵام نەدرێتەوە، دەکرێت کادرێکی حزبی وەڵامی ئەو تۆمەتبەشینەوەیە بداتەوەو بە درۆی بخاتەوە، چونکە هەر شەڕێ لە لوتکەوە دەستپێبکات دواتر لە خوارەوە چارەسەر ناکرێت، مالیکی ناچارە تۆمەت بداتە پاڵ کۆمەڵێك دەوڵەتی هەرێمی و چەند سەرکردەیەکی سوننی و ئەحزابی کوردی، لەبەر ئەوەی ناچارە چونکە شەڕ بەرەو بیناقاقای بەغدا دەڕوات، ئەو بەو تۆمەت بەشینەوەیە بەرژەوەندی ئەوەی هەیە خەڵکی تر تێوەگلێنێت لە شەڕەکەوە، بەڵام کورد تێوەناگلێت بەم تەڵەو داوانەوە.

مالیکی ناچارە تۆمەت بداتە پاڵ کۆمەڵێک دەوڵەتی هەرێمی و چەند سەرکردەیەکی سوننی و ئەحزابی کوردی، ناچارە چونکە شەڕ بەرەو بیناقاقای بەغدا دەڕوات، ئەو بەو تۆمەت بەشینەوەیە بەرژەوەندی ئەوەی هەیە خەڵکی تر تێوەگلێنێت لە شەڕەکەوە، بەڵام کورد تێوەناگلێت بەم تەڵەو داوانەوە

جۆن ماک گاری

تایبەتمەند لەسەر پرسی فیدرالیزم و عێراق بۆ گوڵان:

سەرۆکی کوردستان مافی خۆیەتی بڕیار بدات راپرسی بۆ مافی چارەنووس بکرێت

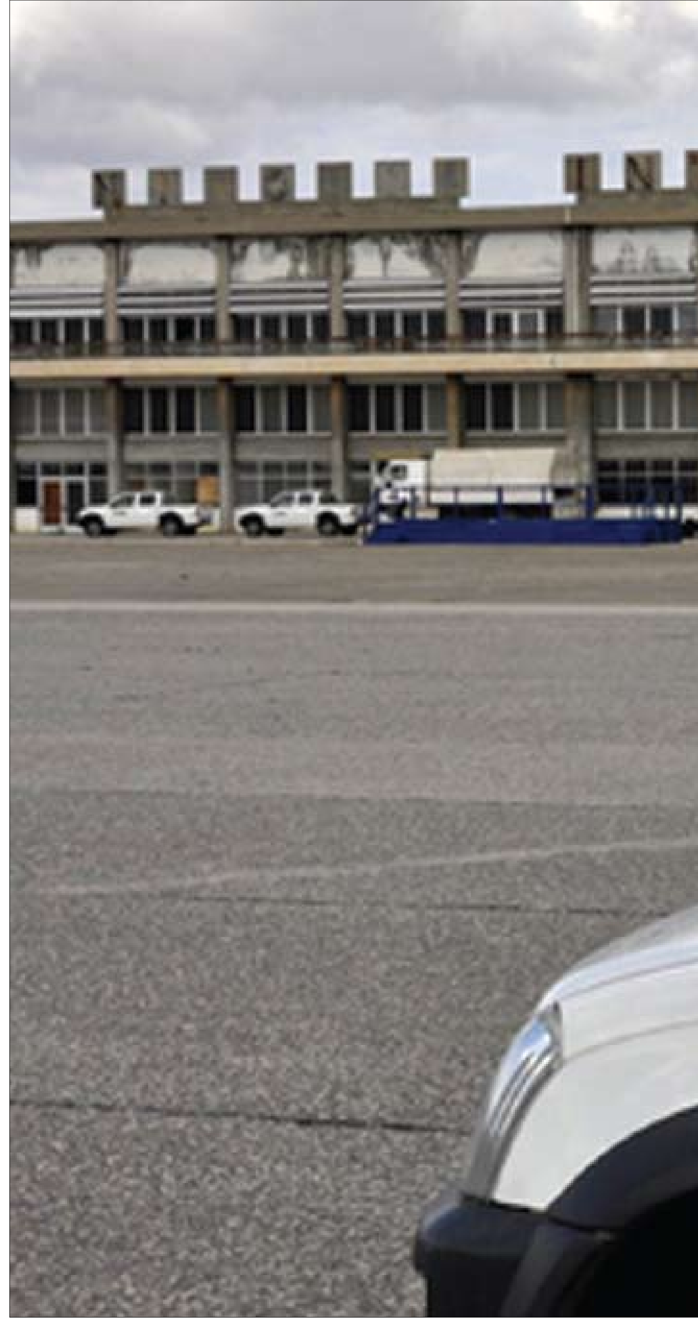

پرۆفیسۆر جۆن ماك گاری ئوستادی زانستی سیاسەتە لەزانكۆی كیون لە كەندا و هەروەها پسپۆر و تایبەتمەندە لەسەر پرسی فیدرالی و یەكێكە لە نووسەرانی كتێبی (ئاییندەی كوردستان لە عێراقدا) ئەمەش مانای ئەوەیە پرۆفیسۆر ماك گاری لە ساڵی ٢٠٠٣وە كار لەسەر ئاییندەی كوردستان لە عێراقدا دەكات و ئاگاداری رەوشی عێراق و كوردستانە، بۆ قسەكردن لەسەر رەوشی ئێستای كوردستان و سەردانەكەی سەرۆك بارزانی بۆ پەرلەمان و ئامادەباشی بۆ راپرسی، ئەم وتووێژەمان لەگەڵ پرۆفیسۆر جۆن ماك گاری ئەنجامداو بەمجۆرە وەڵامی گوڵانی دایەوە.

*** سەرۆك بارزانی داوای لە پەرلەمانتاران كرد بۆ ئەوەی ئامادەكاری بكەن بۆ ئەنجامدانی راپرسی، پرسیارەكە ئەوەیە ئەم وتارەی بارزانی لەم كاتەدا چۆن دەخوێننەوە؟**

- بەڕێز مسعود بارزانی سەرۆكی كوردستان، بە تەواوەتی مافی خۆیەتی ئەو راپرسیە ئەنجام بدات و ریفراندۆم مافێكی سروشتی هەموو گەلێكە، هەر بۆ نموونە سكۆتلەنداش لە مانگی ئەیلوولی ئەم ساڵەدا راپرسی دەكات. هەروەها هەرێمی كیوبیكیش لە كەنەدا- كە من ئێستا لەوێوە قسەتان لەگەڵدا دەكەم- دوو راپرسی ئەنجام داوە بۆ سەربەخۆیی و بەڵام جیانەبوونەتەوە، لە هەرێمی كەتەلۆنیاش لە ئیسپانیا لە مانگی تشرینی دووەمی ئەمساڵدا راپرسی ئەنجام دەدات، كەواتە ئەمە شتێكی تەواو ئاساییە. جیاوازیەكە ئەوەیە كوردستان لە عێراقدایە نەك بەریتانیا یان كەنەدا یان ئیسپانیادا، من دەتوانم مەزندەی ئەوە بكەم كە حكومەتی عێراق مالیكی، بە راپرسیەكەی كوردستان خۆشحاڵ نابێت و شەرعیەتەكەی قبوڵ ناكات، وەك ئەوەی حكومەتی بەریتانیا، یان كەنەدا یاخود ئیسپانیا قبوڵی دەكەن. هەروەها ئێرانیش كەمتر لە مالیكی نارەحەت نابێت، نەك تەنیا لەبەر هەرێمی كوردستان، بەڵكو لەبەر ئەوەی ئێران پشتیوانی حكومەتەكەی مالیكی دەكات. كەواتە بە بۆچوونی من كوردەكان مافی ئەوەیان هەیە و من خوازیاری ئەوەم كە مەسەلەكانیان بێ گرفت بڕوات وەك ئەوەی لە كەنەدا روویدا و وەك ئەوەی لە بەریتانیا روودەدات، بەڵام من دڵنیانیم لەوەی مەسەلەكان بێ گرفت تێپەڕێت لە كوردستاندا.

*** بەڵام واقیعەكە گۆڕاوە و ئێستا ئێمە هیچ سنورێكمان لەگەڵ بەغدا نییە، پێشتر ئێمە ١٠٠٠ كیلۆمەتر سنورمان لەگەڵ بەغدا هەبوو، ئێستا ئەو سنورەمان لەگەڵ دەوڵەتی ئیسلامی (داعش) هەیە و تەنیا هێڵی ئاسمانی لە نێوان كوردستان و بەغدا هەیە، ئەمەش كوردەكان ناچار دەكات سەربەخۆیی رابگەیەنن، راوبۆچوونی ئێوە چییە لەم رووەوە؟**

- بە بۆچوونی من كوردەكان مافی خۆیانە بەرگری لە خاكی خۆیان بكەن لە دژی هەڕەشەی ئیسلامیە ئسوڵیەكان و جیهادیەكان، كە رێكخراوێكی مەترسیدارە و لە ناوچە سوننەنشینەكانی عێراق بەرفراوان بووە، كەواتە لە دەرەوەدا هاوسۆزیەكی زۆر هەیە بۆ كوردستان، بەلای كەمەوە لەسەر ئاستی خەڵكەكە، بەڵام رەنگە ئەو هاوسۆزیە لەسەر ئاستی حكومەتەكان بەو شێوەیە نەبێت. ئێران هاوسۆزیەكی زۆری بۆ كوردستان نییە، بەڵام توركیا هاوسۆزییەكی زۆری هەیە. من وێنای ئەوە دەكەم كە دەوڵەتی روسیا دەیەوێت عێراق پێكەوە و بە یەكگرتویی بمێنێتەوە و ئەوە دەبێتە ئەولەویەتی ژمارە یەكی روسیا- من باسی ئەوە دەكەم كە

بە بۆچوونی من كوردەكان مافی ئەوەیان هەیە و من خوازیاری ئەوەم كە مەسەلەكانیان بێ گرفت بڕوات وەك ئەوەی لە كەنەدا روویدا و وەك ئەوەی لە بەریتانیا روودەدات

بەرپرسیارێتیەكی بنەڕەتی ئەمریكایە كە پارێزگاری لە كوردستان بكات، بە تایبەتی پارێزگاری لێ بكات لە بەرامبەر توندڕەوانی وەك دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام

هەڵوێستی روسیا چییە نەك ئەوەی پێویستە هەڵوێستی چۆن بێت-. ئێستاش زۆر زووە بۆ ئەوەی بزانین داعش چی بەسەر دێت، چونکە هەندێ بۆچوون هەیە دەڵێت کە ئەمە تەنیا دیاردەیەکی کاتیە. لە رۆژئاوادا هەندێ لایەن بەلای کەمەوە بە رای گشتی هاوسۆزە، بەڵام رەنگە هەندێ لە حکومەتەکان هاوسۆز نەبن، بە دڵنیاییەوە حکومەتی بەغدا باس لەوە دەکات کە –کوردەکان- لاوازی حکومەت ئیستغلال دەکەن بۆ بەدەستهێنانی ئامانجە دوور مەوداکەی خۆیان کە سەربەخۆییە. ئەوە راستە کوردستان هیچ سنورێکی لەگەڵ بەغدا نییە، بەڵام هیچ سنورێکی دان پێدانراویشی نییە، بەڵکو سنورەکانی ناکۆکیان لەسەرە، لە نێویاندا کەرکوك، کە بەغدا دەڵێن دەستی بەسەردا گیراوە.

*** ئێمە دەزانین هێزەکانی پێشمەرگە تەنیا چەکی روسی کۆنیان هەیە، ئایا پێویست بەوە ناکات کە چەکی نوێ و پێشکەوتوو بدرێتە هێزەکانی پێشمەرگە بۆ ئەوەی بتوانن رووبەڕووی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) ببنەوە؟ یاخود بەلای کەمەوە بۆ ئەوەی بتوانن بەرگری لە سنورەکانی خۆیان بکەن؟**

- پێموایە شتێکی بنەڕەتیە و مەسەلەیەکی ئەخلاقیە کە حکومەتەکانی رۆژئاوا و لە نێویاندا ئەمریکا سەقامگیری کوردستان بپارێزن کە تەنیا بەشی سەقامگیری عێراقە و کوردستان لە ساڵی ٢٠٠٣وە سەقامیگر بووە، بەرپرسیارێتیەکی بنەڕەتی ئەمریکایە کە پارێزگاری لێ بکات، و بە تایبەتی پارێزگاری لێ بکات لە بەرامبەر توندڕەوانی وەك دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش)، کەواتە ئەوە بەرپرسیارێتی و پابەندبوونێکی بنەڕەتیە کە رۆژئاوا رێگە نەدات ئەم هێزانە زاڵ بن بەسەر کوردستاندا. ئەگەر هەڕەشەیەکی جددی هەبوو لەسەر ئاسایشی کوردستان، ئەوا پێویستە حکومەتی ئەمریکا پێشمەرگە چەکدار بکات، بە چەشنی ئەوەی دەستی کرد بە چەکدارکردنی موعارەزەی سوریا. هەرچۆنێك بێت ئەوەی هەندێك کێشە بۆ پێدانی چەك بۆ پێشمەرگە دروست دەکات، مەسەلەی بڕیاری سەربەخۆیی کوردستانە، چونکە ئەگەر لە ئێستادا رۆژئاوا چەك بداتە پێشمەرگە، ئەوا دەردەکەوێت کە لە رووی سەربازیەوە هاوکاری دابەش بوونی عێراق دەکات. ئەنجامدانی کارێکی لەم شێوەیەش قورسە، تا رادەیەك بڕیاری سەرۆك بارزانی بۆ چوونە پەرلەمان بۆ پرسی راپرسی، رەنگە هەندێك پرسی چەکدارکردنی پێشمەرگە لەلایەن رۆژئاواوە ئاڵۆز بکات، هیوادارام ئەوە حاڵەتەکە نەبێت.

*** لەبارەی نیگەرانیە نێودەوڵەتی و هەرێمایەتیەکانەوە، ئەوا ئێستا دەبینین کە لە سەدا ٨٠ی سوپای عێراق لەبەریەك هەڵوەشاوەتەوە، نە ئەمریکا و نە ئەورووپاش ئامادە نین هێز بەکار بهێنن بۆ گەڕاندنەوەی موسڵ بۆ ژێر کۆنترۆڵی حکومەتی عێراق، تەنانەت تورکیاش ئامادەی هاوکاری کردن نییە، ئێرانیش تەنیا دەیەوێت بەرگری لە بەغدا بکات، ئەمەی بەلاوە گرنگە، پرسیارەکە ئەوەیە ئەگەر دەوڵەتی ئیسلامی ببێتە ئەمری واقیع لە عێراقدا ئایا تا چەند دەبێتە مەترسی لەسەر ناوچەکە و سەرتاسەری جیهان؟**

- ئەمە قابیلی قبوڵ نییە و ئەمە دەبێتە مەترسیەکی جددی نەك تەنیا لەسەر ئاسایشی ناوچەکە، بەڵکو لەسەر ئاسایشی جیهانیش....رۆژئاوا دەزانێت کە دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) دژ بە رۆژئاوایە و جیهادیە و هەڵدەستن بە کوشتنی ئەو کەسانەی کە موسڵمان نین، تەنانەت ئەگەر موسڵمانیش بن، بەڵام سوننە نەبن. رەنگە ئەمەش دۆخێکی وەك ئەفغانستان و رەنگە خراپتریش دروست بکات کە تاڵیبان پەنای ئەل قاعیدەی دا، ..بەڵام لە هەندێ رووەوە ئەل قاعیدە هێندەی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) رادیکاڵ نییە. هەروەك ئێوە دەزانن ئەل قاعیدە خۆی بێبەری کرد لە داعش، لەبەر ئەوەی کاریگەری خراپی هەبوو بۆ سەر جیهادیزم و، ئەمە رێکخراوێکە زۆر لە ئەل قاعیدە خراپترە و قابیلی قبوڵ نییە کە بەرفراوان بێت و هەر جۆرە حکومەتێك لە هەر شوێنێك پێکبهێنێت، ئیدی لە بەغدا بێت یان لەو خاکەی ئێستا بەدەستەوەیەتی.

*** کوردستان سەربەخۆ بێت یان نا، ئەوا ئێستا لە رووی ئەمری واقیعەوە دەوڵەتە، هەروەك ئاماژەمان پێکرد ئێستا سنورێکی لەگەڵ بەغدا نەماوتەوە و لە ژێر هەڕەشەی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) دایە، ئایا جیهان چۆن مامەڵە لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندا دەکات، چونکە هەروەك سەرۆك بارزانی رایگەیاند پشتیوانیەکی نێودەوڵەتی زۆر هەیە بۆ ئەم پرسە و ئەو دەوڵەتانەش پاڵپشتی ناکەن دژایەتی ناکەن، بۆچوونی ئێوە چییە لەم بارەیەوە؟**

- مۆدێلی جیاواز هەیە لە جیهاندا و ئەگەری تەواو هەیە کە ببینیت ئەمریکا پشتیوانی بکات، یاخود بەلای کەمەوە بەرهەڵستی نەکات، پشتیوانی کۆسۆڤۆی کرد، بەڵام پشتگیری ئەبخازیا و سایبەرسیتیای لە جۆرجیا نەکرد و هەندێ کەس دەڵێن کە بەرهەڵستیەکی توندی تورکیای نەکرد لە پرسی قوبرسدا و کردەوەیەکی توندی نەگرتەبەر دژی تورکیا بۆ کشانەوەی هێزەکانی لە قوبرس. لەبەر ئەوە رەنگە ئەوە راست بێت کە چاو لە کوردستانیش بپۆشێت، من دڵنیانیم، زەمەن وەڵام دەداتەوە. بەڵام وای نابینم ئەمریکا کاردانەوەیەکی توند لە دژی کوردەکان بگرێتەبەر. بەڵام رەنگە باشتر بێت بۆ کوردستان کە چاوەڕێ بکات کە چی لە بەشەکانی دیکەی عێراقدا

رۆژئاوا دەزانێت کە دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) دژ بە رۆژئاوایە و جیهادیە و هەڵدەستن بە کوشتنی ئەو کەسانەی کە موسڵمان نین، تەنانەت ئەگەر موسڵمانیش بن، بەڵام سوننە نەبن. رەنگە ئەمەش دۆخێکی وەک ئەفغانستان و رەنگە خراپتریش دروست بکات کە تاڵیبان پەنای ئەل قاعیدەی دا

ئەمریکا پشتیوانی کۆسۆڤۆی کرد، بەڵام پشتگیری ئەبخازیا و سایبەرسیتیای لە جۆرجیا نەکرد و هەندێ کەس دەڵێن کە بەرهەڵستیەکی توندی تورکیای نەکرد لە پرسی قوبرسدا و کردەوەیەکی توندی نەگرتەبەر دژی تورکیا بۆ کشانەوەی هێزەکانی لە قوبرس. لەبەر ئەوە رەنگە ئەوە راست بێت کە چاو لە کوردستانیش بپۆشێت

ڕوودەدات پێش ئەوەی دەســـت بەم هەنـــگاوە بکات، ڕەنگە ئەمە وەڵامـــی ئەمریکا بێت بۆ حکومەتی کوردســـتان. بەڵام ئایا تورکیا لەگەڵ ئەوەدایە دەوڵەتێکی سەربەخۆیی کوردی لەسەر سنورەکەی هەبێت لەگەڵ لەبەرچاوگرتنی ئەوەی ئەمە چ مانایەکی دەبێت بۆ دانیشـــتوانی گەورەی کوردی وڵاتەکەی، بۆ من جێی سەسوڕمان دەبێت ئەگەر ئەمە حاڵەتەکە بێت. ڕاســـتە پێوەندی باش هەیە لە نێوان حکومەتەکەی ئەردۆغان و کوردستاندا، بەڵام تورکیا زۆر نیگەران دەبێت لە کوردســـتانێکی سەربەخۆ، ئایا ئەمە بە مانای ئەوە دێت کـــە کاردانەوەیەکی بەهێزی دەبێت؟ من نازانم و هیـــوادارام ئەم کارە نەکات، بەڵام دەبێت چاوەڕێ بکەین و ببینین.

*** سیاســـەتی ئەمریکا بە جۆرێك لە جۆرەکان لەهەمبەر چارەسەرکردنی کێشەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دووچاری ئیفلیجـــی بـــووە و دەیەوێت بەرگری لـــە یەکێتی عێراق بکات، بەڵام چیتر یەکێتی عێراق واقیعێك نییە، ســـوننە و شـــیعەکان شەڕی یەکتر دەکەن، تا چ ڕادەیەك ئەمریکا خۆی لە هاوپەیمانەکانی لە ناوچەکەدا دوور دەخاتەوە، ڕا و بۆچوونی ئێوە چییە لەم ڕووەوە؟**

- ئەمە پرســـیارێکی زۆر باشـــە، وەڵامەکـــە ئەوەیە ئەوە سیاســـەتی درێژخایەنی ئەمریکا بـــووە کە پارێزگاری لە یەکپارچەیـــی خاکی عێراق بکات، لەبەر ئەوە ئەولەویەتی ئـــەوان پێکهێنانەوەی عێراقە و ڕزگاربوونە لە مالیکی کە تـــەواو بێتوانایە و حکومەتێکـــی نوێنەرایەتی نییە، و لە ڕەفتارەکانیدا دژی ســـوننە و کوردە، لەبەر ئەوە ئەولەویەت ئەوەیە عێراق بە نامەرکەزی بکرێتەوە و بەڕاســـتی بکرێتە فیدراڵی و حکومەتی فیدراڵی عێراق پتر نوێنەرایەتی سێ پێکهاتە جیاوازەکە بکات. بەڵام پێموایە هەر کارێکیان لەدەست بێت دەیکەن بۆ پاراستنی کوردەکان لە دەستی داعش ئەگەر هاتوو داعش بووە هەڕەشـــە و مەترسی. پێموایە زۆر کەس لە ئێستادا باوەڕیان وایە کە پێشمەرگە بە تەواوەتی توانای بەرنگاربوونەوەیان هەیە بەبێ ڕاگەیاندنی ســـەربەخۆیی. ئەگەرچی کوردەکان دۆســـتێکی باشی ئەمریکان، بەڵام واقیعی نییە پێشـــبینی ئەوە بکەیـــت ئەمریکا لە ڕیزی ئەوانە بێت پاڵپشتی داواکاری سەربەخۆی کوردەکان بکات لە ئێســـتادا. ئەگەر دۆخەکە خراپتر بـــوو و بە دڵنیاییەوە ئەگەر داعش دەستی بەسەر بەغدادا گرت- کە پێم وانییە مومکین بێت-، ئەوا مەسەلەیەکی جیاواز دەبێت و پێموایە داواکاری لە ئەمریکا دروســـت دەبێت بۆ پشتیوانیکردن لە دابەش کردنی عێراق، هەروەهـــا بۆ گرتنەبەری کردەوەی ســـەربازی دژی ئەو میلیشیا جیهادیانە، چونکە هەروەك پێشـــتر ئاماژەم پێکرد، ئەوە قابیلی قبوڵ نابێت، پێموایە ئەمە ڕوودەدات.

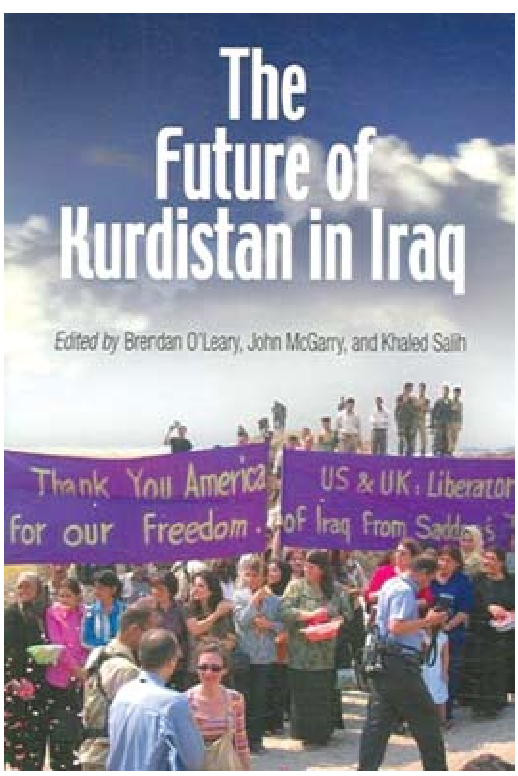

عەبدولڕەحمان شێخ عوسمان عەبدولعەزیز بۆ گوڵان:

بۆ ئەم قۆناخەی ئێستا پێویستە هەموو مەلایەک نوێنەری سەرۆکی کوردستان بێت

ڕۆڵی زانایانی ئایینی ئیسلام و مەلاکانی کوردستان لە هەموو شۆڕشەکانی کوردستان و لەهەموو بارودۆخەکاندا بەرچاو بووە، بۆیە لەم بارودۆخە هەستیارەدا کە سەرۆکی کوردستان سەرقاڵی خۆ ئامادەکردنە بۆ ئەوەی زەمینیەکی یاسایی بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی و مافی بڕیاردانی چارەنووس ئامادەبکات، گرنگە ئەم پرسە بکرێتە پرسێکی میللی و هەموو تاکەکانی کوردستان بەشداری تێدا بکەن، دیارە یەکێك لەهەرە توێژە دیار و شۆڕشگێڕەکانی کوردستان زانایانی ئایینی ئیسلام و مەلاکانی سەر میبنەری مزگەوتەکانی کوردستان بۆ ئەوەی لەم پرسەدا ڕۆڵی مێژوویی خۆیان بگێڕن، بۆ قسەکردن لەسەر ئەو پرسە ئەم دیمانەیەمان لەگەڵ عەبدولڕەحمان شێخ عوسمان عەبدولعەزیز ئەنجامدا، جێگەی ئاماژە پێکردنە خوالێخۆشبوو شێخ عوسمان عەبدولعەزیزی باوکی یەکەم سەرکردەی ئیسلامی بووە کە لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو فەتوای داوە کە جیهاد دژی ڕژێمی بەعس ڕابگەیەنرێت، ئەم هەنگاوەی شێخ عوسمان عەبدولعەزیز بۆ ئەو کاتە وەك ڕابەری حزبێکی ئیسلامی تەنیا هەڵوێست بووە و پێچەوانەی ئەو خەڵکانە بووە کە نزیك بوون لە ڕێکخراوی ئیخوان موسلمین. لەم دیمانەیەشدا بەڕێز عەبدولڕەحمان شیخ عوسمان عەبدولعەزیز داوا دەکات بە هاوشێوەی سەردەمی شۆڕشی ئەیلوول زانایانی ئایینی ئیسلام ڕۆڵی خۆیان بگێڕن و بەمجۆرە بۆ گوڵان هاتە ئاخاوتن.

*** بارودۆخی ئێستای کوردستان لە گۆڕانکاریەکی خێرادایە، بەڕێز مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان بۆ هەڵسەنگاندنی ئەم بارودۆخە لە پەرلەمانەوە پەیامی خۆی ئاراستەی گەلی کوردستان و جیهان دەکات، سەبارەت بەم بارودۆخە ئایا تۆ چۆن ڕەوتی ئەم ڕووداوانە دەخوێنیتەوە؟**

- بەراستی وەك پێشتریش لە نووسینەکانی خۆمدا جەختم لەسەر کردۆتەوە، مانەوەی عێراق بە یەکپارچەیی لە نێوان کورد و شیعە و سوننە، کارێکی ئەگەر مەحاڵیش نەبێت، ئەوا کارێکی هێجگار قورس و ئەستەمە، لەبەر ئەوەی شێوازی مانەوەی عێراق بە یەکپارچەیی پێویستی بە وەرچەخانە لە ئەقڵیەتی سیاسیی عێراقیەکاندا، ئەمەش واتە گەیشتن بەو قەناعەتەی کە عێراق تەنیا بە شێوازی یەکێتیەکی ئارەزوومەندانە لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی فیدرالی، یاخود لەچوارچێوەی یەکێتیەکی کۆنفیدرالی دەتوانرێت بە یەکپارچەیی بهێڵرێتەوە، هەربۆیە لە غیاب و نەبوونی ئەم تێگەیشتنە لە سیاسەتی عێراقی ئێستا، ئەوا چارەنووسی عێراق دابەشبوون و پارچەپارچە بوونە، لەم چوارچێوەیەدا دیارە سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان، لەسەرووی هەمووشیانەوە بەڕێز جەنابی مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان، زۆر بە وردی و لۆژیکانە واقیعی تازەی کوردستان و عێراقی خوێندۆتەوە و هەموو لایەکیش لەبەر ڕۆشنایی خوێندنەوەی واقیعیانە بۆ ئەم بارودۆخە تازەیە بەو ئاراستەیە ڕەوتی ڕووداوەکان دەبینین، بەوەی مەحاڵە بارودۆخی ئێستای عێراق بگەڕێتەوە بۆ پێش ٩ی حوزەیرانی ٢٠١٤، واتە پێش کۆنترۆڵکردنی موسڵ و پاشان تکریت و ئەوجا دیالە، بۆیە لەم بارودۆخەدا کە سوپای عێراق لەو ناوچانە لەبەر یەکهەڵوەشا، سەرۆکی کوردستان کارێکی مێژوویی زیرەکانەی کرد بەوەی فەرمانی بە جووڵانی هێزی پێشمەرگە کرد بۆ ئەوەی بچنە پێشەوەو تەواوی سنوری جوگرافی کوردستانی باشوور بپارێزن، لەمەش گرنگتر سەرۆکی کوردستان ڕێگەی نەدا کە هێزی پێشمەرگە لەسنوری کوردستان زیاتر بچنە پێشەوەو خۆیان تێکەڵی شەڕێك بکەن، کە لەبنەڕەتدا ئەو شەڕە شەڕێکی تائیفی نێوان سوننە و شیعەیە و کاردانەوەی ئەو زوڵمانەیە کە حکومەتی نوری مالکیی دەرهەق بەعەرەبی سوننەی کردووە، هەر لەبەر ئەمەشە ئەوەی لەو ناوچانە ڕوویدا بە تەنیا چەکدارانی داعش نەیانکردووە، بەڵکو لەگەڵ هاتنی چەکدارەکانی داعش، عەرەبی سوننە لە دژی زوڵم و زۆری حکومەتەکەی مالیکی ڕاپەڕیوون و ناوچەکانی خۆیان ئازادکردووە، لەم ڕوانگەیەوە ئەم حاڵەتە ناکرێت بەشەڕی نێوان حکومەت و داعش سەیر بکرێت، بەڵکو

زۆر گرنگە کۆمەڵێک مەلای مێزەر سپی سەردانی بەرەکانی پێشمەرگە بکەن و تەنانەت ئەگەر خوا هیدایەتمان بدات، کۆمەڵێک لە مەلاکانی کوردستان خۆیان خۆبەخش بچنە ریزی پێشمەرگە و لە سەنگەرەکانی بەرگریدا پێشنوێژی بۆ پێشمەرگە بکەن و هاوشانی پێشمەرگە لەسەنگەرەکانی بەرگریدا بن

جەنابی کاک مسعودیش بە هاوشێوەی جەنابی بارزانی بێجگە لەوەی کە خۆی پیاوێکی ئایین پەروەرە لە هەمانکاتدا ڕێزێکی زۆر گەورە لە ئایین و مەلا و زانایانی ئایینی ئیسلام دەگرێت، بۆیە گرنگە لەم مانگی ڕەمەزانە سەردانی موسڵمانان لەناو مزگەوتەکان بکات و نوێژ لەگەڵ موسڵمانان بکات

پێویستە جەنابی سەرۆکی کوردستان هەمان ڕۆڵی جەنابی مەلا مستەفا بارزانی بگێڕێت و دەستەیەکی باڵا لە مەلا و زانایانی ئیسلامی دابمەزرێنێت و ئەو دەستەیە لەژێر چاودێری خۆی بێت و بیانێرێت بۆ وڵاتانی ئیسلامی عەرەبی و غەیرە عەرەبی بۆ ئەوەی لەم ساتە وەختە مێژووییەدا ڕۆڵی خۆیان بگێڕن

جەنابی شێخ عوسمان عەبدولعەزیزی باوکم و تەواوی زانایانی ئیسلامی دەیانزانی ئەوەی ئەرکی سەرشانیانە بۆ ئایین پەروەری و نەتەوە پەروەری مەلا مستەفا لە چوارچێوەی شۆڕشی ئەیلوولدا جێبەجێی دەکات و هەموو لایەک بەئازادی کاری خۆی دەکات، بۆیە لەو سەردەمە پێویست نەبوو حزبێکی ئیسلامی دروست بکرێت

ئەمە کاردانەوەی ئەو زوڵم و زۆرەیە کە حکومەتێکی شیعە لەهەمبەر پێکهاتەی عەرەبی سوننە ئەنجامیداوە. کەواتە ڕەوتی ئەم ڕووداوانە ئەوەمان پێدەڵێن، هاوکێشەی سیاسیی بۆ چۆنیەتی مامەڵە کردن لەگەڵ بەغدا، لەگەڵ ئەو واقیعە تازەیەی لە موسڵ و دیالە و تکریت هاتۆتە ئاراوە گۆڕانکاری ریشەیی بە خۆیەوە بینیووە، هەربۆیە دەبێت شێوازی سیاسەت و دیپلۆماتیەتی کوردستانیش گۆڕانکاری بەسەردا بێت و بەپێی واقیعە تازەکە مامەڵە لەگەڵ توخمەکانی نێو هاوکێشەکە بکات و هەروەها ئەوانی دیکەش کە دەیانەوێت مامەڵە لەگەڵ کوردستان بکەن دەبێت بەپێیی ئەم واقیعە تازەیە سەیری کوردستان بکەن. ئەم واقیعە تازەیەشی کوردستانیش، دیارە پێش هەموو شت فەرزی دەکات گەلی کوردستان بڕیار لە چارەنووسی خۆی بدات، ئەو کات بیر لە شێوازی هاریکاری و پێوەندییەکانی لەگەڵ دەوربەر و عێراق و جیهان بکاتەوە، ڕاشکاوانەتر دەمەوێت بڵێم زەمینە سازی لەلایەن سەرۆکی کوردستانەوە بۆ ئەنجامدانی ڕاپرسی لەسەر چارەنووسی کوردستان و بوونی کوردستان بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ، دەبێت یەکێك بێت لە ئەولەویەتی هەنگاوەکانی ئەمڕۆ و دەبێت کوردستان ببێتە دەوڵەت، ئەوجا بیر لە شێوازی و میکانیزمی پێوەندییەکانی لەگەڵ عێراق و دەوروبەر بکاتەوە، لەمەش گرنگتر ئەوەیە ئەگەر باشووری کوردستان بڕیاری سەربەخۆبوون بدات و دەوڵەتی خۆی ڕابگەیەنێت، جوگرافیا گۆڕانکاری بەسەردا نایەت و هەر دەبێت هەماهەنگ و هاوکاری و پێوەندی دیپلۆماتی و بازرگانی لەگەڵ عێراق و دەوروبەر و جیهان هەبێت، بۆیە هەنگاوی گرنگ و جددی لە ئێستادا ڕاگەیاندنی دەوڵەتی کوردستانە، بۆیە پێویستە هەموو ڕای گشتی کوردستان پشتگیری لەسەرۆکی کوردستان بکات بۆ ئەوەی ببێتە گوشار و بەڕێزی ڕۆژێك زووتر ئەم بڕیارە مێژووییە بدات.

*** زۆر جار کە باسی دەوڵەت و سەربەخۆبوون دەکەین، هێندەی جەخت لەسەر فاکتەری دەرەکی دەکەینەوە، هێندە جەخت لەسەر فاکتەرە ناوخۆییەکان و یەکڕیزی و یەکهەڵوێستی گەلی کوردستان ناکەینەوە، بەڵام فاکتەری بنەڕەتی فاکتەری ناوخۆییە، هەر بۆ نموونە ئەمڕۆ کە سەرۆکی کوردستان ڕووبەڕووی ئەم قۆناخە مێژووییە دەبێتەوە، دیارە بە پشتیوانی خواو میللەتەکەی ڕووبەڕوو دەبێتەوە، بۆ ئەمەش پێویستی بەوەیە خوا هیدایەتی بدات و بە یەکڕیز میللەتی کوردستان پشتگیری بکات، ئایا چۆن سەیری خاڵە بەهێز و لاوازەکانی ئێستای کۆمەڵگەی کوردستان دەکەیت؟**

- بێگومان لەم قۆناخەدا سەرۆکی کوردستان پێویستی بەوەیە کە خوا هیدایەتی بدات و هەمووشمان وەك میللەتی کورستان یەکڕیز و یەك هەڵوێست پشتگیری بکەین، چونکە پێکهاتەی جوگرافی کوردستان وا هەڵکەوتووە کە دەوروبەرمان بە حکومی ئەوەی هەر یەکەیان بەشێکی کوردستانی لە بن دەستە، پێیان خۆش نەبێت کوردستانی باشوور دەوڵەتێکی سەربەخۆ بێت، بەڵام ئەوەی جێگەی هەڵوەستە کردن و سەرسوڕمانە، ئەوەیە کە لەناوخۆی کوردستان لایەنی واهەبێت، کە حەز نەکات ئەوجا لەبەر هەر هۆیەك بێت، کوردستان ببێتە خاوەن کیان و دەوڵەتی سەربەخۆ، لەمەش زیاتر بیانووی بێ مانا بێنیتەوە بەوەی کاتی نەهاتووە یان وەختی ئەوە نییە، سەبارەت بەم بیانووە بێ مانایانە، من پێموایە نەك کاتی نەهاتووە بڕیاری سەربەخۆیی بدرێت، بەڵکو هەندێك کاتیشی بەسەردا گوزەر بووە و دەبوو پێشتر سەرۆکی کوردستان ئەم بڕیارە مێژووییەی بدایە، ئەو هەلومەرجەی ئێستا بۆ کورد ڕەخساوە، زۆر زۆر لە هەلومەرجەکانی سەردەمی ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە مهاباد و هەروەها لەسەردەمی مەملەکەتەی شێخ مەحمودیش زۆر زۆر جیاوازە، دیارە من لە خەباتی جەنابی شێخ مەحمود جەنابی قازی محەمەد کەمناکەمەوە، بەڵام ئەو هەلومەرجەی ئێستا بۆ کورد هاتۆتە پێشەوە، هەلومەرجێکی مێژوویی لەبارە و نابێت کورد ئەم دەرفەتە مێژووییە لە دەستی خۆی بدات، خۆ ئەگەر خوانەخواستە ئەم دەرفەتە مێژووییە لەدەست بدرێت، ئەوا بەرپرسیاریەتی مێژوویی دەکەوێتە سەرشانی سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان و بە تایبەتیش جەنابی سەرۆکی کوردستان و دەکەونە بەردەم ئەو بەرپرسیاریەتیەی بۆ ئەو هەلە مێژووییە لە دەستدراو دەوڵەتی کوردستان ڕانەگەیەنرا؟ بۆیە ناکرێت لەم قۆناخەدا مەسەلەی چارەنووسسازی دیاریکردنی ئاییندەی کوردستان لەروانگەی بەرژەوەندی حزبی و بازاڕ گەرمکردنی سیاسەتی لایەنێکەوە سەیر بکرێت و موزایەداتی سیاسی لەسەر بکرێت، لەبەر ئەوەی بچووکترین هەڵە یان دروستکردنی درز لە نێو یەکڕیزی و یەکهەڵوێستی گەلی کوردستان، کارەساتی گەورە بەدوای خۆیدا دەهێنێت. بۆیە گرنگە لەم قۆناخە دەوڵەتی کوردستان لەسەر ئاستی میللی بکرێتە ئەمری واقیع، کە ئەمەمان کرد، وڵاتانیش ناچار دەبن مامەڵە لەگەڵ ئەمری واقیع بکەن و سەربەخۆیی کوردستان ئیعتراف پێبکەن، هەر بۆ نموونە هەتا چەند ساڵێك پێش ئێستا، گەورەترین ئاستەنگ لەبەردەم دروست بوونی دەوڵەتی کوردستان تورکیا بوو، کاتی خۆی تەنانەت قسەکردن لە نێوخۆیاندا بەزمانی کوردی قەدەغەبوو،

بەڵام ئێستا وای لێهاتووە، سەرچاوەی سەرەکی ژیان و گوزەرانی کوردستان کە نەوتە بەرێگەی تورکیا دەگوازرێتەوە بۆ بازاڕەکانی جیهان و لەوێوە دەفرۆشرێت، ئەمەش گەورەترین گۆڕانکارییە کە روویداوە لە سیاسەتی تورکیا بەرامبەر کوردستانی باشوور، لەمەش زیاتر ئێستا بەرپرسانی تورکیا نایشارنەوە و دەڵێن ئەگەر کوردستان بڕیاری سەربەخۆییش بدات، ئێمە رێزی ئەو بڕیارە دەگرین و مەترسی بۆ سەر تورکیا نییە، ئەمەش مانای ئەوەیە ئەم بارودۆخە گونجاوە، بۆیە دەبێت هەموو لایەنە سیاسییەکان و تەواوی چین و توێژەکانی کوردستان لە پشت سەرۆکی کوردستانەوە بن بۆ ئەم بڕیارە مێژووییە.

*** ئەگەر لێرەوە پرسیارەکە بەو ئاراستە بکەین، بەوەی ئایا سەرۆکی کوردستان چۆن لەم قۆناخەدا وا دەکات کە خۆی ببێتە رەشماڵێك و هەموو گەلی کوردستان پێکەوە کۆبکاتەوە، بۆ ئەوەی لەم پرۆسە مێژووییەدا هەموو پاڵپشت و پشتگیری سەربەخۆیی بکەن؟**

- دیارە جەنابی سەرۆکی کوردستان لەم بارودۆخەدا رووبەڕووی گەورەترین بەرپرسیاریەتی بۆتەوە، ئەم بەرپرسیاریەتیەش تەواو تەواو هەموو کاتەکانی ئەوی داگیرکردووە، بەڵام وێڕای ئەمەش گرنگە جەنابی سەرۆکی کوردستان بایەخێکی تایبەتی بە ناوخۆی کوردستان و رای گشتی بدات و هەوڵبدات گیانی ئینتیمای نەتەوەیی و نیشتمانی لە ناو میللەت بەرز بکاتەوە، ئەمەش واتە ئەو لایەنە سلبیەی ئێستا لەملاو لەولا لە ئینتیمای نیشتمانی بەدیدەکرێت، ئەو لایەنە سلبیە نەهێڵرێت و هەوڵبدات بایەخێکی گرنگ بە مامۆستایانی ئایینی و تەواوی چین و توێژەکان بدات بۆ ئەوەی ئینتیمای نیشتمانی و نەتەوەیی ببێتە رۆژەڤی هەموو تاکێك لە کوردستاندا، من لێرە پێمخۆشە ئاماژە بەرۆڵی خوالێخۆشبوو جەنابی مەلا مستەفا بارزانی بکەم کە چۆن توانیبووی هەموو کورد لەژێر یەك رەشماڵدا کۆبکاتەوە، لەمەش گرنگتر لەبەر ئەوەی جەنابی مەلا مستەفا کوردایەتی خستبووە سەرووی حزبایەتیەوە و پارتیش بە رێبەرایەتی جەنابی مەلا مستەفا هەمان سیاسەتی پیادەدەکرد، ئەوا وەك هەموولایەك دەزانن، پارتی ببووە حزبی سەرتاسەری هەموو کوردستان، ئەمەش وایکردبوو هیچ حزبێکی دیکە بوونی نەبێت یان پێویست نەبێت بوونی هەبێت، دیارە لێرەدا مەبەستم حزبە ئیسلامیەکانیشە، کە زۆر جار پرسیاری ئەوە دەکرێت بۆ لەسەردەمی خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای بارزانی حزبی ئیسلامی بوونی نەبووە؟ ئایا مەلا مستەفا رێگەی نەدەدا یان پارتی ئەو بۆشاییەی پڕکردبووەوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارانە زۆر گرنگە وەك خۆی و لەچوارچێوە مێژووییەکەیدا بە نەوەی ئێستا بگوترێت، من بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە بەسەرهاتی خوالێخۆشبوو جەنابی شێخ عوسمان عەبدولعەزیزی باوکم دەگێڕمەوە، ئەوکات جەنابی باوکم دەیتوانی حزبێکی ئیسلامی دروست بکات، بەڵام ئەمەی نەکرد و هات بە پرۆژەی دامەزراندنی یەکێتی زانایانی ئیسلامی کوردستان بەشداری شۆڕشی ئەیلوولی کرد، هۆکاری ئەمەش لەبەر ئەوەبوو کە جەنابی باوکم و تەواوی زانایانی ئیسلامی دەیانزانی ئەوەی ئەرکی سەرشانیانە بۆ ئایین پەروەری و نەتەوە پەروەری مەلا مستەفا لە چوارچێوەی شۆڕشی ئەیلوولدا جێبەجێی دەکات و هەموو لایەك بەئازادی کاری خۆی دەکات، بۆیە لەو سەردەمە پێویست نەبوو حزبێکی ئیسلامی دروست بکرێت، کە رەنگ بوو زیانی لە قازانجی زیاتر بێت.

*** ئەگەر لەسەر دامەزراندن و پاشانیش رۆڵی یەکێتی زانایانی ئیسلامی کوردستان زیاتر هەڵوەستە بکەین، ئایا رۆڵی یەکێتی زانایانی ئیسلامی کوردستان توانی لە شۆڕشی ئەیلوولدا چ رۆڵێك بگێڕێت؟**

- لەوانەیە لەم دیمانەیەدا جێگەی ئەوە نەبێتەوە بە دوور و درێژی باسی رۆڵی یەکێتی زانایانی ئیسلامی لە شۆڕشی ئەیلوولدا بکەم، بەڵام ئەوەندە دەڵێم یەکێتی زانایانی ئیسلامی کوردستان توانیان شۆڕشی ئەیلوول بکەنە شۆڕشێکی میللی و هەموو تاکێکی کوردستان شۆڕشەکە بە شۆڕشی خۆی بزانێت، هەروەها ئەم یەکێتی زانایانە، توانی هەموو زانایانی ئایینی ئیسلامی، مەلا بەڕێزەکان، قوتابخانە و مەدرەسە و حوجرەکان بکات بە پشتیوانی شۆڕشی ئەیلوول، ئەمەش ئەو لایەنەیە کە راگەیاندنی پارتی تێیدا کەمتەرخەمەو نەیتوانیوە ئەم لایەنە گەشەی رۆڵی زانایانی ئایینی ئیسلام لە شۆڕشی ئەیلوولدا پیشانبداتەوە، من لێرەدا حەزدەکەم بەسەرهاتێکی جەنابی مەلامستەفا بگێڕمەوە، لە ساڵی ١٩٧٤ جەنابی مەلا مستەفا بە بروسکەیەك داوای لە باوکم کرد کە بێت بۆ دیلمان(دیلمان بارەگای جەنابی بارزانی لێبووە لەو کاتەدا)، باوکم تەشریفی برد بۆ لای جەنابی مەلا مستەفا، لەوێ جەنابی مەلا مستەفا داوای لە باوکم کردبوو کە دەستەیەك لە زانایانی ئایینی کوردستان ئەوانەی کە لەسەر ئاستی جیهانی ئیسلامی ناسرابوون، خۆیان ئامادە بکەن وەك شاندێك سەردانی سعودیە و چەند وڵاتێکی دیکەی عەرەبی بکەن، بچن لەوێ بە وردی واقیعی شۆڕشی کوردستان لە مەلیك فەیسەڵی پادشای سعودیە بگەیەنن، لەبەر ئەوەی حکومەتی عێراق دەیەوێت بە چەکی عروبە و ئایینی ئیسلام لە شۆڕشی

زەمینە سازی لەلایەن سەرۆکی کوردستانەوە بۆ ئەنجامدانی راپرسی لەسەر چارەنووسی کوردستان و بوونی کوردستان بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ، دەبێت یەکێک بێت لە ئەولەویەتی هەنگاوەکانی ئەمڕۆ و دەبێت کوردستان ببێتە دەوڵەت، ئەوجا بیر لە شێوازی و میکانیزمی پێوەندییەکانی لەگەڵ عێراق و دەوروبەر بکاتەوە

پێموایە نەک کاتی نەهاتووە بڕیاری سەربەخۆیی بدرێت، بەڵکو هەندێک کاتیشی بەسەردا گوزەر بووە و دەبوو پێشتر سەرۆکی کوردستان ئەم بڕیارە مێژووییەی بدایە، ئەو هەلومەرجەی ئێستا بۆ کورد رەخساوە، زۆر زۆر لە هەلومەرجەکانی سەردەمی راگەیاندنی کۆماری کوردستان لە مهاباد و هەروەها لەسەردەمی مەملەکەتەی شێخ مەحمودیش زۆر زۆر جیاوازە

دەبێت شێوازی سیاسەت و دیپلۆماتیەتی کوردستان گۆڕانکاری بەسەردا بێت و بەپێی واقیعە تازەکە مامەڵە لەگەڵ توخمەکانی نێو هاوکێشەکە بکات و هەروەها ئەوانی دیکەش کە دەیانەوێت مامەڵە لەگەڵ کوردستان بکەن دەبێت بەپێیی ئەم واقیعە تازەیە سەیری کوردستان بکەن

پێکهاتەی جوگرافی کوردستان وا هەڵکەوتووە کە دەوروبەرمان بە حکومی ئەوەی هەر یەکەیان بەشێکی کوردستانی لە بن دەستە، پێیان خۆش نەبێت کوردستانی باشوور دەوڵەتێکی سەربەخۆ بێت، بەڵام ئەوەی جێگەی هەڵوەستە کردن و سەرسوڕمانە، ئەوەیە کە لەناوخۆی کوردستان لایەنی واهەبێت، کە حەز نەکات ئەوجا لەبەر هەر هۆیەک بێت، کوردستان ببێتە خاوەن کیان و دەوڵەتی سەربەخۆ

کوردستان بدات. بۆیە مەلا مستەفا داوای لەباوکم کرد کە بچن و نوێنەرێکی واقیعی شۆڕشـــی کوردستان بن، ئەوەبـــوو ســـاڵی ١٩٧٤ جەنابی باوکم و دەســـتەیەك لە زانایانی ئیســـلامی چوونە سعودیە و پاش یەکدوو رۆژ جەنابی مەلیك فەیسەڵ پادشای سعودییەیان بینی، لەم دیدارەی مەلیك فەیســـەڵ پشتیوانی و پشتگیری خۆی بۆ رێبەری نەتەوەیی کورد جەنابی مەلا مستەفا ناردبوو، هەروەهـــا وتووێژەکانی نێوانیـــان بەکردەیی کاریگەری زۆری هەبـــوو وەك گوشـــارێك بۆ ئـــەوەی حکومەتی عێـــراق دان بـــە مافەکانی نەتەوەی کـــوردا بنێت، هەر چەند رۆژێك دوای ئەو کۆبوونەوەی شـــاندی زانایانی ئیسلامی کوردســـتان لەگەڵ مەلیك فەیسەڵ، وەزیری دەرەوەی ســـعودیە سەردانی میســـری کردو بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی دیپلۆماسی پشتگیری شۆڕشی کوردستان بکەن، دوای ئەویش وەزیری دەرەوەی میســـر ســـەردانی عێراقی کرد، مەســـەلەکە هاتبووە سەر ئەوەی عێراقیش هەندێك نەرمی بنوێنێت، بەڵام دواتر ئەو پیلانە شومەی جەزائیری بەســـەرداهات، لە گێڕانەوەی ئەم بەسەرهاتە مەبەستم ئەوەیە بڵێم لەو کاتە زانایانی ئایینی ئیسلامی کوردســـتان دەیانتوانی کاری دیپلۆماتی بۆ شۆڕشـــی کوردســـتان ئەنجام بدەن. لەلایەکی دیکە و سەبارەت بە رۆڵی یەکێتی زانایانی ئیســـلامی کوردستان لەناوخۆی کوردستان و ناوچە ئازادکراوەکانی شۆڕش ئەوەبوو، لەهەر ناوچەیەك دادگایەکی شەرعیان دامەزراندبوو بۆ ئەوەی کێشە و گرفتی رۆژانەی خەڵك چارەسەر بکەن، لەمەش زیاتر ئێمە لە ناوچەی بیارە بووین جەنابی باوکم بێجگە لەوەی ئەندامی ســـەرکردایەتی یەکێتـــی زانایان بوو لە هەمانکاتدا بەرپرســـی لقی دووی یەکێتی زانایان بوو، لەم لقەی یەکێتی زانایاندا هێزێکی چەکدار لە مەلاکان دروســـتکرابوو بۆ ئەوەی ئەگەر هێرش کرایە ســـەر ئەو ناوچانە مەلاکانیش وەك پێشـــمەرگە بچنە ناو شەڕەکە و بەرگری لە خاکی کوردســـتان بکەن، بۆیە گرنگە ئەوە بڵێم کە جەنابی مەلا مســـتەفا ئەو رێبەرەبوو کە جامع و شـــامل بوو، هەم بایەخێکی زۆری بە ئایینەکەی دەدا، هەمیش بایەخێکی زۆری بە پرســـی نەتەوە و گەلەکەی دەدا و ریزێشی لە ئایینەکانی دیکە و نەتەوەکانی دیکەی ناو کوردستان دەگرت و جیاوازی لەگەڵ نەدەکردن.

*** ئەگەر ســـەبارەت بە رۆڵ و هەڵوێســـتی ئێســـتای زانایانی ئیســـلامی کوردستان قســـە بکەین، بێگومان دیارە هەموو کات رۆڵ و هەڵوێســـتی مامۆســـتایانی ئایینی بەرز بووە، بەڵام بۆ ئێســـتا کە دەمانەوێت پرسی سەربەخۆبوون بکەینە پرسێکی میللی، ئایا پێویستە لەم پرۆسە چارەنووسسازەدا رۆڵی مەلا و زانایانی ئیسلامی کوردستان چۆن بێت؟**

- بۆ ئەم قۆناخەی ئێســـتا ئەرکی مـــەلا بەڕێزەکان و زانایانی ئیسلامی کوردستان قورس و هەمەلایەنە، پێش هەموو شت لە ئێســـتا لە وڵاتانی عەرەبی ئیسلامی و وڵاتانی ئیســـلامی غەیرە عەرەبی جۆرە هەستیارییەك بەرامبەر دامەزراندنی دەوڵەتی کوردســـتان هەیە، بۆیە گرنگە ئێمـــە لەم قۆناخـــە مەرجەعیەتێکی ئایینیمان هەبێت بۆ ئەوەی بتوانێت لەگەڵ ئەو وڵاتانە قسە بکەن و واقیعی ئێستای کوردستانیان وەك خۆی بۆ روونبکاتەوە، ئەمەش واتە چۆن وەك مەرجەعیەتی ئایینی شـــیعەکان بتوانیـــن ئەو رۆڵە بگێڕین، لـــە کاتێکدا مەرجەعیەتی ئایینی کوردستان نەتوانێت هیچ رۆڵێك بگێڕێت، ئەمە لەکاتێکدا لەکوردستان زانای ئایینی ئیسلامی ئەوتۆمان هەیە کە زۆر لە مەرجەعەکانی شیعە لەهەموو روویەکەوە باڵاترن، هەر بۆ نموونە جەنابی سەرۆکی کوردستان لەم یەك دوو رۆژەی رابردوو نامەیەکی ناردووە بۆ مەلا عەلی سیســـتانی کە ئێستا مەرجەعی شـــیعەکانە، ئێمە وەك لایەنێکی ئیسلامی لەسەردەمی رژێمی پێشوو رۆڵێکی ئەوتۆمان لێ نەبینیوە، تەنانەت هاوشانی مەرجەعەکانی دیکە وەك ئال حەکیم و ئال خالسیش و سەدرییەکان رۆڵی ئەومان نەبینیوە، بەڵام ئێستا گەورە کراوە و رۆڵی ئەوەی پێدراوە کە چارەنووسی عێراق دیاری بکات، ئەوجا لەبەر ئەوەی حزبە شـــیعیەکان مەبەستیانە ســـوود لەم لایەنە وەربگـــرن، وێڕای بوونی ناکۆکـــی ناوخۆیان، هەروەها وێـــڕای رەتکردنـــەوەی فەتواکەی سیســـتانی لەلایەن مەرجەعیەتی ســـەرخیەوە کە شـــەوی چوارشەممەی رابردوو هەڵیان کوتایە سەر بارەگاکەی و چەندین کەس کـــوژارن و برینداربوون، بەڵام چونکە دەیانەوێت ســـوود لە سیســـتانی وەربگرن، ســـەیربکەن، هەموو پشتگیری دەکەن، بۆیە گرنگە ئێمەش سوود لەو لایەنە وەربگرین و پرسیاری من ئەوەیە بۆچی جەنابی سەرۆکی کوردستان نامە بۆ مەلاکانی کوردستان نانێرێت و لەگەڵ مەلاکانی کوردستان کۆنابێتەوە؟ کە من دڵنیام مەلاکانی کوردستان دەتوانن رۆڵـــی زۆر گەورەتر لـــە مەلاکانی نەجەف و کەربـــەلا بگێڕن، بەڵام لە چوارچێوەی یەکێتی زانایانی ئێستا و وەزارەتی ئەوقاف چالاکیەکانیان سنوردار کراوە و رۆڵی فیعلی خۆیان پێنەدراوە وەك ئەو رۆڵەی جەنابی مەلا مستەفا بە مەلا و زانایانی ئیسلامی کوردستانی دەدا. بۆیە لە ئێســـتادا پێویســـتە جەنابی ســـەرۆکی کوردســـتان هەمان رۆڵی جەنابی مەلا مستەفا بارزانی بگێڕێت و دەستەیەکی باڵا لە مەلا و زانایانی ئیسلامی دابمەزرێنێت و ئەو دەستەیە لەژێر چاودێری خۆی بێت و بیانێرێت بۆ وڵاتانی ئیسلامی عەرەبی و غەیرە عەرەبی

بۆ ئەوەی لەم ساتە وەختە مێژووییەدا رۆڵی خۆیان بگێڕن، ئەوجا بابێینە سەر رۆڵی مەلا و زانایانی ئایینی ئیسلام لە ئاستی ناوخۆ بۆ بە میللی کردنی پرسی سەربەخۆبوون، پێشنیاری من بۆ جەنابی سەرۆکی کوردستان ئەوەیە لەم مانگی رەمەزانە ئەوجا لە ئێوارە خوانێکی رۆژ و شکاندن بێت، یان لەیەکێك لەشەوانی قەدر لەگەڵ کۆمەڵێك لە مەلا و زانایانی ئیسلامی دیاری کوردستان کۆبێتەوە بۆ ئەوەی رۆڵی مەلا و زانایانی ئیسلامی کوردستان(مەلا و زانایانی ئایینی ئیسلامی هەر چوار پارچەی کوردستان) بە ئاستی ئەم پرسە چارەنووسسازە ئەکتیف بکرێت و فتوایەکی بەکۆمەڵ دەرکەن بۆ پشتگیری سەربەخۆیی کوردستان، تەنانەت وێڕای ئەوەی ئەم پرسە بکرێتە وتاری رۆژانی هەینی، لەهەمانکاتدا زۆر گرنگە کۆمەڵێك مەلای مێژەر سپی سەردانی بەرەکانی پێشمەرگە بکەن و تەنانەت ئەگەر خوا هیدایەتمان بدات، کۆمەڵێك لە مەلاکانی کوردستان خۆیان خۆبەخش بچنە ریزی پێشمەرگە و لە سەنگەرەکانی بەرگریدا پێشنوێژی بۆ پێشمەرگە بکەن و هاوشانی پێشمەرگە لەسەنگەرەکانی بەرگریدا بن، من ئەو پرسیارە لە هەموو براکانم لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان دەکەم، کاتێك مەلایەکی مێژەر سپی لە سەنگەرەکانی پێشەوە، هاوشانی پێشمەرگە لەسەنگەردا بێت و پێکەوە پارشێو بکەن و پێکەوە رۆژ و بشکێنن و پێکەوە نوێژەکانیان بکەن، ئایا چ هێزێك دەتوانێت بەرامبەر ئەم هێزەی پێشمەرگە ببێتەوە.

هەموو ئەمانە پێویستی بەرۆڵی شەخسی جەنابی کاك مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان هەیە و ئەم کارە تەنیا بەخۆی دەکرێت، لەبەر ئەوەی جەنابی کاك مسعودیش بە هاوشێوەی جەنابی بارزانی بێجگە لەوەی کە خۆی پیاوێکی ئایین پەروەرە لە هەمانکاتدا رێزێکی زۆر گەورە لە ئایین و مەلا و زانایانی ئایینی ئیسلام دەگرێت، بۆیە گرنگە لەم مانگی رەمەزانە سەردانی موسڵمانان لەناو مزگەوتەکان بکات و نوێژ لەگەڵ موسڵمانان بکات، هەروەها ئەگەر جەنابی دەرفەتی هەبێت و بۆی بکرێت، بەڕاستی پێمخۆشە لەناو یەکێك لە نوێژەکانی هەینی جەنابی سەرۆکی کوردستان لەناو یەکێك لە مزگەوتەکانی کوردستان لەناو موسڵماناندا ببینم. ئەمە وادەکات کە هەموو مەلایەکی کوردستان لەناو خەڵك خۆی بە نوێنەری سەرۆکی کوردستان بزانێت. لەمەش زیاتر من پێشنیار دەکەم هەموو مەلایەکی کوردستان، لە مینبەری مزگەوتەکەی خۆیەوە جاڕی بەرگرییەکی میللی بدات و با خۆشیان رێبەرایەتی ئەو بەرگرییە میللییە بکەن.

- **عەبدولڕەحمان شێخ عوسمان عەبدولعەزیز تەنها کوڕی لەژیاندا ماوی جەنابی مامۆستا مەلا عوسمان عەبدولعەزیزە.**
- **لەدایك بووی ١٩٦١ پریس هەڵەبجە. دەرچووی دیراساتی ئیسلامی لە هەڵەبجە.**
- **لەگەڵ ئیعلان کردنی بزووتنەوەی ئیسلامی کوردستان ساڵی ١٩٨٧ لە خزمەتی بابی دابووە بە بێ دابڕان تاکو ساڵی ١٩٩٨.**
- **لە ساڵی ١٩٩٨وە بەتەواوی لەکاری حیزبی دوورکەوتووەتەوە لەو ماوەیەدا لە زۆربەی کاروچالاکی ناوخۆو دەرەوە بەشداری کردوە و لەگشت گەشتە کانی دەرەوەی جەنابی مامۆستا عوسمان عەبدولعەزیز دا ئامادەبووە.**
- **نزیکەی دوو ساڵ نوێنەی بزووتنەوەی ئیسلامی بووە لە تورکیا.**
- **دامەزرێنەری یەکەمین رێکخراوی خێرخوازی کوردە بەناوی دەزگای کارگوزاری و فریاکەوتنی ئیسلامی لە کوردستان و ئەمینداری گشتی ئەو دەزگایەیە.**

دوای گەڕانەوەی کەرکوک و
ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم

کلتوری پێکەوەژیان مەترسیی تیرۆر و کێشەی مەزهەبی نەهێشتووە

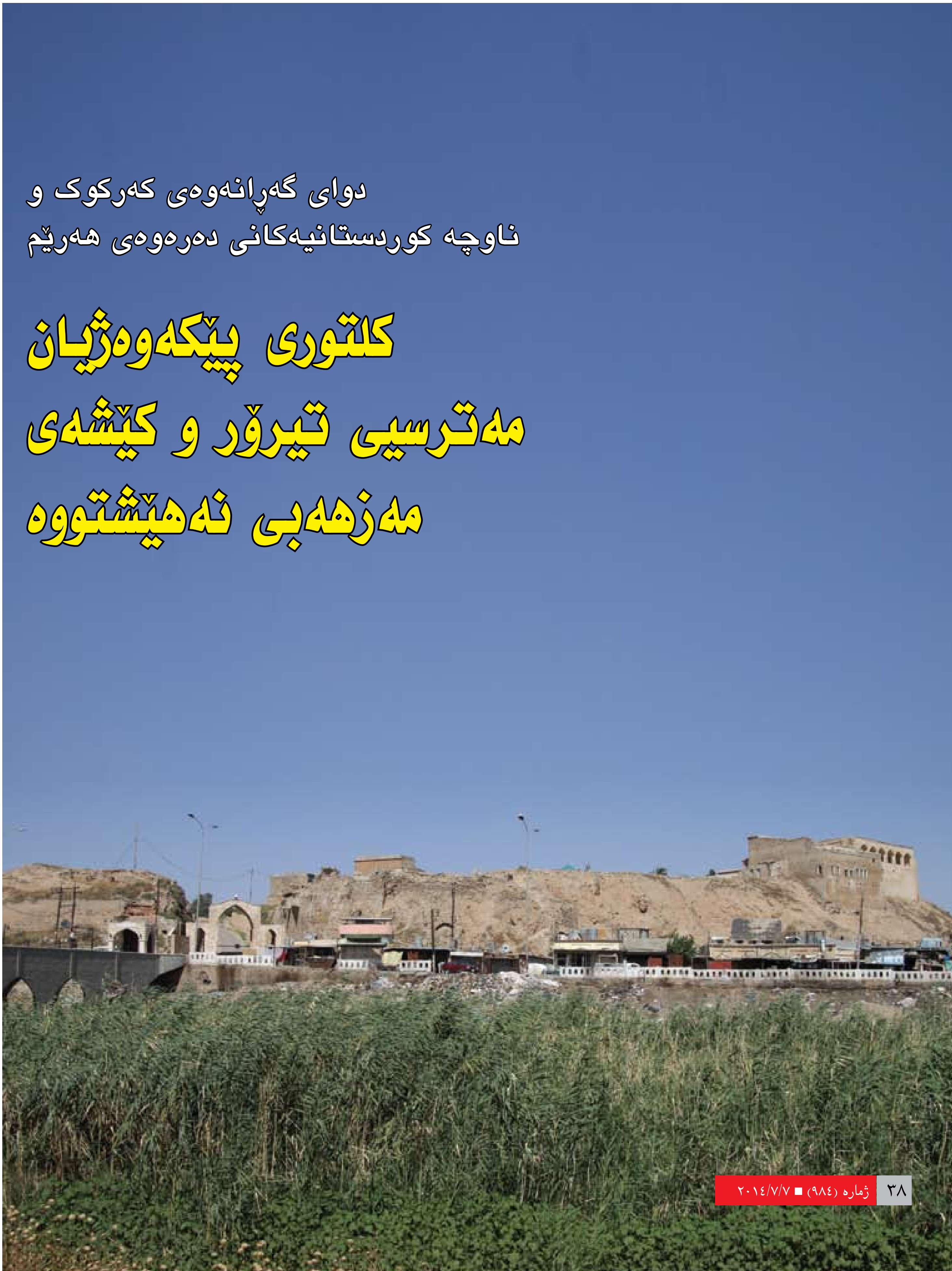

کەرکوك ئەگەر هەتا ئێستا لەرووی سیاسییەوە بە دڵی کوردستان ناو زەد کرابێت، ئەوە لەمرۆ بەدواوە دەبێتە دڵی کوردستان بۆ پیشاندانی لێبوردەیی و پێکەوە ژیان و پاراستنی فرەیی ئایینی و نەتەوەیی و سیاسیی لە کوردستاندا، بەڕێز سەرۆکی کوردستان لەمیانەی سەردانەکەیدا بۆ کەرکوك تەواوی پێکهاتەکانی کەرکوکی دڵنیاکردەوە و پێی راگەیاندن لە ئێستاوە چاوەڕێی سەخاوەتی سیاسەتی حکومڕانی کوردستان بن، ئەمەش مانای ئەوەیە گەڕانەوەی کەرکوك بۆسەر هەرێمی کوردستان واتە گەڕانەوەی کەرکوکە بۆ ناو کەلتوری پێکەوە ژیان و یەکتری قبوڵ کردن و پاراستنی سیمای فرەیی و ئایینیی و نەتەوەیی، لەمەش زیاتر گەڕانەوەی کەرکوك و ناوچە کوردستانیەکانی دیکە بۆ ناو حکومڕانی کوردستان، واتە زیادبوونی نوێنەرانی پێکهاتە جیاوازەکان لە پەرلەمانی کوردستان و شادبوونی پێکهاتە جیاوازەکان بەو مافانەی کە لەدەستووری کوردستاندا دیاری کراوە، لەمەش زیاتر دەنگدانیان دەبێت بەو دەستوورەی کە کۆتایی بە جیاوازی نەتەوەیی و ئایینی کوردستان دەهێنێت.

لەمیانەی بەسەرکردنەوەی تیمی گۆڤاری گوڵان بۆ شاری کەرکوك، بەڕێز محەمەد کەمال بەرپرسی لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان ئاماژەی بەوەکرد هێزی پێشمەرگە توانیوویەتی ئارامی و ئاسایشی کەرکوك بپارێزێت و نەیهێشت دوای هەرەسهێنانی سوپای عێراق ئاڵۆزی و ناسەقامگیری دروست بێت، سەبارەت بە ناسنامەی کوردستانیبوونی کەرکوکیش بەرپرسی لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان ئاماژەی بەوەکرد، کەرکوك بەپێی هەموو دیکۆمێنتەکانی عوسمانی و بەریتانی و ئەوروپایی و روسی بەخاکی کوردستان دادەنرێت، خەڵکی رەسەنی کەرکوك پێکدێت لەکورد و تورکمان و سریانی و عەرەب، بەدرێژایی مێژوو هەتا سیاسەتی بەعەرەبکردن و راگواستن و تێکدانی سنوری ئیداری پارێزگای کەرکوك دەستی پێنەکردبوو، ئەم شارە شاری پێکەوە ژیان و لێبوردەیی و یەکتری قبوڵکردن بووە، لە کەرکوکدا چەندین زمانی جیاواز بوونی هەیە، هەموو پێکهاتەکان لەیەکتری تێدەگەن و بەزمانی تایبەتی خۆیان وەڵامی یەکتری دەدەنەوە، بۆیە هەموو کات کەرکوك بەشێك بووە لە کوردستان و لەماوەی دوو دەیەی رابردوو ئەمە سێهەمین جارە کە کەرکوك دەکەوێتە ژێر کۆنترۆڵی هێزی پێشمەرگەی کوردستان، دیارە بێجگە لەم جارە لە بەهاری ١٩٩١ هاوشانی شارەکانی کوردستان، راپەڕین و ئازادکردنی کەرکوك تاجی خستە سەر سەری راپەڕین و لە ساڵی ٢٠٠٣یش لەپرۆسەی ئازادکردنی عێراقدا، هێزی پێشمەرگە ٧٢ کاتژمێر پێش هێزەکانی ئەمریکا ئەم شارەی رزگار کرد، ئەوجا سەبارەت بە ناسنامەی کەرکوك، فرەیی کۆمەڵگەی کەرکوك لایەنی کوردی هیچ گرفتێکی نییە و هەموو پێکهاتە جیاوازەکانی کەرکوك وەك هاووڵاتی کوردستان سەیر دەکات، هەربۆیە کاتێك پرسی کەرکوك لە یاسای کاتی قۆناخی ئینتیقالی بەسترایەوە بە ماددەی ٥٨ و لە دەستووری عێراقدا بەسترایەوە بە ماددەی ١٤٠ سەرکردایەتی کورد رازی بوو، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی دەستووری و دیموکراتیانە کەرکوك و ناوچە کوردستانیەکانی دیکە بگەڕێنەوە سەر کوردستان، هەروەها لەوەش پشت ئەستور و دڵنیابوو ئەگەر لە هەر بارودۆخێکدا راپرسی ئەنجام بدرێت، ئەوا زۆرینەی زۆری کەرکوکیەکان بە کورد و تورکمان و کریستیان و عەرەبە رەسەنەکانی ئەو شارە دەنگ بۆ ئەوە دەدەن بگەڕێنەوە بۆ سەر هەرێمی کوردستان.

سەبارەت بەو گۆڕانکاریانەشی لەدوای ٩ی حوزەیرانەوە هەموو عێراق بەخۆیەوە دەبینێت و ئێستا هێزی پێشمەرگە ئاسایش و سەقامگیری کەرکوك دەپارێزێت، محەمەد کەمال ئاماژەی بەوەکرد ئەمرۆ بارودۆخەکە لەگۆڕانکاری گەورەو خێرادایە، رۆژی ٩ی حوزەیران قۆناغێکی نوێیە لەمێژووی کوردستان و عێراق و ناوچەکەشدا، قۆناغێکە دەرئەنجامی سیاسەتە چەوتەکانی حکومەتی ناوەندی و زاڵبوونی کلتووری تاکڕەویی عێراقی بەرۆژێك گەیاند کە تیرۆریستان فرسەتیان قۆزتەوەو پەلاماری تەواوی ناوچە سوننە نشینەکانیان داو لەمەشدا زۆر لەچەکدارانی دیکە لەم ناوچانە پاڵپشتیان لێکردن و سوپای عێراقیش لەبەردەمیان شکستیان هێنا یا ئامادەنەبوون شەڕ بۆ سوپایەکی تائیفی بکەن، چونکە ئەم دۆخەی لەناوچە سوننە نشینەکان روودەدات چەند دیوێکی هەیە، تەنیا تیرۆر نییە مەسەلەی تیرۆریستان تەنیا قۆزتنەوەی ئەو هەلە بوو کە لەدەرئەنجامی هەڵەکانی مالیکی و تائیفەگەریی عێراقی بەم دەرئەنجامە گەیاند، ئەوە ناڕەزایەتی عەرەبی سوننە بوو کە وایکرد دژ بە تیرۆرستان بەرگریی لەشارەکان نەکەن، بەڵام بارودۆخەکە لەکەرکوك و زۆر لەناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی هەرێم جیاواز بوو، چونکە بەپێی رێکەوتنێکی نێوان ئەمریکاو عێراق و کورد لەم ناوچانەدا هێزی هاوبەش لە پێشمەرگەو سوپای عێراق و هێزە ئەمریکیەکان جێگیر ببوون، لەدوای کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکاش هێزی هاوبەش لەم ناوچانە مانەوە، کاتێکیش تیرۆریستانی داعش و گرووپە چەکدارەکان بەرەو تەواویی ناوچەکان کشان و سوپای عێراق رووخابوو، پێشمەرگە دووبارە سەروماڵی هاووڵاتیانی پاراست و پارێزگاری لەسەرجەم پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینزاکانی ئەم ناوچانە کردوو رێگای نەدا بارودۆخەکە بەهاوشێوەی موسڵ و تکریت و دیالەو رومادییە وێران بێت و بەهەزارەها خێزانی کوردو عەرەب و تورکمان کلدو ئاشور دەربەدەر نەبن. پێشمەرگە بەبێ جیاوازیی بەرگریکار و پارێزگاری

لەدوای رووداوەکانی ٦/٩ پێکەوەژیانی نەتەوەو ئایینزاکان لەشاری کەرکوک لەوپەڕی بەهێزیدا دەرکەوت، ئەمەش دوای ئەوەی هەموو بە یەکریزی و یەکهەڵوێستی رووبەرووی تیرۆریستانی داعش بوونەوەو رێگایان نەدا شارەکەیان ببێتە مۆڵگەی تیرۆرستان

لەپێکهاتەکانی کوردو عەرەب و تورکمان و کلدو ئاشور کرد، تەنانەت دەستی یارمەتی پێشکەش بە سەدان خێزانی عەرەب و تورك و کریستیان کردووە کە لە دەست شەڕو پێکدادانەکانی نێوان گرووپە تیرۆریستەکان و سوپای عێراق روویان لەم ناوچە ئارامانە کردووە.

بۆ دڵنیایی تەواوی پێکهاتە جیاوازەکانی کەرکوك، بەڕێز مسعود بارزانی سەردانی کەرکوکی کرد و وێڕای ئەوەی لەگەڵ سەرکردە سەربازییەکان کۆبۆوە بۆ دڵنیابوون لەسەنگەرەکانی پێشەوەی پێشمەرگە، بەڵام سەرۆکی کوردستان لەگەڵ پێکهاتە جیاوازەکانی کەرکوك کۆبۆوەو دڵنیای کردنەوە کە کوردستان پارێزەری هەموو پێکهاتەکان دەبێت و هەموو نەتەوە و ئایینە جیاوازەکان مافەکانیان پارێزراو دەبێت، سەبارەت بەم سەردانەی سەرۆکی کوردستان، بەرپرسی لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان بەمجۆرە راو سەرنجی خۆی خستەڕوو: ((بەهاتنی بەڕێز مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان و هێزی زیاتری پێشمەرگە بۆ کەرکوك و ئەو بەڵێنانەی سەرۆکی کوردستان بەخەڵکی کەرکوکی دا، ئارامی و متمانەی بەخشییە خەڵکەکەو دڵەراوکێی خەڵکی بە هەموو پێکهاتەو خێزانە کوردو عەرەب و تورکمان و کریستیانەکان لە ئەگەری تێکچوونی دۆخەکە رەوییەوە، بەپێچەوانەشەوە گەر پێشمەرگە نەبووایە بارودۆخەکە بەتەواوەتی تێك دەچوو زۆرینەی خەڵکی کەرکوك بەهەموو پێکهاتەکانیەوە بەهاوشێوەی موسڵ و ناوچەکانی تر شارەکەیان چۆڵ دەکردو وەکو کۆڕەوەکە ئاوارە دەبوون، هەروەها سەرۆکی کوردستان پێی راگەیاندن «کەرکوك دەبێت ببێتە گۆڕستانی دوژمنانی کەرکوکیەکان و تەماعکاران» ئەمە ئەو پەیام و بەڵێنە بوو کە بەڕێز مسعود بارزانی سەرۆکی کوردستان بەخەڵکی کەرکوکی بەبێ جیاوازی نێوان پێکهاتەکانی کوردو عەرەب و تورکمان و کریستیانەکانی دا. تەنانەت دوای ئەم سەردانە وایلێهات بەرپرس و کەسایەتیەکانی عەرەبی و تورکمانی و کریستیان پەیوەندییان پێوە دەکردم دەیانوت داوا لەوەزیری پێشمەرگەو فەرماندەکانی پێشمەرگە بکە بۆ ئەوەی پێشمەرگە بگەیەنرێتە فلان ناوچە چونکە هێزی پێشمەرگەی لێ نییە، هەر بۆیە ئەم بارودۆخە بەبۆچوونی زۆربەی چاودێرانی سیاسی پێویستی بەچارەسەرێکی یەکجاریی و جددی هەیە، پەرلەمانی کوردستان پێویستە بڕیاری چارەنووساز و یەکلاکەرەوەی هەبێت و پاڵپشتی لەهەموو راوبۆچوون و بڕیارێکیش بدات کە چارەنووسی کەرکوك و ناوچە کوردستانیەکانی دیکەی دەرەوەی ئیدارەی کوردستان دیاری دەکات، پێویستە پەرلەمانی کوردستان بەزووترین کات یاسای هەڵبژاردن و کۆمسیۆنی باڵا بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن و راپرسی لە کوردستان پەسەند بکات.

گەر پێشمەرگە نەبووایە بارودۆخەکە بەتەواوەتی تێک دەچوو زۆرینەی خەڵکی کەرکوک بەهەموو پێکهاتەکانیەوە بەهاوشێوەی موسڵ و ناوچەکانی تر شارەکەیان چۆڵ دەکردو وەکو کۆڕەوەکە ئاوارە دەبوون

بەڵام ئایا نوێنەرانی عەرەب لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك چۆن پێشوازی لەم بارودۆخە دەکەن و تاچەند هەست بە ئارامی و دڵنیایی دەکەن، بۆ ئەمەش بەڕێز محەمەد خەلیل نوێنەری عەرەب لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك وێڕای ئەوەی سوپاس گوزرای خۆی بۆ سەرۆك بارزانی و هێزی پێشمەرگە پیشاندا، لە هەمانکاتدا جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کە هێزی پێشمەرگە هێزێکی نیشتمانیە و بەشێکە لە مەنزومەی بەرگری عێراق، بۆیە هاتنەکەی هەم دەستوورییە و هەمیش یاساییە بۆیە ئێمە پێشوازی لێدەکەین و لەمبارەوە گوتی: (لەدوای رووداوەکانی ٦/١٠ـەوە بارودۆخی ئارامی و ئاسایشی پارێزگاکانی نەینەواو دیالەو سەلاحەدین و ئەنبار بەرەو خراپی چووەو زۆربەی ناوچەکانی ئەم پارێزگایانەش لەلایەن گرووپە چەکدارەکانەوە لەناویشیاندا گرووپی دەوڵەتی ئیسلامی لەعێراق و شام (داعش) داگیرکران، لەگەڵ کەوتنەوەی ئەم بارودۆخە ئاڵۆزو پڕ لەمەترسییە، بەڵام دۆخی پارێزگای کەرکوك سەقامگیر بوو، ئەمەش بەپاڵپشتی سیاسییەکان و هێزەکانی پێشمەرگەو توانا ناوخۆییەکانی ئەمنی پارێزگاکە، بۆیە سوپاسی پێشمەرگەو هەوڵەکانی سەرۆك مسعود بارزانی دەکەین لەو رۆڵەیەی کە ئەنجامیاندا لە پارێزگاریکردنی کەرکوك، هەربۆیە بوونی پێشمەرگە لەپارێزگای کەرکوك و ئەو ناوچانەی دیکەی ناسراو بەناوچە کێشە لەسەرەکان بەبوونێکی یاسایی و دەستووریی و ئاسایی دادەنرێت چونکە هێزەکانی پێشمەرگە لەناو مەنزومەی سوپای عێراقدان و لەگەڵ بوونی کەلێن و پاشەکشەکردنی یەکەکانی سوپای عێراقی حاڵەتێکی زۆر سروشتی و ئاساییە ئەو هێزانە بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی ئەمنی و سەربازیی روو لەم ناوچانە بکەن و پارێزگاری لەسەرو ماڵی هاووڵاتیان بکەن. وابزانم ئەمە یەکەمجاریش نییە هێزی پێشمەرگە بێنە ناو شاری کەرکوکەوە، بەڵکو لیوایەکی پێشمەرگەش پێشتر بەشێوەیەکی بەردەوام لەکەرکوکدا بوون و ئێمە ئاگادارییی ئەو مەسەلەیە بووین. کەواتە بوونی پێشمەرگە لەپارێزگای کەرکوك بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی ئەمنی و پاراستنی سەروماڵی هاووڵاتیان بووە بەتایبەتی دوای کشانەوەی فیرقەی ١٢ی کەرکوك، هەر ئەمەش بوو وایکرد خەڵکی بەهاوشێوەی ناوچەکانی تری عێراق کۆچیان نەکرد. هەربۆیە ئەرکی پێشمەرگەیە کە پارێزگاری لەکەرکوك بکات و بەرگریی لێبکات. چونکە ئەگەر پێشمەرگە داخڵ بە کەرکوك نەبوونایەو بەرگرییان لەم شارە نەکردایە، شاری کەرکوك و تەواویی پارێزگاکەش وەکو ئەو پارێزگایانەی لێدەهات کە لەلایەن داعشەوە دەستی بەسەردا گیراوە. ئێمە وەکو کوتلەی عەرەبی لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك رۆڵی پێشمەرگە وەکو بەشێك لەمەنزومەی سوپای عێراق بەرز هەڵدەسەنگێنین و سوپاسیان دەکەین.))

هەروەها هەر لەمیانەی ئەم سەردانەدا بەڕێز نەجات حوسێن نوێنـــەری گرووپی تورکمانی لــە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك پێیی ڕاگەیاندین؛ چارەنووســـی نەتەوەی کوردو تورکمان لەســـەر ئەم خاکە هاوبەشـــەو پاراستنی تەواویی ناوچە تورکمان نشـــینەکان هەر لەســـەعدییەو جەلەولاوە تا کەرکـــوك و مەخمور و تەلعەفەر، ئەرکی سەرشـــانی هەموومانـــە. لەمبارەوە بەمجۆرە باری ســـەرنجی خۆی بۆ گوڵان خســـتەڕوو: (لەدوای ڕووداوەکانی ٢٠١٤/٦/٩و ئەو ڕۆژە ســـەختانەی بەدوایدا هات، پێکەوەژیانی نەتەوەو ئایینزاکان لەشـــاری کەرکوك لەوپەڕی بەهێزیدا دەرکەوت، ئەمەش دوای ئەوەی هەموو بە یەکڕیزی و یەکهەڵوێستی ڕووبەڕووی تیرۆریســـتانی داعش بوونـــەوەو ڕێگایان نەدا شارەکەیان ببێتە مۆڵگەی تیرۆرســـتان، ئەمڕۆ لەهەموو کات زیاتر پێویســـتیمان بەوە هەیـــە پێکەوەژیان بەهێزترو پتەوتری بکەین، چونکە پێکهاتەکانی کەرکوك پێویستیان بەو یەکڕیزییە هەیە تاوەکو ڕووبەڕووی تیرۆرستان ببنەوە. تیرۆرســـتانی داعش تەنیا ئامانجیان پێکهاتەو دەسەڵاتێك نییە، بەڵکو ئامانجیان هەموو پێکهاتەکانی عێراقە بەکورد و عەرەبی سوننەو شیعەو تورکمان و کریستیانیشەوە، ڕاستە ئەوان بەرواڵەت لەمیدیاکانەوە دژایەتی خۆیان بۆ مەزهەبی شـــیعە دەردەبـــڕن، بەڵام بۆیـــان بگونجێت هـــەر ئەمڕۆ پەلاماری کوردیش دەدەن، بۆ نموونە لەناوچە کوردییەکان لەقەرەقۆش چییان بەرامبەر هاووڵاتیانی کریســـتیان کرد، لەسەعدییەو جەلەولا چۆن هەڕەشەیان لەکورد کردوو ماڵە کوردەکان دەربەدەر بوون. داواکارم لەسەرکردایەتی کورد کار بـــۆ یەکڕیزی و پتەوکردنی ئـــەو پێوەندیی و پێکەوەژیانە بکات لەناوچەی کەرکوك تاوەکو ڕووبەڕووی تیرۆریســـتان ببینەوە، ڕاستە هێزی پێشمەرگە توانی کەرکوك و تەواویی ئەم ناوچانـــە لەهاتنی داعش و گرووپـــە چەکدارەکانی تـــر بپارێزێت، بەڵام خـــۆ ناکرێت ڕووبەرێکـــی وا فراوان هـــەر لەجەلەولاوە تا دێتە کەرکـــوك و لێرەوەش تا دەگاتە شـــنگار و تەلعەفەر بیپارێزین بێ بوونی ئەو پێکەوەژیانەو لێکتێگەیشـــتنە، لەکاتێکدا لەبەرامبەردا چەندین دەوڵەت یارمەتی پێشکەش دەکەن، ئەمڕۆ دەوڵەمەندترین و پڕچەك تریـــن گرووپی تیرۆرســـتی لەعێراقـــە، تەنانەت چەکی پێشـــکەوتووی ئەمریکاشیان دەســـت کەوت دوای ئەوەی فیرقـــەو لیواکانی عێراق بەبێ شـــەڕ چەکەکانیان فڕێداو بەجێیان هێشـــت، هەربۆیە شـــەڕی تیرۆر هەموو عێراقی خســـتۆتە مەترســـییەوە، گرووپە تیرۆریســـتەکان ٩ ساڵە لەهەوڵی تێکچوونی پێوەندیی نێوان پێکهاتەکانی عێراقن، هەر بۆیە لەم قۆناخە هەســـتیارەدا چارەنووســـی نەتەوەی کـــوردو تورکمـــان لەکەرکوك و تەواویـــی ناوچە تورکمان نشـــینەکان هاوبەشـــە، هەروەکو چۆن ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆریستان ئەرکی سەرشانی هەموومانە)).

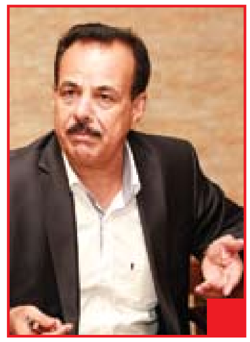

محەمەد کەمال بەرپرسی لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ گوڵان:

ئەم دۆخەی لەناوچە سوننە نشینەکان ڕوودەدات چەند دیوێکی هەیە، تەنیا تیرۆر نییە مەسەلەی تیرۆریستان تەنیا قۆزتنەوەی ئەو هەلە بوو کە لەدەرئەنجامی هەڵەکانی مالیکی و تائیفەگەریی عێراقی بەم دەرئەنجامە گەیاند

محەمەد خەلیل نوێنەری عەرەب لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك بۆ گوڵان:

بوونی پێشمەرگە لەپارێزگای کەرکوك و ئەو ناوچانەی دیکەی ناسراو بەناوچە کێشە لەسەرەکان بەبوونێکی یاسایی و دەستووریی و ئاسایی دادەنرێت

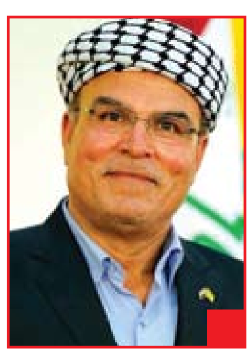

نەجات حوسێن نوێنەری گرووپی تورکمانی لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك بۆ گوڵان:

چارەنووسی نەتەوەی کوردو تورکمان لەکەرکوك و تەواویی ناوچە تورکمان نشینەکان هاوبەشە، هەروەکو چۆن ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆریستان ئەرکی سەرشانی هەموومانە

پاساوە ژینگەییەکان بۆ ڕاگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان

عەبدولڕەحمان سدیق

بۆ گوڵان دەینووسێت

asidiq1962@yahoo.com

مافی ئەوەی لەژینگەیەکی سەلامەتدا بژیت، مافی تاکەو مافی کومەڵگەشـــە، دەوڵەتانیش پابەندبوونی یاساییان هەیە لەپاراستنی ئەم مافەدا، هەر کەمتەرخەمییەکیش لەلایەن هـــەر دەوڵەتێکەوە، زیان بەهەموو دەوڵەتانی دی دەگەیەنێت.

ڕێککەوتننامـــە نێودەوڵەتییەکانـــی تایبـــەت بەژینگە، بنەمـــای یاســـای نێودەوڵەتین بۆ پاراســـتنی ژینگە، بەپێی ئامارە بەراییـــەکان نزیکەی (٥٠٠) پەیماننامەو ڕێککەوتننامـــەی نێودەوڵەتیی تایبـــەت بەژینگە هەن، کە(٣٢٣)یـــان مۆرکێکی هەرێمایەتییان هەیەو، تەمەنی (٦٠٪)یان دەگەڕێتەوە بۆ دوای ساڵی (١٩٧٢)ئەو ساڵەی کەتیایدا کۆنگرەی ستۆکهۆڵم بەستراو، بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ژینگە(یونیپ) دامەزرا بەپێی بڕیاری (٢٩٩٧)(د- ٢٧)لـــە (١٥) دیســـەمبەری(١٩٧٢)، کاری ســـەرەکی (یونیپ)یش پابەندکردنی دەوڵەتانە بە جێبەجێکردنی پلانەکانی تایبەت بەژینگە.

هەرێمی کوردستان وەك بەشێکی بەزۆرلکێنراو بەعێراقی دوای یەکەم جەنگی جیهانییەوە، ناتوانێت لەچوارچێوەی ئەم عێراقەدا ئەو پابەندبوونە وەك خۆی جێبەجێ بکات، بۆیە لەپێناو پاراســـتنی تاکە لانکەی مرۆڤایەتی کەئەم گۆی زەوییەیەو، کەچیای گوتی(جودی) لەسەردەمی نوحەوە بۆتە لانکەی دووەمی مرۆڤایەتیی بۆیە:

کوردستان پێویستیی بە ســـەربەخۆییە لەبەر ئەم پاساوە ژینگەییانە:

یەکـــەم: لە ڕابـــردوودا ڕژێمە یەك لـــەدوای یەکەکانی عێـــراق زۆرتریـــن جەنـــگ و شـــەڕیان لەناوچەکەدا هەڵگیرســـاندووە، تا گەیشـــتە داگیرکردنـــی کوێت و، هەر بەهۆی ئەم کارەی عێراقەوەو، لەســـەر داوای کوێت لەســـاڵی (٢٠٠١)ـەوە نەتەوە یەکگرتووەکان ڕۆژی (٦) ی تشـــرینی دووەمی هەموو ســـاڵێکی کردۆتە ڕۆژی جیهانی قەدەغەکردنـــی بەکارهێنانی ژینگە لەجەنگدا، چونکـــە نەتەوە یەکگرتووەکان لای وایـــە ئەو زیانانەی بەر ژینگە دەکەون لەکاتی ململانێی ســـەربازیدا، دەبنە هۆی تێکدانی سیســـتمی ئیکۆلۆژیـــی و لەناوبردنی دەرامەتە سروشتییەکان بۆ ماوەیەکی درێژخایەنی دوای تەواوبوونی جەنگ، بەجۆرێك کە زیانەکانی هەمووجیهان و گشت نەوەکان دەگرێتەوە.

قەرەبووکردنـــەوەی زیانەکانی کوێت لەلایـــەن عێراقەوە بە(٥٢) ملیـــار دۆلار دیارکراوەو، عێـــراق(٤١) ملیار دۆلاری داوەتەوەو، بڕی (١١) ملیار دۆلاریشـــی لەسەر ماوە کەتا ساڵی (٢٠١٥) دەبێت بیگێڕێتەوە بەسەرپەرشتی نەتەوە یەکگرتووەکان.

بـــۆ نموونە: لەجەنگیی نێوان عێـــراق و ئێراندا (١٩٨٠

- ١٩٨٨)کە هەشــت ســاڵی خایاند، وێڕای ئەوەی کە نزیکەی یەك ملیۆن کەســی کردە قوربانیی، بووە هۆی زیان گەیاندنێکی دارایی کە بە نزیکەی (١,٢)تریلیۆن دۆلار دەخەملێنرێت.

ئەمە وێڕای جەنگیی کەنداوی دووەم (١٩٩٠ - ١٩٩١)ی ناسراو بە(گەردەلوولی بیابان) بۆ رزگارکردنی کوێت لەدەست سوپای عێراق، کەتیایدا نزیکەی (٦١٠٠٠) تۆن بۆمبی هێشوویی و زیرەکی تێدا بەکارهێنرا.

هەروەها لەجەنگی رزگارکردنی کوێتدا، عێراق زۆربەی بیــرە نەوتەکانی تەقاندەوە رۆژانــە نزیکەی(٦)ملیۆن بەرمیل نەوت بەفیرۆ ســووتاوە، هەروەها ناڤورەی بیرە نەوتی تەقێنراوی نەســووتاویش بەبــڕی (٤٠) هەزار بەرمیــل ڕژاوە کەنزیکــەی (٢٤٠) دەریاچەی نەوتیی دروســت کردووە بەقووڵیــی (١) مەتــر لەرووبەرێکدا کەنزیکەی (٥٠) کیلۆمەتر دووجا بووە.

لەســەر ئاوی کەنداویش نزیکــەی (١٢٨) پەڵە نەوت دروست بوو کەدرێژی هەریەکەیان نزیکەی (١٣٠) کم و پانیی هەریەکەشیان (٢٥)کم بووە.

دووکەڵی ئاگری بیرە نەوتە سووتاوەکانیش گەیشتە سەر نیمچە دوورگەکانی هندستان و، بوو بەمایەی ترشە باران و زیان گەیاندن بە ژینگەی تەواوی ناوچەکە.

گوناهی کوردستان چییە باجی ئەم هەموو هەڵە گەورانە بدات لەکاتێکدا کەدەستی لەدروستکردنیاندا نەبووە؟

دووەم: عێراق بەپێچەوانــەی (ڕێککەوتننامەی ئۆتاوا) کــە ڕێککەوتننامەیەکی جیهانییە بــۆ قەدەغەکردنی بەکارهێنانی مین، لەســاڵانی شەستەکان و حەفتاکاندا حکومەتــی ناوەندیی لــە دژی شۆڕشــەکانی گەلی کوردســتان ژمارەیەکی زۆری لە مین لە کوردســتاندا چاندووە، پاشان لە ساڵانی نێوان (١٩٨٠ - ١٩٨٨)داو لە شــەڕی عێراق و ئێراندا ملیۆنەهای تر چێندراون، ئەمە جگە لە شــەڕی عێراق هاوپەیمانان لە ساڵی (١٩٩١) کە ژمارەیەکــی زۆری دی هاتوونەتە چاندن لە مینی جۆراوجۆر، لەم هەموو ماوەیەشدا ئەم کارە پێشێلکردنێکی ئاشکرای (ڕێککەوتننامەی قەدەغەکردنی بەکارهێنانی مین) بووە.

بەپێی ئامارەکانی (دەســتەی نیشتمانیی بۆ کاروباری مین)یش لە عێراقــدا نزیکەی (١٠٢٣٢)کێڵگەی مین هەیە کە نزیکــەی (٣٧٨٢)کێڵگەی لە کوردســتانی عێراقدایە.

ســێیەم: ســەبارەت بەماددە تیشــکاوەرەکانیش رژێمی پێشووی عێراق بڕێکی بەرچاوی لەو ماددانە بەکارهێناوە لە هەندێك دامەزراوەی تایبەتدا.

ماددە تیشــکاوەرەکان مەترســیی گەورەیان هەیە لەسەر پیسبوونی ژینگەو تەندروســتی مرۆڤ بۆماوەی زۆر درێژخایەن، چونکە ئەم ماددانە لە ماوەیەکەی زۆر درێژدا کاریگەریی توخمە تیشــکاوەرەکانیان لە کار دەکەوێت کە بە نیوەی تەمەن (Half Time) دەناســرێت و، جاری وا هەیە بە سەدان ساڵ دەخایەنێت.

دامەزراوەی (تووەیســە) دیارترین پــڕۆژەی ئەتۆمیی عێراق بوو، ئەگەرچی عێراق بە شــێوەیەکی گشتی لە پێش ســاڵی(٢٠٠٣)دا لە نزیکــەی (١٨) دامەزراوەی سەربازیی و مەدەنیدا ماددەی تیشکاوەری بەکار دەهێنا بۆ بواری زانستیی و سەربازیی و تەندروستی.

ئەوەی جێگەی مەترســیی بێت ئەوەیە کە ئەو ماددانە ڕۆڵێکی زۆریان هەبوو لە زیادکردنی جۆرەکانی نەخۆشیی شێرپەنجە لە عێراقدا، بە جۆرێك کە نەخۆشیی شێرپەنجەلە عێراقدا تا ساڵی (١٩٨٩) لە پلەی حەوتەمدا دەهات لە نێو نەخۆشــیەکاندا، بەڵام لە ساڵی (١٩٩٣) بەدواوە بە پلەی چوارەم دێت.

چوارەم: جەنگەکانی عێراق دژ بەکورد هەمیشــە ڕۆڵی هەبووە لەتێکدانی ژینگەی کوردستان و، کۆنکرێتکردنی کانیاوەکان و سووتاندنی دارستان و پاوانەکان و، رووخاندنی هەزاران گوند، کەئەمانەش هەڕەشە بوون لەسەر پاراستنی هاوسەنگیی لەهاوکێشــەی ژمارەی دانیشتووانی شارو لادێ، کەبایەخێکــی یەکجار گرنگــی هەیە لەبواری ژینگە پارێزیدا، چونکە ئەو هاوکێشــەیە پێوەندیی هەیە بەدابەشکردنی دانیشتوان بەسەر رووبەرە جیاکاندا بەپێی قەبارەی دەرامەتە جۆراوجۆرەکانی ژینگە.

بەگەڕانــەوە بۆ ئامارەکانی زیاتر لەچل ســاڵی لەمەو پێش، بەشــێوەیەکی دیارتر بۆ ئاماری ساڵی (١٩٦٥) دەردەکەوێت کە ئەوسا رێژەی سەدیی دانیشتوانی گوندو لادێ لەچــاو ڕێژەی تەواوی دانیشــتوانی پارێزگاکان لەهەرێمــدا، ڕێژەیەکی بــەرز بووەو بــەم جۆرەی لای خوارەوە:

سلێمانی ٥٨ ٪ هەولێر ٦٢ ٪ دهۆك ٦٧ ٪

بەوەرگرتنی تێکڕای ئەو ڕێژانەی ســەرەوە دەردەکەوێت کەزیاتر لە (٦٢ ٪)ی دانیشــتوانی ســێ پارێزگاکەی ئێستای هەرێم دانیشتووی گوندو لادێ بوونە.

پێنجەم: لەگەڵ ئەوەی ڕێککەوتننامەی (رامسار)ساڵی (١٩٧١)ی تایبەت بەپاراستنی زەوییە شێدارەکان و باڵندە ئاوییەکان، داوا لەدەوڵەتــان دەکات ئەو ناوچانە بپارێزن، کەچــی عێراق زۆربــەی ئەو زۆنگاوانەی باشــووری عێراقی وشککرد.

شەشــەم: لەگەڵ ئەوەی ڕێککەوتننامەی پاراســتنی کەلەپووری جیهانیــی ســاڵی(١٩٧٢)، داوا لەوڵاتان دەکات، ئەو ئاسەوارانەی موڵکی جیهانن بپێنە پاراستن،

جەنگەکانی عێراق دژ بەکورد هەمیشە ڕۆڵی هەبووە لەتێکدانی ژینگەی کوردستان و، کۆنکرێتکردنی کانیاوەکان و سووتاندنی دارستان و پاوانەکان و، رووخاندنی هەزاران گوند، کەئەمانەش هەڕەشە بوون لەسەر پاراستنی هاوسەنگیی لەهاوکێشەی ژمارەی دانیشتووانی شارو لادێ، کەبایەخێکی یەکجار گرنگی هەیە لەبواری ژینگە پارێزیدا

حکومەتی ئێستای عێراق نەیتوانیوە ئاشتیی لەوڵاتدا بەرقەرار بکات و، شەڕی نێوخۆییش بەردەوامیی هەیە، لەشەڕیشدا ژینگە قوربانییە، بۆیە رووبەری سەوزایی لەعێراقدا روو لەکەمبوونەوە، دیاردەی بەبیابانبوون روو لەهەڵکشانەوە، دیاردەی ڕەشەبای خۆڵاویش روو لەزیادبوونە

حەزکردنی کورد بەئاو و ئاوەدانیی و بنیاتنانی پارک و باخچەو، پارێزراوە سروشتییەکان و جوانکاریی، هۆکارن بۆ دابینکردنی ژینگیەکی تەندروست

بەڵام بینیمان عێراق قەڵای کەرکوکی رووخاندو کردییە سەربازگەو، دەروازەی قەڵای هەولێری شێواندو بەشێوازێکی دی دروستی کردەوەو، زۆرێك لەو کەلەپوورە جیهانیانەی لەعێراقدا هەن، تاڵانی کردو لەبازاڕی رەشدا فرۆشتی

حەوتەم: لەگەڵ ئەوەی رێککەوتننامەی بایۆدایڤێرسیتی ساڵی (١٩٩٣) داوای پاراستنی زیندەجۆرەکان دەکات، بەڵام عێراق، بە پڕۆژە سەربازییەکانی و بەپشتگوێ خستنی یاسای راو، زۆرێکی لەو پەلەوەر و رووەکانە لەنێوبرد.

هەشتەم: لەگەڵ ئەوەی بەکارهێنان و هەڵگرتن و کڕین و فرۆشتنی مادده کیمیاوییەکان قەدەغە بوو، بەڵام عێراق بەچەکی کیمیاوی، هەڵەبجەو بالیسان و دەیان ناوچەی دیکەی کوردستانی وێران کردو، ژینگەی کوردستانی تووشی زیانی زۆر گەورە کرد کە تائێستاش ئاسەوارە نێگەتیڤەکانی دیارن

حکومەتی ئێستای عێراق و کێشە ژینگەییەکان:

یەکەم: حکومەتی ئێستای عێراق نەیتوانیوە ئاشتیی لەوڵاتدا بەرقەرار بکات و، شەڕی نێوخۆییش بەردەوامیی هەیە، لەشەڕیشدا ژینگە قوربانییە، بۆیە رووبەری سەوزایی لەعێراقدا روو لەکەمبوونەو، دیاردەی بەبیابانبوون روو لەهەڵکشانەو، دیاردەی رەشەبای خۆڵاویش روو لەزیادبوونە.

دووەم: سیاسەتی ژینگەیی پشتگوێ خستووە بەهۆی ناکۆکییە سیاسییەکانی، چونکە سیاسەتی ژینگەیی تەندروست پێویستیی زۆری بە ژینگەی سیاسیی تەندروست هەیە.

سێیەم: نەیتوانیوە رێژەی هەژاریی و بێکاریی کەم بکاتەوە بۆ ئاستە بێ زیانەکان، بۆیە لەبارودۆخێکی ئاواشدا زۆر زەحمەتە قسە لەسەر ژینگەو گەشەپێدان بکەین، چونکە پاراستنی ژینگە وەك چەمکەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و کۆمەڵگەی مەدەنی و لێبوردەیی و پێکەوە ژیان و...تاد، پێویستی زۆری بە کۆمەڵگەیەك هەیە کەلای کەمی پێداویستیە سەرەکییەکانی لە ژیاندا دابین کرابێت.

چوارەم: ئەگەر بڕبڕەی پشتی ژینگەپارێزیی و گەشەپێدان بریتیی بێت لە سەرژمێریی گشتیی دانیشتووان، ئەوە لەبەر بەردەوامیی کێشە سیاسییەکانی عێراق، نەتوانراوە لەماوەی ئەم یازدە ساڵەدا سەرژمێریی دانیشتووان و ئامار ئەنجام بدرێت.

بۆیە تائێستا بەوردی نازانرێت ژمارەی راستەقینەی دانیشتوانی عێراق چەندە؟ ئەمەشە کێشەو گرفتی بۆ

سیاسەتوانان و ئابووریناسان و پلاندانەران دروست کردووە لەم عێراقەی کە جەنگ و شەڕە نێوخۆییەکانی توانای لەبەر بڕیوەو، ژێرخانیشی دەیان ساڵە وێران بووە بەجۆرێك کە پلانی ستراتیژیی و گەشەپێدانی گەورەی دەوێت بۆ هەستانەوە.

پێنجەم: بەردەوام ڕاگواستن و دەربەدەرکردنی پێکهاتەکان، ملیۆنەها پەنابەری نێوخۆیی دروستکردووە کەناتوانن لەخەمی پاراستنی ژینگەدا بن، بەڵکو دەبنە هۆکاری تێکدان و پیسکردنی ژینگە.

دەوڵەتی کوردستان و پاراستنی ژینگە:

کوردستانی سەربەخۆ و دەوڵەتی کوردستان باشتر دەتوانێت خزمەت بەژینگەی خۆی بکات و، ببێتە فاکتەرێکی نێودەوڵەتییش لەپاراستنی ژینگەدا لەبەر ئەم هۆیانە:

یەکەم: سروشتی کوردستان خۆی لەخۆیدا ژینگەیەکی پاکەو، زۆرتر پێویستیی بەپاراستنە هەتا چاککردن.

دووەم: تاکی کورد بەسروشتی خۆی و ژینگەکەی، تاکێکی ژینگەدۆستەو، حەز لە رووبەری سەوزایی و درەخت و دارستان و کوالێتی بەرزی ژیان دەکات.

سێیەم: کورد دەزانێت کە تەنها ئاشتیی پارێزەری ژینگەیەو، جەنگ و شەڕیش دوژمنی ژینگەو پێکهاتەکانییەتی.

چونکە کورد قوربانیی دەستیی جینۆسایدو تاوانەکانی جەنگە.

چوارەم: کورد بەردەوام لەهەوڵی بەهێزکردنی نەهێشتنی جیاوازی چینایەتی و هەژارییە، ئەمەش پرسی ژینگەپارێزیی دەکاتە خەمێکی گشتیی.

پێنجەم: هەبوونی هەستی بڵاوکردنەوەی ژینگەپارێزیی، بۆ نموونە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی تایبەت بەژینگەپارێزیی لەم هەرێمەدا گەیشتۆتە نزیکەی حەفتا ڕێکخراو.

شەشەم: حەزکردنی کورد بەئاو و ئاوەدانیی و بنیاتنانی پارك و باخچەو، پارێزراوە سروشتییەکان و جوانکاریی، هۆکارن بۆ دابینکردنی ژینگیەکی تەندروست.

حەوتەم: ئارامیی سیاسیی و ژینگەی سیاسیی تەندروست وایکردووە زۆربەی ئاژانسەکانی نەتەوەیەکگرتووەکان لەهەرێمدا بن، لەحاڵەتی سەربەخۆبوونی کوردستانیشدا ئەو ئاژانسانە بەتایبەت (یوئێن دی پی) و (یو نیپ) دەستیان واڵاتر دەبێت بۆ جێبەجێکردنی ڕاسپاردە نێودەوڵەتییە ژینگەییەکان.

هەشتەم: پێوەندییە نێودەوڵەتییە باش و زۆرەکانی کوردستان لەگەڵ تەواوی جیهاندا هۆکارە بۆ پابەندبوون بەڕێکەوتننامە نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بەژینگەوە.

عێراق بە پێچەوانەی (ڕێککەوتننامەی ئۆتاوا) کە ڕێککەوتننامەیەکی جیهانییە بۆ قەدەغەکردنی بەکارهێنانی مین، لەساڵانی شەستەکان و حەفتاکاندا حکومەتی ناوەندیی لە دژی شۆڕشەکانی گەلی کوردستان ژمارەیەکی زۆری مین لە کوردستاندا چاندووە

عێراق قەڵای کەرکوکی روخان و کردییە سەربازگەو، دەروازەی قەڵای هەولێری شێواندو بەشێوازێکی دی دروستی کردەوەو، زۆرێک لەو کەلەپوورە جیهانیانەی لەعێراقدا هەن، تاڵانی کردو لەبازاڕی ڕەشدا فرۆشتی